

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

”Χειρισμός Κρίσεων και Εθνική Αποτρεπτική
Στρατηγική-Μια συγκριτική προσέγγιση του Μαρτίου
1987 και των Ιμίων”

Φοιτητής: Αντώνιος Ηλίας (ΜΘ 14010)

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Κωνσταντόπουλος

Πειραιάς 2017 r

Αφιερώνεται στην οικογένεια μου για την στήριξη που μου παρείχε κατά την διάρκεια της συγγραφής της παρούσας μελέτης και ως ελάχιστη ανταπόδοση για τον χρόνο που της στέρησα.....!!!

Θερμές ευχαριστίες στον καθηγητή μου κο Ι.Κωνσταντόπουλο για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου, για την ορθή καθοδήγηση και συμβουλή του καθώς και για την απεριόριστη υπομονή του!!!!

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1ο Διαχείριση Κρίσεων /1.1 Ορισμός Κρίσης	6
1.2 Είδη Κρίσεων-Φάσεις Κρίσης	9
1.3 Αρχές Διαχείρισης Κρίσεως-Επιδρώντες Παράγοντες	12
1.4.1 Επιθετικές Στρατηγικές Χειρισμού Κρίσεως.....	16
1.4.2 Αμυντικές Στρατηγικές Χειρισμού Κρίσεως.....	19
1.6 Κίνδυνοι και Έλεγχος των κρίσεων.....	28
1.7 Κρίσεις Χαμηλής Έντασης	30
1.8 Ορισμός Στρατιωτικού Δόγματος	32
1.9 Ορισμός Αποτροπής-Είδη Αποτροπής.....	33
1.10 Ορισμός Κατευνασμού	39
Κεφάλαιο 2ο	44
Η Πορεία προς την Κρίση του Μαρτίου 1987	44
2.1 Γεωπολιτική Πετρελαίου μετά το 1974	44
2.2 Οι Κρίσεις του 1974 και του 1976	51
3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	60
Η Ελληνοτουρκική Κρίση του Μαρτίου 1987	60
3.1 Το Χρονικό της Κρίσης	60
3.2 Ανάλυση της Κρίσης-Χρήσιμα Συμπεράσματα	68
4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	76
Η Ελληνοτουρκική Κρίση των Ιμίων το 1996	76
4.1 Το Χρονικό της Κρίσης	76
4.2 Ανάλυση της Κρίσης-Χρήσιμα Συμπεράσματα	88
5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	104
Ο Ρόλος των ΗΠΑ στην πορεία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων έως σήμερα.104	
5.1 Η Τουρκία στο Σύγχρονο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον.....	104
5.2 Τα Σχέδια και οι Στρατηγικοί Αντικειμενικοί Στόχοι της Υπερδύναμης.....	114
6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	119

Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική.....	119
6.1 Η Σύγχρονη Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική και η Ελληνική Αξιοπιστία της Αποτροπής.....	119
6.2 Το Δόγμα της Ευέλικτης Ανταπόδοσης.....	124
6.3 Η Οικονομική Κρίση και η Απαιτήση Στρατιωτικής Ισχύος και Ισοροπίας Δυνάμεων στο Αιγαίο.....	126
Συμπεράσματα	129
Παράρτημα «Α».....	134
Βιβλιογραφία	141

Εισαγωγή

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διαχρονικά αποτέλεσαν ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον ζήτημα ανάλυσης, κυρίως ως προς τις κρίσεις που έχουν λάβει χώρα κατά καιρούς ανάμεσα στα δύο κράτη και τη διαχρονική απειλή του πολέμου που πηγάζει από μία πιθανή αποσταθεροποίηση.

Η κρίση αποτελεί μία πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη έννοια η οποία μπορεί να οριστεί ποικιλοτρόπως. Ο όρος σήμερα περιγράφει μια απρόβλεπτη κατάσταση, η οποία χαρακτηρίζεται από το στοιχείο του κινδύνου, το αίσθημα της έντασης και της ανασφάλειας, ενώ η επικινδυνότητα της κρίσης κρίνεται από το γεγονός πως ενδέχεται να έχει δυσμενείς επιπτώσεις για τα εμπλεκόμενα μέρη με πιθανές καταστροφικές συνέπειες για αυτά.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να καταδείξει τη σημασία του στοιχείου του κινδύνου ο οποίος ελλοχεύει κατά τη διάρκεια μίας κρίσης και να καταδείξει πως η αποτελεσματικότητα των διοικητικών και οργανωτικών ικανοτήτων όσον αφορά το σχεδιασμό αλλά και την ανταπόκριση στην κρίση αφού έχει λάβει χώρα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την αποτελεσματική της αντιμετώπιση. Ειδικότερα σκοπεύουμε να δείξουμε πως για να καταστεί διαχειρίσιμη μια κρίση, πρέπει να υπάρχει μια βαθιά κατανόηση όσον αφορά το στοιχείο, τις βασικές στρατηγικές και τις τακτικές διαχείρισης, καθώς και μία βαθύτερη κατανόηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, του ιστορικού τους πλαισίου όπως και των τακτικών και στρατηγικών που ακολουθήθηκαν και εφαρμόστηκαν από την γείτονα χώρα κατά τα προηγούμενα χρόνια.

1° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Διαχείριση Κρίσεων

“Ο αυτοπεριορισμός, η διπλωματία και η διαπραγμάτευση αποτελούν απαραίτητα όρια κατά της βίας” (J. Keegan)

1.1 Ορισμός Κρίσης

Κρίση αποτελεί μία κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από γρήγορα εξελισσόμενα γεγονότα που ταυτόχρονα εμπεριέχουν το στοιχείο της έκπληξης. Στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής η κρίση είναι πηγή απειλών σε θέματα ασφάλειας, που έχουν ύψιστη σημασία ή προτεραιότητα.¹ Ειδικότερα στη σύγχρονη εποχή οι κρίσεις αποτελούν ένα ιδιαίτερα συχνό φαινόμενο. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως μία κρίση μπορεί να συμβεί χωρίς καμία προειδοποίηση και να πυροδοτηθεί από ένα τυχαίο γεγονός ή μπορεί να αποτελέσει το επακόλουθο κάποιων προειδοποιητικών ενδείξεων οι οποίες να έχουν αγνοηθεί.

Σύμφωνα με τον Fink (1986) η κρίση είναι μία κρίσιμη καμπή, μία αποφασιστική στιγμή ή μία κρίσιμη χρονική στιγμή. Ο Glaesser (2006) υποστήριξε ότι η κρίση είναι μία ανεπιθύμητη, ασυνήθιστη, συχνά απροσδόκητη και χρονικά περιορισμένη διαδικασία με αμφίσημες πιθανότητες ανάπτυξης. Απαιτεί άμεσες αποφάσεις και λαμβάνει αντίμετρα με σκοπό να επηρεάσει την περαιτέρω ανάπτυξη της καθώς και να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες όσο το δυνατόν περισσότερο.

¹ Κουσκουβελης 1997

Συνήθως οι ενδείξεις αυτές εντοπίζονται σε μεταγενέστερα στάδια κατά την αξιολόγηση της κρίσης και όχι εξαρχής. Αυτό που προέχει συνεπώς είναι να είμαστε σε εγρήγορση για τον άμεσο εντοπισμό και αντίληψη των προειδοποιητικών ενδείξεων οι οποίες μπορεί να υποδεικνύουν μία υποβόσκουσα ένταση ή απειλή. Το στάδιο αυτό όπως θα δούμε και στη συνέχεια της μελέτης αυτής έχει καθοριστική σημασία για την βέλτιστη αντιμετώπιση της κρίσης και της διαχείρισης του κινδύνου.

Η κρίση αποτελεί μία διαδικασία η οποία πάντοτε χαρακτηρίζεται από δύο χρονικά σημεία, την αρχή και το τέλος. Το χρονικό διάστημα το οποίο θα μεσολαβήσει ενδιάμεσα ποικίλλει ανά περίπτωση και η διάρκεια των κρίσεων διαφέρει σημαντικά. Ωστόσο πάντοτε σε μία κατάσταση κρίσης απαιτούνται αποφάσεις οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν σε στενά χρονικά περιθώρια και από τις οποίες εξαρτάται άμεσα το ίδιο το αποτέλεσμα.

Ο Heath (1998) διακρίνει τρία βασικά χαρακτηριστικά όσον αφορά μία κρίση:

- α. Πολύ στενά χρονικά περιθώρια για αντίδραση
- β. Συγκεχυμένη πληροφόρηση
- γ. Ύπαρξη απειλής

Σύμφωνα με τον Σφακιανάκη (1998) μία κρίση χαρακτηρίζεται από τους παρακάτω παράγοντες:

- α. Η ύπαρξη ανεπαρκών πόρων
- β. Ανάγκη για λήψη αποφάσεων και θέσπιση προτεραιοτήτων
- γ. Ύπαρξη απειλής και στενοί περιορισμοί σε πόρους και ανθρώπινο δυναμικό

δ. Κίνδυνος κλιμάκωσης και πρόσκλησης συνεπειών που θα οδηγήσουν στην εξεύρεση περισσότερο ειδικών πόρων.

Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη (1997) η έννοια της διαχείρισης μίας κρίσης αναπτύχθηκε από τον Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών Robert MacNamara ο οποίος και υποστήριξε πως «δεν υφίσταται πλέον τέτοιο πράγμα το οποίο να λέγεται στρατηγική αλλά μόνο διαχείριση κρίσης». Σε κάθε περίπτωση ο στόχος της διαχείρισης μιας κρίσης μπορεί να είναι διαφορετικός και να κυμαίνεται από την κλιμάκωση, την αποτροπή της κλιμάκωσης και την αποκλιμάκωση, ανάλογα με τους στόχους που μπορεί να έχει η εκάστοτε ηγεσία και τα εμπλεκόμενα μέρη. Από την άλλη ισχύει επίσης πως η διαχείριση της κρίσης δεν σημαίνει απαραίτητα κλιμάκωση ή αποκλιμάκωση².

Ο Heath (1998) δίνει έμφαση σε άλλα στοιχεία όσον αφορά τη διαχείριση της κρίσης. Δίνει περισσότερη έμφαση στην διάσταση της απειλής, στην πιθανότητα κλιμάκωσης και απώλειας του ελέγχου, τις άυλες και υλικές επιπτώσεις καθώς και τους πόρους που θα απαιτηθούν για την διαχείριση και αντιμετώπιση ενός τέτοιου γεγονότος.

Ο Σφακιανάκης (1998) δίνει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο οι διαχειριστές μιας κρίσης θα προσπαθήσουν να αντιμετωπίσουν την κρίσιμη αυτή κατάσταση. Ειδικότερα θεωρεί απαραίτητο να πραγματοποιηθούν οι κατάλληλες ενέργειες όσον αφορά τον σχεδιασμό πριν ξεσπάσει μία κρίση, ώστε ο οργανισμός τον οποίο εκπροσωπούν να μην βρεθεί απροετοίμαστος για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου κίνδυνου. Ειδικότερα τα άτομα τα οποία θα κληθούν να αντιμετωπίσουν μία κρίση θα πρέπει εκ των προτέρων να προβούν στον

² Dougherty&Pfaltzgraff 1981, 498

σχεδιασμό του τρόπου διαχείρισης και στη συνέχεια όταν η κρίση ξεκινήσει να εκδηλώνεται, να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για να ασχοληθούν στον κατάλληλο χρόνο με την εκδήλωση των γεγονότων και των συνεπειών. Καθ' όσο η κρίση θα διαρκεί θα κριθεί απαραίτητο να ασχοληθούν αποκλειστικά με τις επιμέρους επιπτώσεις της και την κατανομή των υφιστάμενων διαθέσιμων πόρων καθώς και με τον σχεδιασμό που έχει υλοποιηθεί σε προγενέστερο χρόνο³

1.2 Είδη Κρίσεων-Φάσεις Κρίσης

Η προσπάθεια τυπολόγησης των διεθνών κρίσεων αποτελεί μία εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία. Σύμφωνα με τον Λαγανά (2008) «Η εξέταση μεγάλου αριθμού κρίσεων έδειξε ότι για την πλειοψηφία αυτών που παρουσίασαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μπορεί να γίνει κάποια ταξινόμηση σε μερικές κατηγορίες κοινών χαρακτηριστικών προέλευσης (origins), ίχνους ανάπτυξης (pattern of development) και πιθανότητες διευθέτησής (probabilities of resolution). Ξεχωρίζουν λοιπόν τρεις κύριες κατηγορίες, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και μία τέταρτη, όχι βέβαια συχνή, ήτοι εκείνη των κρίσεων που δημιουργούνται κατά λάθος (by accident), όπου δηλαδή η πρόκληση, που τις πυροδοτεί, ήταν ανεπιθύμητη και άνευ εγκρίσεως από τους έχοντες την ευθύνη των αποφάσεων.

Οι τρεις κατηγορίες διεθνών κρίσεων είναι οι εξής

:

³ Σφακιανάκης, 1998

α. Κρίσεις που δημιουργούνται με σκοπό να δικαιολογήσουν μία προτιθέμενη έναρξη εχθροπραξιών (Justification of hostilities), να προσφέρουν δηλαδή ένα CASUS BELLI.

β. Κρίσεις εκ δευτερογενούς επιδράσεως (Spin-offs), που δημιουργούνται συνεπεία κάποιας άλλης κυρίας σύγκρουσης και

γ. Κρίσεις ασκήσεως πίεσεως στον αντίπαλο μέχρι το χείλος των εχθροπραξιών (Brinkmanship), για να υποχωρήσει σε απαιτήσεις μας ή να παραιτηθεί δικαιωμάτων του, με στόχο την αλλαγή του status quo.

Μία κρίση καλύπτει πολλές ειδικότερες περιπτώσεις και στάδια, ο χαρακτήρας και η φύση των οποίων εξαρτάται από το επίπεδο της έντασης που χαρακτηρίζει την εξέλιξη της. Ωστόσο θα πρέπει να αναφερθεί πως κάθε κρίση διέρχεται από τέσσερα βασικά στάδια τα οποία είναι : η έναρξη, η κλιμάκωση, η αποκλιμάκωση και η επίπτωση.

Το πρώτο στάδιο της έναρξης αναφέρεται στην περίοδο κατά την οποία η κρίση ξεκινά, και συχνά όσον αφορά την διαχείριση κρίσεων αναφέρεται και ως το στάδιο της προ-κρίσης περιόδου. Σε αυτή τη φάση/στάδιο παρατηρούμε πως σταδιακά η απειλή για τον αντίπαλο από χαμηλά επίπεδα ξεκινά να αυξάνεται και να εντείνονται οι εντάσεις ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη. Η αύξηση της ψυχολογικής πίεσης και έντασης συνήθως οδηγεί σε κάποια δράση ή απειλή εκ μέρους ενός εκ των εμπλεκόμενων κρατών, η οποία και πυροδοτεί την κρίση και την οδηγεί στην επόμενη φάση της κλιμάκωσης.

Το στάδιο της κλιμάκωσης αναπαριστά την έντονη αντίθεση μεταξύ των κρατών και την αυξημένη πιθανότητα εχθροπραξιών ή και γενικευμένης σύγκρουσης. Τα επίπεδα του κινδύνου είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιοριστούν ενώ γίνεται οξύτερη η αντίληψη της απειλής. Σε αυτό το

στάδιο πλανάται η απειλή του πολέμου και οι λήπτες των αποφάσεων όπως και οι διαχειριστές της κρίσης επηρεάζονται από παράγοντες όπως η πίεση του χρόνου, η αβεβαιότητα, και ο φόβος και το άγχος. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να ειπωθεί πως είναι εξαιρετικά αβέβαιη η εξέλιξη μιας κρίσης. Αυτό σημαίνει πως το αν θα χρησιμοποιηθεί βία εξαρτάται από τις επιλογές των διαχειριστών της, όσον αφορά τους αντιπάλους. Η επιλογή της χρήσης βίας, ακόμη και αν είναι σε χαμηλά επίπεδα, είναι πιθανό να οδηγήσει την κρίση σε υψηλότερα επίπεδα βίας και μεγαλύτερη πιθανότητα πολέμου. Σε κάθε περίπτωση όποιες και αν είναι οι επιλογές των αντιπάλων σχετικά με την επιλογή βίας και μη, θα πρέπει να σημειωθεί πως οι κινήσεις τους σε αυτό το στάδιο και οι αποφάσεις που θα ληφθούν και θα επιλεγούν θα οδηγήσουν σε μη αναστρέψιμες συνέπειες.

Το στάδιο της αποκλιμάκωσης αναφέρεται στην φάση όπου η απειλή και ο κίνδυνος ξεκινούν να μειώνονται και παύει να υφίσταται η σπειροειδής εξέλιξη της κρίσης. Στο στάδιο αυτό μειώνονται οι εχθρικές προκλήσεις και η αποκλιμάκωση της έντασης διαφαίνεται από το γεγονός πως υποχωρεί η αντίληψη της απειλής και η πιθανότητα της σύγκρουσης. Σταδιακά και όσο η απειλή μειώνεται βαίνουμε προς το τέλος της κρίσης και τη μετάβαση προς την συνήθη κατάσταση. Στόχος των κρατών στο στάδιο αυτό είναι να αποφευχθεί η σύγκρουση και η ένταση να μειωθεί στο ελάχιστο δυνατό επίπεδο, συνήθως το οποίο αναφέρεται στα συνηθισμένα επίπεδα της προ κρίσης περιόδου. Η ψυχολογική πίεση μειώνεται και ο χρόνος δεν λειτουργεί εις βάρος της διαχείρισης της κατάστασης.

Το τελικό στάδιο αφορά τις επιπτώσεις της κρίσης. Η κρίση έχει ήδη τερματιστεί πριν εισέλθουμε σε αυτή τη φάση και σε αυτό το χρονικό σημείο οι εμπλεκόμενοι προχωρούν στην εκτίμηση των επιπτώσεων που προήλθαν από

την κρίση. Οι επιπτώσεις διαφέρουν και ποτέ δεν έχουν το ίδιο εύρος και ένταση για κάθε κρίση. Γίνονται ωστόσο αντιληπτές από την ανάλυση των μεταβολών τόσο στις σχέσεις των εμπλεκόμενων κρατών όσο και σε συστημικό επίπεδο. Οι μεταβολές μπορεί να επηρεάσουν το εσωτερικό των κρατών, την ισορροπία ισχύος, την διαμόρφωση των συμμαχιών και τους στους κανόνες συμπεριφοράς στο συγκεκριμένο διεθνές σύστημα μετά τον τερματισμό της κρίσης.

Πίνακας 1 Φάσεις και στάδια της κρίσης(Αλειφαντής 2006)

Φάσεις της Έναρξης	Κλιμάκωση	Αποκλιμάκωση	Επίπτωση
Κρίσης			
Αλληλεπίδραση	Πρωτο-εμφανιζόμενη Παραμόρφωση	Κορυφαία Παραμόρφωση	Προσαρμογή
Αλληλεπίδραση			Αλληλεπίδραση χωρίς κατάσταση κρίσης
Περίοδος	Προ-κρίσης	Κρίση	Τέλος της κρίσης
Αντίληψη	Υψηλότερη απειλή	Άμεση απειλή και πίεση	Υποχώρηση απειλής, πίεσης και πιθανότητας πολέμου
Αντίληψη	Αυξανόμενη πίεση	Υψηλή πιθανότητα πολέμου	Επίπεδα απειλής κάτω της κρίσης
Αντίληψη			Άνευ κρίσεως πίεση

1.3 Αρχές Διαχείρισης Κρίσεως-Επιδρώντες Παράγοντες

Όπως ήδη αναλύσαμε στο πλαίσιο της εργασίας αυτή η κρίση αποτελεί μία ιδιαίτερη κατάσταση, η οποία χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της συνθετότητας και της αβεβαιότητας περί της έκβασης και των αποτελεσμάτων. Ειδικότερα κατά την διάρκεια μία κρίσης εντοπίζουμε τα στοιχεία της έντασης, της ψυχολογικής πίεσης και της πίεσης του χρόνου για αποφάσεις και δράση.

Κατά τη διαχείριση της κρίσης κομβικός παραμένει ο ρόλος της ηγεσίας σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, η οποία και πρέπει να διαθέτει την απαιτούμενη εμπειρία, θεωρητική γνώση αλλά και ψυχολογική ικανότητα για να ανταπεξέλθει αποτελεσματικά και ορθολογικά στις προκλήσεις που θα κληθεί να αντιμετωπίσει μέχρι την τελική επίλυση της κρίσης. Οι παράγοντες και οι απαιτήσεις κατά το χειρισμό μίας κρίσης έχουν καταλυτικό χαρακτήρα για την εξέλιξη της κρίσης, ενώ μπορεί να μην βρίσκονται στον έλεγχο των διαχειριστών της. Ειδικότερα κατά την εξέλιξη μιας κρίσης θα πρέπει να αναμένεται το απρόβλεπτο, τυχαία περιστατικά και εξελίξεις οι οποίες μπορεί να επιδράσουν καταλυτικά, συγκεχυμένη πληροφόρηση, ανάμειξη τρίτων κρατών, μεγάλων δυνάμεων καθώς και διεθνών οργανισμών όσο και εσωτερικά προβλήματα και αδυναμίες οι οποίες έρχονται στην επιφάνεια κατά την κρίσιμη αυτή περίοδο.

Κάθε κράτος για την διαχείριση μίας κρίσης έχει στη διάθεση του μία σειρά παραγόντων οι οποίοι και μπορούν να οδηγήσουν στην επίλυση της με θετικό απολογισμό για τα συμφέροντα του. Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες είναι η εθνική ισχύς -άυλη και υλική- του κράτους, η βούληση για την επίτευξη των πολιτικών του σκοπών, η ύπαρξη των κατάλληλων αποτρεπτικών δυνατοτήτων καθώς και η λειτουργία ενός απαιτούμενου ολοκληρωμένου εθνικού μηχανισμού χειρισμού κρίσεων. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί πως μία κρίση μπορεί να επιλυθεί μέσα από διάφορες μεθόδους οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιούν ή να μην χρησιμοποιούν βία. Ανάμεσα σε αυτές είναι η διαπραγμάτευση, η διαμεσολάβηση, η διαιτησία, η δικαστική επίλυση των διαφορών και η απειλή ή χρήση βίας.⁴

⁴ Ρούκουνας, 2011

Πέρα από τους παράγοντες αυτούς κάθε κράτος το οποίο απαιτείται να διαχειριστεί ή να επιλύσει μία κρίση θα πρέπει να εφαρμόσει την απαιτούμενη στρατηγική η οποία και θα επιλεγεί βάσει των ειδικότερων χαρακτηριστικών της κρίσης, των διαθέσιμων μέσων και αντικειμενικών σκοπών. Σε κάθε περίπτωση ο κάθε αντίπαλος έχει στη διάθεσή του δύο ομάδες στρατηγικής οι οποίες είναι είτε αμυντικής είτε επιθετικής φύσης.

Οι ειδικότεροι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν σε μια κρίση και ιδιαίτερα όσον αφορά την κλιμάκωσή της σύμφωνα με τον Αλειφαντή είναι οι παρακάτω:

- α. Χαρακτηριστικά τους συστήματος,δηλαδή πολυκεντρική δομή και επίπεδο υποσυστήματος,
- β. Χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης, δηλαδή περιβάλλον παρατεταμένης σύγκρουσης, μεγάλη διαφορά ισχύος, γεωγραφική εγγύτητα, και καθεστωτική απόκλιση,
- γ. Χαρακτηριστικά των δρώντων, δηλαδή αμεσότερη απειλή σε αξίες, και εσωτερική αστάθεια σε έναν τουλάχιστον εκ των αντιπάλων,
- δ. Χαρακτηριστικά των συνθηκών,δηλαδή βίαιη προκλητική ενέργεια, και ύπαρξη διαφοράς επί αρκετών ζητημάτων

Αντίθετα στο στάδιο της αποκλιμάκωσης οι παράγοντες που επιδρούν και οδηγούν πιθανώς στην αποσυμπίεση της εντασης είναι τα ειδικότερα χαρακτηριστικά των δρώντων όπως η εσωτερική τους σταθερότητα και το πολιτικό καθεστώς, αλλά και ειδικότερα χαρακτηριστικά της ίδιας της κρίσης όπως ο αριθμός των εμπλεκομένων δρώντων, η μη προσφυγή στη βία και η έλλειψη στρατιωτικής δραστηριότητας από κάποιες μεγαλύτερες δυνάμεις.

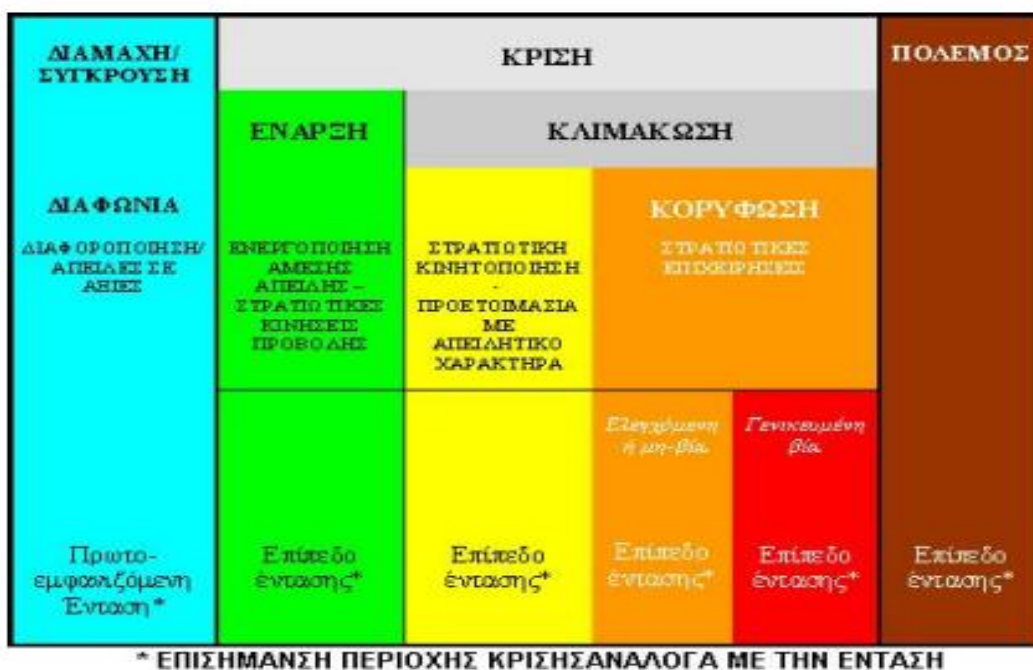
1.4 Δίλημμα Πολιτικής-Διαφοροποίηση Κρίσης/Διαμάχης/Πολέμου

Στο σημείο αυτό κρίνουμε σκόπιμο να διακρίνουμε ανάμεσα σε βασικούς όρους οι οποίοι συνδέονται άμεσα τόσο με τη διαχείριση της κρίσης όσο και με τις επιλεγόμενες στρατηγικές που θα εξετάσουμε στη συνέχεια. Οι έννοιες αυτές είναι η κατάσταση της διαμάχης, η κρίση και ο πόλεμος. Πρόκειται για έννοιες με διακριτά χαρακτηριστικά και επίπεδο έντασης, ενώ ταυτόχρονα απαιτούν διαφορετικές στρατηγικές αντίδρασης. Όσον αφορά τη διαμάχη αποτελεί το πρώτο στάδιο που περιλαμβάνει τη διαφορά δύο ή περισσότερων κρατών. Η διαφορά και η ένταση δεν έχουν φτάσει ακόμη στο επίπεδο της κρίσης και δεν συνοδεύονται ποτέ από βία.

Η κρίση αντίθετα αποτελεί πιθανότατα το επόμενο στάδιο μίας διαμάχης, κατά το οποίο εφόσον τα κράτη δεν έχουν καταφέρει να επιλύσουν το ζήτημα που έχει προκύψει μεταξύ τους, κλιμακώνουν τις αντιδράσεις και την εχθρότητά τους. Στο επίπεδο της κρίσης, αναμένουμε εκφράσεις της αναταραχής στις πολιτικές σχέσεις των κρατών, αστάθεια και υψηλά επίπεδα κινδύνου. Βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι το γεγονός το οποίο θα πυροδοτήσει την έναρξή της το οποίο και μπορεί να κυμαίνεται από μία δήλωση ή μία προκλητική ενέργεια ενός αντιπάλου. Ως καταλληλότερο παράδειγμα για την κατανόηση αυτής της κατάστασης είναι η κρίση της Κούβας του 1962 και η πυροδότηση της όταν οι ΗΠΑ έλαβαν γνώση για την τοποθέτηση στρατιωτικών πυραύλων από την ΕΣΣΔ στο έδαφος της Κούβας.

Ο πόλεμος τέλος αποτελεί σύμφωνα με τον Κλαούσεβιτς και την γνωστή ρήση του τη συνέχιση της πολιτικής και των πολιτικών σχέσεων αλλά με άλλα μέσα. Σύμφωνα με τον Hedley Bull ο πόλεμος αποτελεί μία οργανωμένη πράξη βίας η οποία διεξάγεται ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες. Ωστόσο σημειώνει πως

για να αποτελέσει αυτή η πράξη πόλεμο, η βία θα πρέπει να ασκείται εν ονόματι μίας πολιτικής μονάδας και να στρέφεται εναντίον μίας άλλης. (Κουσκουβέλης 2004). Ο πόλεμος λειτουργεί εκτός του πλαισίου της κρίσης και αποτελεί το τελικό της αποτέλεσμα. Είναι αποτέλεσμα, είτε γιατί η κρίση δεν έλαβε την απαιτούμενη διαχείριση είτε γιατί αυτός ήταν ο αντικειμενικός σκοπός ενός εκ των αντιπάλων.

1.4.1 Επιθετικές Στρατηγικές Χειρισμού Κρίσεως

Οι επιθετικές στρατηγικές αποσκοπούν στην αλλαγή του υφιστάμενου status quo και διακρίνουμε πέντε διακριτές στρατηγικές επιλογές. Οι επιλογές αυτές είναι οι ακόλουθες:

- α. Ο εκβιασμός
- β. Η περιορισμένη ανακλήσιμη πρόκληση

- γ. Η ελεγχόμενη πίεση
- δ Τα τετελεσμένα
- ε. Η αργή φθορά (Harvey, 1997)

Η πρώτη στρατηγική του εκβιασμού (blackmail) περιλαμβάνει την ανάπτυξη στρατηγικών κινήσεων οι οποίες αποσκοπούν στον να πιέσουν τον αντίπαλο να δεχθεί το συμβιβασμό ή τις απαιτήσεις του κράτους που μπαίνει στο ρόλο του εκβιαστή, υπό την απειλή της χρήσης στρατιωτικής δράσης. Θα πρέπει να σημειωθεί πως καθώς πρόκειται για εθνικά συμφέροντα, είναι εξαιρετικά αμφίβολο το κατά πόσο το κράτος που δέχεται τον εκβιασμό τελικά θα υποκύψει στις απαιτήσεις του πρώτου. Είναι πολύ πιθανό μάλιστα η στρατηγική αυτή να επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή την κλιμάκωση ή και τη σύγκρουση. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε πως η επιτυχία του εκβιασμού θα εξαρτηθεί τόσο από την αξιοπιστία της απειλής που προβάλλεται όσο και από τα ίδια τα συμφέροντα και τα κίνητρα των εμπλεκόμενων κρατών⁵.

Η δεύτερη στρατηγική αφορά την χρήση μίας περιορισμένης και ανακλήσιμου χαρακτήρα πρόκλησης. Η πρόκληση αυτή έχει το χαρακτηριστικό πως μπορεί εύκολα να ανακληθεί χωρίς αν επιφέρει θεωρητικά σημαντικές επιπτώσεις. Χρησιμοποιείται κυρίως όταν ένα κράτος δεν είναι απόλυτα βέβαιο για τις προθέσεις του αντίπαλου του και έχει διερευνητικό χαρακτήρα. Η αντίδραση του αντίπαλου θα δείξει σύμφωνα με το σχεδιασμό και τις προθέσεις του. Ωστόσο παραμένει μία στρατηγική η οποία ενέχει σημαντικό κίνδυνο, δεδομένης της πιθανότητας παρανόησης, κακής επικοινωνίας ακόμη και επίδρασης τυχαίων γεγονότων, παράγοντες οι οποίοι μπορούν να οδηγήσουν ξανά σε ανεπιθύμητη κλιμάκωση.

⁵ George, 1991

Η ελεγχόμενη πίεση αποτελεί μία συναφή στρατηγική η οποία ακολουθείται στην περίπτωση που γνωρίζουμε πως ο αντίπαλος θα επιλέξει να μην υποχωρήσει στις απαιτήσεις μας. Οι δράσεις και ενέργειες της εν λόγω στρατηγικής, αποσκοπούν στην άσκηση πίεσης μέσω μη στρατιωτικών κυρίως δράσεων. Αυτό που αποσκοπεί το κράτος που ακολουθεί αυτή τη στρατηγική είναι να μεταφέρει την εντύπωση στον αντίπαλο πως θα επιδιώξει να μεταβάλλει τις συνθήκες με τρόπο που δεν θα μπορεί ο ίδιος πλέον να αντιμετωπίσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το κλείσιμο της διώρυγας του Σουέζ από τον Αιγύπτιο Πρόεδρο Νάσερ, ο οποίος με αυτό τον τρόπο θέλησε να ασκήσει πίεση στις μεγάλες δυνάμεις, καθώς γνώριζε πως δεν ήταν διατεθειμένες να απωλέσουν αυτό το στρατηγικό σημείο.⁶

Η στρατηγική των τετελεσμένων γεγονότων αποτελεί την τέταρτη στρατηγική επιλογή που έχει ένα κράτος το οποίο και επιθυμεί να ακολουθήσει μία επιθετική στρατηγική. Η επιλογή αυτή γίνεται από ένα κράτος όταν επιθυμεί και αποσκοπεί στην πρόκληση άμεσων αποτελεσμάτων μέσα από μία αποφασιστική ενέργεια. Μέσα από τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου στόχος είναι να αποτραπεί η επιθυμία ανταπόδοσης και αντίδρασης και η άμεση αλλαγή του status quo.⁷

Τέλος στην κατηγορία των επιθετικών στρατηγικών χειρισμού μία κρίσης ανήκει και η στρατηγική της φθοράς. Η στρατηγική αυτή χρησιμοποιεί εκ διαμέτρου αντίθετες μεθόδους από την προηγούμενη καθώς δεν περιλαμβάνει αιφνιδιαστική κίνηση έναντι του αντιπάλου, αλλά αντιθέτως υλοποιείται μέσα από μικρότερης εμβέλειας δράσεις. Η επιλογή αυτή υιοθετείται κυρίως από λιγότερο ισχυρούς δρώντες οι οποίοι δεν διαθέτουν την απαιτούμενη ισχύ έναντι

⁶ Van Evera, 1999

⁷ Brown, 1998

των αντιπάλων τους, μέσω των οποίων προσπαθούν να επιτύχουν την εξάντληση τους. Ο πόλεμος φθοράς είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της στρατηγικής.⁸

1.4.2 Αμυντικές Στρατηγικές Χειρισμού Κρίσεως

Οι αμυντικές στρατηγικές αποτελούν τις στρατηγικές επιλογές που έχει στη διάθεσή του το αμυνόμενο κράτος, το οποίο θέλει να αποτρέψει τον επιτιθέμενο από το να μεταβάλλει το status quo σύμφωνα με τις επιδιώξεις του. Και ο αμυνόμενος αντιμετωπίζει ωστόσο το ίδιο πρόβλημα που αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο. Μέσα από τη διαχείριση της κρίσης δύναται να προκαλέσει ανεπιθύμητη κλιμάκωση. Οι αμυντικές στρατηγικές που αποσκοπούν στην διατήρηση του υφιστάμενου status quo και διακρίνονται στις ακόλουθες:

- α. Η εξαναγκαστική διπλωματία
- β. Η περιορισμένη κλιμάκωση της συμπλοκής ώστε να καθιερωθούν κανόνες πιο ευνοϊκοί για τον αμυνόμενο, σε συνδυασμό με προσπάθειες να αποτραπεί ο αντίπαλος από το να κλιμακώσει περαιτέρω,
- γ. Ενέργειες ίσης ανταπόδοσης χωρίς περαιτέρω κλιμάκωση,
- δ. Αποδοχή μιας διαδικασίας "δοκιμασίας ικανοτήτων" μέσα στα όρια που έχει θέσει ο αντίπαλος και που αρχικά φαίνεται ότι φέρνουν σε μειονεκτική θέση τον αμυνόμενο,
- ε. Οριοθέτηση της διαχωριστικής γραμμής.
- στ. Επίδειξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας με σκοπό την αποφυγή παρανοήσεων από τον προκαλούντα.

⁸ Malkasian, 2002

ζ. Ενέργειες που εξοικονομούν χρόνο προσφέροντας την ευκαιρία επίτευξης συμφωνίας για την διευθέτηση της κρίσης.

Η εξαναγκαστική διπλωματία στηρίζεται όχι στη χρήση βίας, αλλά στην απειλή χρήσης βίας. Αναφέρεται στη χρήση απειλών ή στην περιορισμένη χρήση βίας για να πείσει έναν αντίπαλο να ματαιώσει ή να αναιρέσει μια ενέργεια του. Αποτελεί μία στρατηγική πειθαναγκασμού που διαφέρει από αυτή της αποτροπής. Στην αποτροπή η απειλή της χρήσης βίας χρησιμοποιείται για να αποτρέψει έναν αντίπαλο από την ανάληψη μιας δράσης που δεν έχει ακόμη ξεκινήσει. (Art & Cronin 2003) Θα πρέπει να σημειωθεί πως αποτελεί μεν μία στρατηγική χαμηλού ρίσκου, ωστόσο το αμυνόμενο κράτος θα πρέπει να διερευνήσει και την στρατηγική που θα ακολουθήσει εάν τελικά δεν πετύχει το στόχο του.

Η στρατηγική της περιορισμένης κλιμάκωσης με συνδυασμό αποτροπής περαιτέρω κλιμάκωσης αποτελεί τη δεύτερη αμυντική στρατηγική η οποία αποσκοπεί στο να αλλάξει τους κανόνες της αντιπαράθεσης και να κάμψει την επιθετικότητα του αντιπάλου. Ο αμυνόμενος προχωρά σε μία στρατηγική κλιμάκωσης δράσεων οριζόντιας ή κάθετης κλιμάκωσης. Η κάθετη κλιμάκωση αναφέρεται στην κλιμάκωση στην ίδια την περιοχή ή υποσύστημα που η κρίση εξελίσσεται, ενώ με την οριζόντια κλιμάκωση απειλεί να εξαπλώσει την κρίση σε άλλες περιοχές.¹⁰

Η τρίτη στρατηγική της ίσης ανταπόδοσης με μέτρα αποτροπής (tit-for-tat) ακολουθείται από τον αμυνόμενο όταν θέλει να ανταποδώσει την επιθετικότητα του αντίπαλου του με κινήσεις ίσης έντασης και σημασίας.

¹⁰ Bakich 2014

Πρόκειται ουσιαστικά για μία στρατηγική αντιποίνων και κάθε φορά η έντασή τους μπορεί να είναι λίγο περισσότερο αυξανόμενη.¹¹

Η τέταρτη στρατηγική αφορά τη δοκιμασία ικανοτήτων σε συνδυασμό με αποτροπή κλιμάκωσης από τον αντίπαλο (test of capabilities). Όπως αναφέρει ο Αλειφαντής ο αμυνόμενος «αποδεχόμενος μια δοκιμασία των ικανοτήτων, ελπίζει ότι χάρις στην επίμονη προσπάθειά του, τις ικανότητες αυτοσχεδιασμού και την αποτελεσματική χρήση των διατιθέμενων μέσων, θα καταφέρει τελικά να επιτύχει να αντιστρέψει το αναμενόμενο δυσμενές (γι αυτόν) αποτέλεσμα της κρίσης, και να μεταφέρει έτσι στον αντίπαλο την δύσκολη απόφαση να εμπλακεί σε μια επικίνδυνη διαδικασία κλιμάκωσης ή να αποδεχτεί την αποτυχία της πρωτοβουλίας του.»¹²

Η στρατηγική της διαχωριστικής γραμμής αποτελεί ένα νοητό όριο το οποίο θέτει ο αμυνόμενος προσπαθώντας να διαχωρίσει τα ζητήματα μείζονος σημασίας από τα ζητήματα ήσσονος χαρακτήρα, τα οποία και δεν θα προκαλέσουν μία έντονη απάντηση προς τον αντίπαλό του. Στόχος είναι να ενεργήσει έχοντας θέσει ένα σημείο το οποίο εάν ο αντίπαλος το υπερβεί τότε θα μπορούσε να προσφύγει σε σύρραξη. Η διαχωριστική αυτή γραμμή όμως λειτουργεί και προστατευτικά ως προς την κρίση μη επιτρέποντας την προσφυγή στην βία εάν αυτό δεν είναι απόλυτα απαραίτητο ή κάτω από συνθήκες υψηλής πίεσης.¹³

Η στρατηγική της επίδειξης δέσμευσης και αποφυγής παρανοήσεων είναι μία στρατηγική στην οποία ο αμυνόμενος θεωρεί πως λαμβάνει

¹¹ Macesich, 1994

¹² Αλειφαντής, 2006

¹³ Goodby, 1998

προειδοποιήσεις χαμηλής ή υψηλής αξιοπιστίας από τον αντίπαλό του και δεν είναι σε θέση να αξιολογήσει το πώς θα εκτιμήσει και θα αξιοποιήσει τις προειδοποιήσεις αυτές. Εάν δεν καταφέρει να αξιολογήσει σωστά τις προειδοποιήσεις αυτές τότε η λάθος εκτίμηση μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένες αποφάσεις ζημιογόνες για τα συμφέροντα του κράτους. Η στρατηγική αυτή θεωρείται ότι μπορεί να αποφύγει τυχόν λάθος αποτρεπτικές κινήσεις οι οποίες μπορεί στην ουσία να επιφέρουν τα αντίθετα αποτελέσματα όσον αφορά τον επιθετικό δρώντα¹⁴.

Τέλος η στρατηγική της εξοικονόμησης χρόνου αποσκοπεί στην απόκτηση ορισμένων πλεονεκτημάτων κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων. Η στρατηγική αυτή επιτρέπει στον αμυνόμενο να κερδίσει λίγο περισσότερο χρόνο για να προστατεύει το συμφέρον του χωρίς ωστόσο να υπάρξει κλιμάκωση, γιατί δεν έχει την απαιτούμενη ισχύ για να ακολουθήσει κάποια εναλλακτική στρατηγική.

1.5 Μοντέλα Λήψεως Αποφάσεων κατά την Κρίση-Επίδραση Άγχους

Η διαχείριση της κρίσης περιλαμβάνει δύο είδη λήψης αποφάσεων, τις αποφάσεις πριν την κρίση και αυτές που λαμβάνονται κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η απόφαση πριν την κρίση λαμβάνεται από τους διαχειριστές υπό φυσιολογικές συνθήκες, έχοντας στη διάθεσή τους όσο χρόνο χρειάζονται, καθώς επίσης και χρήσιμα εργαλεία και συνεργάτες. Η απόφαση επομένως είναι συμμετοχική και ολοκληρωμένη. Η απόφαση κατά τη διάρκεια της κρίσης χρειάζεται να ληφθεί κάτω από συνθήκες πίεσης χρόνου, ενώ απαιτείται η ίδια ορθολογική κρίση.

¹⁴ George, 1991

Οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων πρέπει:

α. Να μην είναι χρονοβόρες ώστε ο διαθέσιμος χρόνος για τη λήψη απόφασης να αξιοποιείται σωστά.

- β. Να βοηθούν στην αξιολόγηση των προτάσεων.
- γ. Να οδηγούν στην κατά πλειοψηφία αποδεκτή απόφαση.

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, κατά την λήψη αποφάσεων πριν την κρίση, οι διαχειριστές έχουν στη διάθεσή τους άφθονο χρόνο και έχουν συγκεντρώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, ώστε να προωθείται η επικοινωνία για να καταλήξουν στην καταλληλότερη απόφαση.

Η μεθοδολογία σε αυτή την φάση έχει ως εξής:

α. Προσδιορισμός του προβλήματος ή της ανάγκης για απόφαση. Ίσως αποτελεί το πιο δύσκολο βήμα, καθώς τα άτομα που εμπλέκονται στη λήψη απόφασης πρέπει να εστιάσουν, να κατανοήσουν και να μπορέσουν τελικά να εκφράσουν στους συνεργάτες ποιο είναι ουσιαστικά το πρόβλημα που καλούνται να αντιμετωπίσουν.

β. Προσδιορισμός των κριτηρίων ή των δεδομένων για την απόφαση. Οι υπεύθυνοι συχνά βιάζονται να προσδιορίσουν τα κριτήρια χωρίς να έχουν αναλύσει επαρκώς όλες τις υποθέσεις. Με αυτό τον τρόπο γίνεται μια εκτενής ανάλυση της αρχικής ερώτησης και απορρίπτονται ως κριτήρια οι υποθέσεις που δεν συνεισφέρουν στο αποτέλεσμα. Χρήσιμα κριτήρια είναι εκείνα τα στοιχεία που συμβάλλουν ξεκάθαρα στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

γ. Υπολογισμός κριτηρίων. Αφού γίνει ο προσδιορισμός των κριτηρίων, θα ακολουθήσει η αξιολόγησή τους. Αυτό είναι απαραίτητο, γιατί το κάθε κριτήριο δεν μπορεί να έχει την ίδια βαρύτητα στη διαμόρφωση της

απόφασης. Έτσι το κάθε κριτήριο αποτελεί μία μεταβλητή και η διαδικασία ονομάζεται εκτίμηση των μεταβλητών. Μπορεί να χρησιμοποιείται οποιοδήποτε αριθμητικό σύστημα.

δ. Καθορισμός και προσδιορισμός εναλλακτικών ή επιλογών. Ο στόχος αυτού του σταδίου είναι να δημιουργήσει όλες τις πιθανές εναλλακτικές, ακόμη και αν αυτές δεν εμφανίζονται άμεσα αλλά χρειάζονται να υπολογιστούν, να προσδιοριστούν και να ληφθούν. Στη διαμόρφωση του συνόλου των εναλλακτικών βοηθούν τρεις ερωτήσεις:

- (1). Πρέπει όντως να ληφθεί αυτή η απόφαση;
- (2). Πρέπει όντως να ληφθεί αυτή η απόφαση τώρα;
- (3). Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις αν δεν ληφθεί αυτή η απόφαση;

Οι ερωτήσεις προσφέρουν την επιλογή της άρνησης, της αναβολής και της επιλογής να μη ληφθεί απόφαση.

ε. Εφαρμογή της επιλογής. Μερικές φορές τα άτομα που παίρνουν τις αποφάσεις θεωρούν ότι το καθήκον τους τελειώνει από τη στιγμή που λαμβάνεται η απόφαση. Εφαρμογή σημαίνει, ότι τα άτομα αυτά μεταδίδουν το αποτέλεσμα της απόφασης σε αυτούς που θα αναλάβουν τις δραστηριότητες σχετικά με την εφαρμογή της απόφασης. Η εφαρμογή περιλαμβάνει επίσης τον έλεγχο για την εκτέλεση της ληφθείσας απόφασης.

στ. Αξιολόγηση της διαδικασίας. Πρόκειται για ένα απαραίτητο στάδιο, στο οποίο ασκείται κριτική στις διαδικασίες που χρησιμοποιήθηκαν για να παραχθεί το αποτέλεσμα της απόφασης, καθώς επίσης και στο αποτέλεσμα της απόφασης. Οι τελικές ερωτήσεις αξιολόγησης που πρέπει να γίνουν από τους υπεύθυνους για την ολοκλήρωση της διαδικασίας είναι οι εξής:

- : (1) Τι συνέβη, αποδείχτηκε επιτυχημένη η επιλογή;
(2) Πως επηρέασε η επιλογή τους εμπλεκόμενους;

Η λήψη των αποφάσεων σε κρίσιμες συνθήκες είναι μια διαφοροποιημένη και πολυσύνθετη διαδικασία. Σε συνθήκες κρίσης υπάρχει πίεση χρόνου, ελλειπίες και μη διασταυρωμένες πληροφορίες και απαιτήσεις για πόρους πολύ μεγαλύτερους από τους διαθέσιμους. Είναι λοιπόν προφανές, ότι δεν είναι εφικτή η εφαρμογή ενός μοντέλου λήψης απόφασης που θα χρησιμοποιούταν σε συνθήκες πριν την κρίση, καθώς απαιτεί ορθολογισμό. Ο ορθολογισμός είναι αρκετά περιορισμένος σε συνθήκες κρίσης. Τα τελευταία χρόνια έχουν προταθεί διαφοροποιημένες προσεγγίσεις για τη λήψη αποφάσεων σε πραγματικές συνθήκες.

Ο Kleinert (1993), υποστήριξε την ύπαρξη των φυσικών πεδίων λήψης της απόφασης. Έκρινε ότι τα πρότυπα παραδοσιακά μοντέλα για τη λήψη απόφασης είναι ανεπαρκή, γιατί δεν λαμβάνουν υπόψη τις πραγματικές (φυσικές) συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι διαχειριστές στη λήψη κρίσιμων αποφάσεων. Τα φυσικά πεδία λήψης της απόφασης χαρακτηρίζονται από τα ακόλουθα στοιχεία:

- α. Δυναμικές και συνεχείς αλλαγές των συνθηκών
- β. Ελλιπή δεδομένα
- γ. Αληθινές αντιδράσεις στις αλλαγές
- δ. Ανθρώπους με γνώση
- ε. Μεταβαλλόμενους και συγκρουόμενους σκοπούς
- στ. Καθήκοντα που δεν έχουν δομηθεί σωστά
- ζ. Πολλούς εμπλεκόμενους
- η. Συμφέροντα των εμπλεκόμενων

- θ. Πίεση χρόνου
- ι. Οργανωτική κουλτούρα

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ο Federico και ο Kleinert (1993) προτείνουν το μοντέλο αναγνώρισης της πρωταρχικής λήψης απόφασης, ώστε να καθοριστεί η καταλληλότερη πορεία δράσης των ατόμων που λαμβάνουν τις αποφάσεις. Για την καταλληλότερη πορεία δράσης απαιτείται:

- α. Ο άρτιος υπολογισμός της κατάστασης
- β. Η εστίαση στο ικανοποιητικό αντί του άριστου
- γ. Η αξιολόγηση των εκδοχών
- δ. Διανοητική εξομοίωση της επιλογής για να ελεγχθεί η αποτελεσματικότητα
- ε. Η λεπτομερής εξέταση και βελτίωση της εκδοχής
- στ. Η προετοιμασία για δράση

Το άγχος που κυριεύει τους εμπλεκόμενους σε μια κρίσιμη κατάσταση και στη λήψη αποφάσεων, μπορεί να επηρεάσει τελικά την απόφαση που θα ληφθεί. Ο Brehmer (1995) περιγράφει τρεις παθολογικές καταστάσεις λήψης αποφάσεων, οι οποίες υφίστανται όταν τα άτομα που θα πάρουν τις αποφάσεις κυριεύονται από άγχος. Αυτές οι τρεις καταστάσεις περιγράφονται ως εξής:

- α. Εγκύστωση Η συγκέντρωση σε ένα στόχο εις βάρος των άλλων. Μπορεί να προκαλέσει κρίσιμες καταστάσεις.
- β. Άρνηση. Δεν λαμβάνεται καμία φανερή απόφαση.
- γ. Περιπλάνηση. Πέταγμα από τον ένα στόχο στον άλλο (γνωστό ως πεταλούδα). Αυτή η παθολογική κατάσταση μπορεί να είναι κρυμμένη, καθώς

φαίνεται ότι είναι είτε εγκύστωση, είτε άρνηση. Οι πάσχοντες μοιάζουν να πηδούν σπασμωδικά από θέμα σε θέμα και από το ένα δεδομένο στο άλλο.

Οι παρακάτω τακτικές διαχείρισης κρίσης δημιουργούν την βάση για την επιτυχή διαχείριση της κρίσης και την αντιμετώπιση των τριών ανωτέρω παθολογικών καταστάσεων που προκαλούνται από την επίδραση του άγχους και απευθύνονται στον ηγέτη/διαχειριστή οποιοδήποτε οργανισμού ακόμα και αν αυτός δεν είναι κρατική οντότητα :

- α. Reduction (Ελάττωση)
- β. Readiness (Ετοιμότητα).
- γ. Response (Αντιμετώπιση)
- δ. Recovery (Ανάκαμψη)

Στο πλαίσιο ανάλυσης των εν λόγω τακτικών, αξίζει να αναφερθεί ότι επιβάλλεται η εμφάνιση μιας κρίσης να γίνεται άμεσα αντιληπτή από τον διαχειριστή, ακόμη και αν οι εμπλεκόμενοι στον οργανισμό δεν μπορούν να διακρίνουν τα σημάδια της. Όταν ο διαχειριστής διστάσει πως διακυβεύονται η εταιρεία ή η φήμη του, τότε είναι και η κατάλληλη στιγμή για να δράσει, ακόμα και αν το πρόβλημα δεν είναι ευρέως γνωστό στους υπαλλήλους, στους πελάτες ή στα μέσα ενημέρωσης.

Αποτελεί σύνηθες φαινόμενο πλέον σε έναν οργανισμό, οι αρμόδιοι να αρνούνται την ύπαρξη μιας κρίσης, είτε γιατί δεν είναι σωστά προετοιμασμένοι, είτε γιατί ανησυχούν για τυχόν ευθύνες που μπορεί να τους επιρριφθούν. Σε κάθε κρίσιμη κατάσταση, ο διαχειριστής πρέπει να αναλύει την σημαντικότητα της κατάστασης και πως αυτή μπορεί να επηρεάσει τη λειτουργία του οργανισμού. Η επιμέρους ανάλυση κάθε κρίσιμης κατάστασης αποτελεί πολύ

σημαντική διαδικασία, καθώς αν σε αντίθετη περίπτωση ο διαχειριστής κρίνει την κατάσταση λανθασμένα ως προσωρινή και τυχαία και αποφανθεί ότι δε θα βλάψει την υγιή λειτουργία του οργανισμού, τότε η κατάσταση θα κλιμακωθεί με αποτέλεσμα οι αρμόδιοι να βρεθούν αντιμέτωποι με την κρίση.

Τα παραπάνω είναι δύσκολο να προσδιοριστούν, καθώς οι κρίσεις είναι δυναμικές. Στην εμφάνιση κάθε έντονης κρίσης, ιδίως όταν ο οργανισμός δεν είναι σωστά προετοιμασμένος, οι αρμόδιοι καλούνται να δράσουν άμεσα, με ελλιπείς όμως πληροφορίες αναφορικά με την κατάσταση. Συχνά η δράση των αρμόδιων δεν είναι τόσο άμεση όσο πειστική είναι η κατάσταση, γιατί μπορεί να χρονοτριβούν στην εύρεση ζωτικών πληροφοριών, που όμως αποτελούν ουσιώδες στοιχείο για τη διοίκηση της κρίσης, ώστε να εξασφαλίσουν τον οργανισμό.

Η κάθε κρίση μπορεί να αποτελέσει μία άμεση και έμμεση πρόκληση. Η άμεση πρόκληση είναι η επίλυση του προβλήματος που εμπεριέχεται στην κρίση. Η έμμεση πρόκληση είναι η απομόνωση του προβλήματος κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην επηρεάσει τον οργανισμό στο σύνολό του, παρά μόνο τον τομέα στον οποίο έχει ανακύψει το πρόβλημα.¹⁵

1.6 Κίνδυνοι και Έλεγχος των κρίσεων

Δόθηκε ωστόσο, μια ιδέα των πολύ συγκεκριμένων κινδύνων που συνεπάγεται ο ανταγωνισμός στην ανάληψη ρίσκου σε μια κρίση. Οι σημαντικότεροι ίσως από αυτούς οφείλονται ακριβώς στο γεγονός ότι πρόκειται για διαδικασία ανταγωνισμού. Αμφότεροι οι συμμετέχοντες θα υιοθετήσουν μια

¹⁵ Λαλούμης, 2008

από αυτές τις τακτικές διαχείρισης κρίσης (επιθετική ή αμυντική) σε μια προσπάθεια να πείσουν τον άλλο να υποχωρήσει. Επιπλέον, καθένας θα ξέρει ότι ο άλλος προσπαθεί να τον φοβίσει και να τον κάνει να υποχωρήσει και συνεπώς θα αντιμετωπίσει τις κινήσεις του με σκεπτικισμό και δυσπιστία. Το ενδεχόμενο καταστροφής, όμως, δεν μπορεί να αγνοηθεί εντελώς ούτε και σε αυτό το σχετικά απλό παιχνίδι. Οι περισσότερες από τις τακτικές που περιγράφηκαν εξαρτούν την επιτυχία τους σε μονομερείς ενέργειες. Αν και οι δύο πρωταγωνιστές κάνουν δημόσιες δηλώσεις, αν και οι δύο υιοθετήσουν λογικές ή παράλογες τακτικές, ή αν και οι δύο είναι έτοιμοι να κλιμακώσουν, τότε η πιθανότητα καταστροφής αυξάνεται υπερβολικά. Ο κίνδυνος είναι ουσιαστικά εκείνος του κακού υπολογισμού της θέλησης του αντιπάλου να παραμείνει σταθερός.

Σύμφωνα με τον Thomas Schelling η αποφυγή του κινδύνου έγκειται στο « να μην απειλεί κανείς ψυχρά και άνετα να επιφέρει απaráδεκτα υψηλό κόστος στον αντίπαλο, ιδιαίτερα αν αυτό μπορεί να προκαλέσει ανάλογο πόνο και καταστροφή στον πρώτο. Αντίθετα πρέπει να αρχίζουν τα γεγονότα με τέτοιο τρόπο ώστε η αμοιβαία καταστροφή να αποτελεί ένα ενδεχόμενο εύκολα αντιληπτό παρά το γεγονός ότι καμιά πλευρά δεν το επιθυμεί κατά βάθος».

Πράγματι, υποστηρίζεται από πολλούς ότι τέτοιου είδους απειλές υπονοούνται, αν δεν εκφράζονται ρητά, σε πολλές κινήσεις εξαναγκασμού που γίνονται κατά τη διάρκεια κρίσεων, ιδιαίτερα αν γίνει αποδεκτό ότι "η ουσία της κρίσης βρίσκεται στην μη προβλεψιμότητά της", και στο γεγονός ότι "οι συμμετέχοντες δεν έχουν τον πλήρη έλεγχο των εξελίξεων" αλλά πρέπει να "προχωρήσουν και να πάρουν αποφάσεις μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα ρίσκου και αβεβαιότητας". Παράλληλα μια κρίση είναι από τη φύση της ιδιαίτερα ασταθής και εκρηκτική, γεμάτη αμφιβολίες και ανακρίβειες. Έτσι υπάρχουν

πολλοί τρόποι που μπορεί η κατάσταση να ξεφύγει από τον έλεγχο και να οδηγήσει σε πόλεμο, παρά τις τεράστιες προσπάθειες των πρωταγωνιστών να εμποδίσουν τέτοια εξέλιξη.»¹⁶

1.7 Κρίσεις Χαμηλής Έντασης

Οι συγκρούσεις χαμηλής έντασης αποτελούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα ανάλυσης όσον αφορά την επιστήμη της διαχείρισης κρίσεων σήμερα. Είναι ένα ζήτημα το οποίο χρειάζεται να αναλυθεί και να προσδιοριστεί τελικά η έννοια και το περιεχόμενο του όρου στο πλαίσιο της σημασίας της επιλογής των κατάλληλων μεθόδων διαχείρισης των κρίσεων και επίλυσης των διακρατικών διαφορών.

Σύμφωνα με τον Αλειφαντή ο όρος «χαμηλή ένταση σημαίνει ελεγχόμενη βία». Επιχειρησιακά, εκφράζεται με τον περιορισμό των χτυπημάτων σε τακτικό επίπεδο ο οποίος μπορεί να περιλαμβάνει ενέργειες δολιοφθοράς, τον επιλεκτικό βομβαρδισμό όπως και τη μείωση των απωλειών σε έμψυχο και άψυχο υλικό. Σε κάθε περίπτωση το μέγεθος της βίας που θα χρησιμοποιηθεί για την διαχείριση της κρίσης, αναφέρεται στην ένταση της προσπάθειας που αποβλέπει στην επίτευξη ενός σκοπού, και στο πλαίσιο αυτό οι κρίσεις χαμηλής εντάσεις αναφέρονται σε μία προσπάθεια η οποία κάνει χρήση ενός μόνο μικρού μέρους των δυνατοτήτων ενός κράτους ή δρώντα

Το μέγεθος μιας χώρας ή η γεωγραφική έκταση της σύγκρουσης, είναι καθαρά ποσοτικοί όροι και ως τέτοιοι δεν επηρεάζουν την ένταση η οποία αποτελεί κατ' εξοχήν ποιοτικό μέγεθος. Η θεωρητική προσέγγιση, τίθεται κάτω

¹⁶ Αλειφαντής, 2006

από το πρίσμα μιας περιοριστικής αντιμετώπισης. Αυτό και μόνο το κριτήριο, αποτελεί την πιο ασφαλή ένδειξη του βαθμού της έντασης. Μιλώντας για το κόστος που κάθε πλευρά είναι διατεθειμένη να επιφέρει στον αντίπαλο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι συνέπειες της σύγκρουσης δεν αφορούν τα ευρύτερα πολιτικά οφέλη που επιδιώκει εκείνος που ασκεί την πίεση, τα μακροπρόθεσμα δηλαδή στρατηγικά αποτελέσματα της σύγκρουσης, τα οποία κάθε άλλο παρά περιορισμένα είναι, όπως και σε κάθε άλλη μορφή σύγκρουσης. Οι προσδιοριστικοί όροι επομένως, από τους οποίους εξαρτάται αν μια σύγκρουση μπορεί να χαρακτηριστεί χαμηλής έντασης, είναι:

α. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα (δηλαδή, το μέγεθος της προσπάθειας).

β. Ο όγκος των συνεπειών για τον αντίπαλο σε τακτικό επίπεδο (δηλαδή, ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα διατιθέμενα μέσα).¹⁷

Έτσι με τον όρο κρίσεις “χαμηλής έντασης” (ή συγκρούσεις «χαμηλής έντασης») εννοούνται οι ελεγχόμενες κρίσεις, δηλαδή κρίσεις περιορισμένες τόσο ως προς στην χρονική διάρκεια τους, όσο και ως προς τον βαθμό έντασης τους, που σκοπό τους έχουν τη δημιουργία στρατιωτικών και διπλωματικών τετελεσμένων. Οι κρίσεις αυτές με δεδομένο το ισχυρό «απαγορευτικό» ενός γενικευμένου πολέμου συνιστούν την βασική τουρκική επιλογή στην στρατιωτική αντιπαράθεση στο Αιγαίο και φυσικά απαιτούν συγκεκριμένο τρόπο ελληνικής αντιμετώπισης στα πλαίσια του αμυντικού δόγματος της χώρας, όπως θα αναφερθούμε και στα επόμενα κεφάλαια.¹⁸

¹⁷ Αλειφαντής, 2006

¹⁸ Για την σχετική προβληματική δεξ: Στέλιος Αλειφαντής, Η Εθνική Άμυνα μετά την κρίση στα Ίμια: η αντίληψη της “Ευέλικτης Ανταπόδοσης”, ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΙΔΙΣ 1997, Αθήνα 1997, σελ. 43-54.

1.8 Ορισμός Στρατιωτικού Δόγματος

Σύμφωνα με το ελληνικό Γενικό Επιτελείο Στρατού ως Στρατηγικό Δόγμα ορίζεται «ένα σύνολο θεμελιωδών αρχών, οι οποίες διέπουν τις ενέργειες των στρατιωτικών δυνάμεων ή τμημάτων τους, προς υποστήριξη των εθνικών ΑΝΣΚ. Αποτελεί το σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη νέων ιδεών και αντιλήψεων, προς αντιμετώπιση των μελλοντικών απαιτήσεων και προκλήσεων. Παρέχει εξουσία, αλλά απαιτεί κρίση κατά την εφαρμογή του. Κάθε Δόγμα συνιστά το κορυφαίο κείμενο της επιχειρησιακής λειτουργίας, που κατά περίπτωση επιλαμβάνεται.»¹⁹

Σύμφωνα με την προσέγγιση του αμερικανικού υπουργείου άμυνας το Στρατηγικό Δόγμα αναφέρεται σε μία γενική δήλωση αρχών όσον αφορά το πώς οι δυνάμεις ενός κράτους χρησιμοποιούνται σε οποιοδήποτε στάδιο. Το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ καθορίζει το δόγμα ως τις «θεμελιώδεις αρχές με τις οποίες οι στρατιωτικές δυνάμεις ή στοιχεία χρησιμοποιούνται από ένα κράτος για τη στήριξη των εθνικών στόχων.»²⁰

Ο Α.Πλατιάς ορίζει το Στρατηγικό Δόγμα ως « την θεωρία του κράτους για το πώς αυτό μπορεί να παράγει ασφάλεια για τον εαυτό του με τον καλύτερο τρόπο».Το στρατηγικό δόγμα θα μπορούσε κανείς να το οραματισθεί,σαν μια σχέση μέσων-σκοπού,στην οποία τα στρατιωτικά μέσα συνδέονται με πολιτικούς σκοπούς.Ουσιαστικά η ορθότητα της θεωρίας του κράτους περί εθνικής ασφάλειας ελέγχεται με πραγματικά γεγονότα, τα οποία αποδεικνύουν

¹⁹ Γενικό Επιτελείο Στρατού, 2014

²⁰ Callaghan and Kernic, 2003

κατά πόσο η θεωρία αυτή βοηθά το κράτος να επιτύχει τους πολιτικούς του σκοπούς.²¹

Ένα Στρατηγικό Δόγμα πρέπει να προσδιορίζει επακριβώς τις απειλές και παράλληλα να δημιουργεί αντίμετρα έναντι αυτών των απειλών.Η πιο καθοριστική του λειτουργία είναι ο καθορισμός των προτεραιοτήτων των απειλών.Αυτό ισχύει κυρίως για τα μικρά κράτη, όπως η Ελλάδα λόγω των περιορισμένων πόρων που διαθέτουν και λόγω των δύσκολων αποφάσεων που αναγκάζονται να λάβουν για να υπερασπίσουν την εθνική τους κυριαρχία.

Επιπλέον, ένα Στρατηγικό Δόγμα αναπτύσσεται σταδιακά και δεν είναι πλήρως κωδικοποιημένο για αυτό πρέπει να καταφύγει κανείς σε πολλές πηγές για να καταφέρει να το προσεγγίσει.Η Ελλάδα προσπαθεί από το 1974 και μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, να διαμορφώσει και να καθορίσει το δικό της Στρατηγικό Δόγμα.Τα κύρια συστατικά του ελληνικού Στρατηγικού Δόγματος είναι η αυτονομία και η αποτροπή²²

1.9 Ορισμός Αποτροπής-Είδη Αποτροπής

Αποτροπή είναι η συνεννόηση μεταξύ αυτών που δε συνεννοούνται. Δεν αποτελεί πειθώ, καθώς ο αντίπαλος δεν πείθεται με επιχειρήματα ή με τη λογική σε μια πράξη ή παράλειψη, αλλά ωθείται ή αναγκάζεται σε συγκεκριμένη συμπεριφορά από φόβο. Στα πλαίσια της αποτροπής η απειλή ανταπαντάται ή εξισορροπείται μόνο με μία άλλη απειλή. Και αυτό επειδή εκείνος που θέλει

²¹ Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική 'Ηφαιστος-Πλατιάς 1992 σελ.19

²² Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, 'Ηφαιστος-Πλατιάς 1992

πόλεμο δεν επιθυμεί απαραίτητα και τη νίκη με το οποιοδήποτε κόστος.²³. Σύμφωνα με τον Κ. Κολλιόπουλο, αποτροπή είναι η διατήρηση του υφιστάμενου status quo με απειλή χρήσης βίας²⁴

Αποτροπή ουσιαστικά σημαίνει να πεισθεί ένας αντίπαλος να παραιτηθεί από την πραγματοποίηση των σχεδίων του. (Βαληνάκης και Μπότσιου, 2000) Απαραίτητη προϋπόθεση είναι, αφενός η απειλή ή η χρήση βίας που διαθέτει το κράτος που αποτρέπει και αφετέρου ο φόβος του κράτους που αποτρέπεται για τις συνέπειες της εναντίον του χρήσης βίας. Συνεπώς, η αποτροπή είναι αποτέλεσμα της ύπαρξης των όπλων. Ιδιαίτερα στις μέρες μας που η κατοχή πυρηνικών όπλων εκφράζει την υπέρτατη επιθετικότητα, τα πυρηνικά όπλα αποτρέπουν τον πόλεμο στρέφοντας την ίδια τη θέληση για πόλεμο εναντίον αυτών που τον επιδιώκουν. Απαγορεύουν τον πόλεμο με πόλεμο²⁵.

Κατά τον Bull (2007) για να υπάρχει αποτροπή πρέπει να ικανοποιούνται τρεις προϋποθέσεις: Πρώτον, μία χώρα Α να απευθύνει στη χώρα Β μία απειλή επιβολής τιμωρίας ή να την πλήξει, αν αποτολμήσει μία συγκεκριμένη πορεία δράσης. Αν δεν υπάρχει απειλή ή διατύπωση αξιόπιστης απειλής και απλώς η χώρα Β πιστεύει για τους δικούς της λόγους ότι απειλείται με κάποιας μορφής κυρώσεις και ακολουθεί μία δράση, τότε δεν μπορεί να θεωρηθεί πως υπάρχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα. Δεύτερον, η χώρα Β που απειλείται, ελλείψει απειλής, θα μπορούσε να αποτολμήσει αυτήν τη πορεία δράσης από την οποία αποτρέπεται.

²³ Κουσκουβέλης, 2000

²⁴ Κ.Κολλιόπουλος, Στρατηγική σκέψη, 2008

²⁵ Κουσκουβέλης, 2000

Οι ανωτέρω προϋποθέσεις είναι οι απαραίτητες και στη διάκριση του Snyder σε αποτροπή μέσω αντιποίνων (deterrence by punishment), σε αποτροπή μέσω παρουσίας (deterrence by presence) και σε και αποτροπή μέσω άμυνας ή πιο συγκεκριμένα άρνησης της επιτυχίας του αντίπαλου (deterrence by denial) όπως αυτή προκύπτει από την τελευταία.. Στην πρώτη περίπτωση το ανεπιθύμητο κόστος για τον αντίπαλο μπορεί να πάρει τη μορφή μιας πράξης τιμωρίας ή επαπειλούμενης αντίδρασης. Στην δεύτερη περίπτωση, η αποτροπή επιδιώκεται με την διατήρηση συμβολικών δυνάμεων στο σημείο που θέλουμε να υπερασπιστούμε. Στην τρίτη περίπτωση, η άμυνα αποσκοπεί στο να εμποδίσει τη ζημιά που προξενεί ο αντίπαλος, ενώ η άρνηση στο να εμποδίσει τον αντίπαλο να αποκομίσει κέρδη.²⁶

Ένα παράδειγμα αποτροπής μέσω αντιποίνων ήταν το εξής: «Μην εμποδίζετε τις επιθεωρήσεις των Ηνωμένων Εθνών, αλλιώς θα απαντήσουμε με βία, εάν κρίνεται απαραίτητο» (ΗΠΑ προς Ιράκ, 1998). Ένα έτερο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτροπής μέσω παρουσίας είναι το Τείχος του Βερολίνου, όπως και οι Σοβιετικές και νατοϊκές δυνάμεις του Βερολίνου οι οποίες απαγόρευσαν οποιαδήποτε κίνηση από τη μια μεριά στην άλλη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Τέλος, παράδειγμα αποτροπής μέσω άρνησης θεωρείται η εγνωσμένη δυνατότητα της Ρωσίας να εγκαταλείπει έδαφος στον εκάστοτε εισβολέα, σε συνδυασμό με την άρνηση της να συνθηκολογήσει. Με αυτόν τον τρόπο γνώριζε ο εισβολέας ότι άσχετα με το κόστος που θα υφίστατο η Ρωσία, πολύ δύσκολα θα κατάφερνε να επιτύχει τους σκοπούς του. Και αυτό λειτουργούσε αποτρεπτικά.²⁷

²⁶ Κολιόπουλος, 2008

²⁷ Κ.Κολλιόπουλος, 2008

Οι πολιτικές ή οι στρατηγικές της αποτροπής που αναπτύχθηκαν ποικίλουν σύμφωνα με τρεις διαφορετικές διαστάσεις: τη σειρά των ενεργειών από τις οποίες ελπίζεται ότι θα αποτραπεί ο αντίπαλος, την προτεραιότητα που δίνεται στην αποτροπή στο σχεδιασμό της πολιτικής και τη βία που απειλείται να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να επιτευχθεί η αποτροπή.²⁸ Με τα δεδομένα αυτά λοιπόν έχουμε τη διάκριση σε περιορισμένη αποτροπή (limited deterrence) και σε εκτεταμένη αποτροπή (extended deterrence). Στόχος της πρώτης είναι συγκεκριμένος: να αποτραπεί μία επίθεση με πυρηνικά ή με συμβατικά όπλα. Στην περίπτωση όμως της εκτεταμένης, μπορεί οι στόχοι να είναι πολλαπλοί: να αποτραπεί κάθε είδους επίθεση, όπως ήταν για παράδειγμα το δόγμα «μαζικών αντιποίνων» των ΗΠΑ, σκοπός του οποίου ήταν να αποτρέψει κάθε επίθεση εναντίον των ΗΠΑ και των συμμάχων τους ανά τον κόσμο.(Κουσκουβέλης, 2000). Η αποτροπή μπορεί επίσης να διακριθεί και σε γενική ή άμεση (general or immediate deterrence).

Ο Κ.Κολλιόπουλος διακρίνει επιπρόσθετα και τα εξής είδη αποτροπής:

- α. Εθνική αποτροπή. Είναι η αποτροπή που επιτυγχάνεται αποκλειστικά με εθνικά μέσα
- β. Διεθνής αποτροπή. Είναι η αποτροπή που επιτυγχάνεται μέσω τρίτων.
- γ. Ενδοπολεμική αποτροπή. Είναι η αποτροπή που λαμβάνει χώρα κατά την διάρκεια ενός πολέμου και συνίσταται στο ότι ο αντίπαλος αποτρέπεται να προβεί σε κλιμάκωση
- δ. Minimum αποτροπή. Υπάγεται στην πυρηνική στρατηγική και συνίσταται στην διατήρηση μικρού πυρηνικού οπλοστασίου στραμμένο

²⁸ Bull,2007

αποκλειστικά εναντίον εχθρικών πόλεων. Αφορά κυρίως μικρομεσαίες πυρηνικές δυνάμεις

Από την άλλη πλευρά όσον αφορά άλλα είδη αποτροπής, η μονομερής αποτροπή βρίσκεται πολύ κοντά ως έννοια στον πειθαναγκασμό. Σε αυτήν την κατάσταση μόνο ο ένας απειλεί τον άλλον, χωρίς ταυτόχρονα να εκτίθεται σε ανάλογη απειλή. Επομένως, ο δεύτερος δεν έχει παρά να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του πρώτου και η οποιασδήποτε μορφής απειλή θα φανεί περιττή αλλά ταυτοχρόνως και αποτελεσματική. Πιο σύνθετη από την απλή αποτροπή είναι η αμοιβαία αποτροπή. Είναι μία κατάσταση πραγμάτων στην οποία δύο ή περισσότερες δυνάμεις αποτρέπουν η μία την άλλη από το να κάνει κάτι. Με την ευρύτερη έννοια μπορεί να είναι μία κατάσταση πραγμάτων στην οποία οι δυνάμεις αποτρέπουν η μία την άλλη από μια μεγάλη σειρά ενεργειών διατυπώνοντας μια μεγάλη ποικιλία απειλών.²⁹

Η αμοιβαία και απλή αποτροπή είναι αποτέλεσμα της επιθετικότητας των όπλων που κατέχουν οι αντίπαλοι. Επισημαίνεται δε ότι η επιθετικότητα αυτή δεν συνεπάγεται και επίθεση, αφού μπροστά στην καταστροφή που απειλείται από την πιθανή χρήση τους, οι εν δυνάμει αντίπαλοι διστάζουν, διότι η προοπτική της νίκης εναντίον ενός αντίπαλου που κατέχει και αυτός ισοδύναμα όπλα καθίσταται αβέβαιη και πιθανώς αδύνατη. Ουσιαστικά το κόστος ενός πολέμου μεταξύ σχετικά ισοδύναμων αντιπάλων προοιωνίζεται μεγάλο και ενδεχομένως απαγορευτικό. Επιπλέον, στην περίπτωση της αμοιβαίας αποτροπής, τα όπλα δίχως να χρησιμοποιούνται, αποτρέπουν τη σύγκρουση και επιβάλλουν την αναγκαστική δίχως πόλεμο συμβίωση ή συνύπαρξη των αντιπάλων.³⁰

²⁹ Bull, 2007

³⁰ Ηφαιστος και Πλατίας, 2005

Γι αυτό και η αμοιβαία αποτροπή δεν αποτελεί πειθώ, καθώς οι αντίπαλοι δεν πείθονται με τα επιχειρήματα ή με τη λογική σε μία πράξη ή παράλειψη, αλλά ωθούνται ή αναγκάζονται σε συγκεκριμένη συμπεριφορά από φόβο. Η αμοιβαία πυρηνική αποτροπή είναι μία κατάσταση στην οποία δύο δυνάμεις ή δύο ομάδες δυνάμεων αποτρέπονται αμοιβαίως από μία εσκεμμένη πυρηνική επίθεση με την απειλή πυρηνικής ανταπόδοσης. Τα πυρηνικά όπλα πέραν του ότι σαν όπλα δηλοποιούν ισχύ, αποκαλύπτουν απεριόριστη ισχύ και μεταξύ όλων των άλλων όπλων είναι τα κατεξοχήν ψυχολογικά όπλα εξαιτίας του φόβου που αποπνέουν. Άλλωστε και η ίδια η πυρηνική αποτροπή περισσότερο από κάθε άλλη συμβατική αποτροπή, εμποτίζεται από μία έντονη ψυχολογική διάσταση, αφού στηρίζεται στη βούληση και στη δηλοποίηση αυτής από κάθε πλευρά, ότι θα χρησιμοποιήσει τα πυρηνικά σε περίπτωση που δεχθεί επίθεση, ακριβώς λόγω των ανυπολόγιστων καταστροφικών κυρώσεων που απειλούνται αμοιβαίως.

Την απαρχή της πυρηνικής αποτροπής τη συναντούμε στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Στη μεταψυχροπολεμική εποχή ο κρίσιμος παράγοντας για την υπερδύναμη και τις άλλες πυρηνικές δυνάμεις είναι η διάδοση των πυρηνικών όπλων. Η έμφαση δίνεται στον αριθμό των κρατών που κατέχουν πυρηνικά όπλα. Η κυρίαρχη ιδέα για τη σταθερότητα είναι ότι όσο λιγότερες είναι οι χώρες που διαθέτουν πυρηνικά όπλα, τόσο σταθερότερη θα είναι η πυρηνική αποτροπή. Οπότε στο σημερινό διεθνές σύστημα έχουμε δύο καταστάσεις αποτροπής. Στην πρώτη η ηγεμονική υπερδύναμη απολαμβάνει έναντι όλων των υπολοίπων κρατών των προνομίων μιας ετεροβαρούς σχέσης η οποία απορρέει από την υπέρτερη ισχύ της. Εξ αυτής η υπερδύναμη αποπνέει αποτροπή, μια αποτροπή του ισχυρότερου προς τους ασθενέστερους (αν και στην εποχή της πυρηνικής αποτροπής δεν αποκλείεται η κατάσταση νίκης ασθενέστερου προς τον ισχυρότερο). Στη δεύτερη κατάσταση, έχουμε δυαδικές

σχέσεις ανταγωνισμού μεταξύ περιφερειακών δυνάμεων οι οποίες δεν είναι κατά αρχήν συστημικού χαρακτήρα και βαρύτητας. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων ο ανταγωνισμός κινείται στο επίπεδο των συμβατικών όπλων.

1.10 Ορισμός Κατευνασμού

Σύμφωνα με τον Χ.Λυμπέρη, κατευνασμός είναι μια πολιτική της οποίας ο πρώτος στόχος είναι η μείωση της έντασης μεταξύ δύο κρατών,με την μεθοδευμένη αφαίρεση μέρους ή και του συνόλου των κύριων αιτιών οι οποίες την προκαλούν και ο δεύτερος στόχος ευρύτερος,είναι η βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών που ευρίσκονται σε αντιπαράθεση.Ο κατευνασμός μπορεί υπό ορισμένες συνθήκες να αποδώσει θετικά για αυτό και η δογματική απόρριψή του είναι αντιδεοντολογική.Η στρατηγική του κατευνασμού εξετάζεται για την σκοπιμότητα επιλογής της, όταν μια χώρα αντιμετωπίζει έναν αντίπαλο αναθεωρητικό ή επιθετικό η συνδυασμό των ανωτέρω και διακρίνεται σε συνολικό ή μερικό κατευνασμό ,ανάλογα με την ποσοτική συναίνεση της μιας πλευράς έναντι των απαιτήσεων της άλλης καθώς και σε ενεργητικό ή παθητικό κατευνασμό, όπου στην μεν πρώτη περίπτωση υπάρχει διπλωματική συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών από την οποία πηγάζει η συναίνεση και στην δε δεύτερη ακολουθείται η τακτική της της μη ρητής συναίνεσης και ταυτόχρονα της μη προβολής αντίστασης της μιας πλευράς έναντι της άλλης. Ιστορικά έχει διαπιστωθεί πως η στρατηγική του κατευνασμού προσφέρεται για ισχυρές χώρες που αισθάνονται σχετικά ασφαλείς. Όμως αυτό δεν είναι απόλυτο και αποδεικνύεται παρακάτω.³¹

³¹ Χ.Λυμπερης,1997

Μετά τον τεράστιο αριθμό απωλειών οι οποίες καταγράφηκαν στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, πολλές χώρες ήταν αποφασισμένες να αποτρέψουν οποιαδήποτε μελλοντική σύγκρουση. Στη δεκαετία του 1920 η Κοινωνία των Εθνών προσπάθησε να ακολουθήσει την ιδέα της συλλογικής ασφάλειας: την ιδέα ότι εάν τα κράτη χώρες ενεργούν από κοινού θα μπορούσαν να αποθαρρύνουν την επιθετικότητα και, εάν είναι απαραίτητο, να ενεργήσουν από κοινού για να σταματήσουν τους επιτιθέμενους. Η πολιτική αυτή όπως απέδειξε η ιστορία εκείνη την περίοδο δεν ήταν τελικά επιτυχής, καθώς τα κράτη του μεσοπολέμου ήταν αδύνατο να συμφωνήσουν σε μία κοινά αποδεκτά πολιτική.

Ο κατευνασμός ήταν μια πολιτική η οποία ακολουθήθηκε από την Μεγάλη Βρετανία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930. Η πολιτική αυτή αναπτύχθηκε από την αυξανόμενη πεποίθηση ότι ορισμένες χώρες, ιδίως η Γερμανία, είχαν τιμωρηθεί υπερβολικά μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και την επακόλουθη Συνθήκη Ειρήνης. Όταν η Γερμανία ξεκίνησε να αμφισβητεί ορισμένους από του όρους της Συνθήκης των Βερσαλλιών διαλυθούν, κυριάρχησε η πεποίθηση πως τα αιτήματα της γερμανικής κυβέρνησης είχαν κάποια αιτιολογημένη βάση. Ειδικότερα εάν τα αιτήματα τους μπορούσαν να διευθετηθούν μέσω των διαπραγματεύσεων, η επιθετικότητα θα μπορούσε να αποφευχθεί. Η πολιτική αυτή χρησιμοποιήθηκε στη δεκαετία του 1930 σε μία προσπάθεια να αποφευχθεί η σύγκρουση και να κατευναστούν αναθεωρητικά κράτη όπως η Ιταλία και η Γερμανία.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως η πολιτική του κατευνασμού απέκτησε τη σημερινή της αρνητική χροιά εξαιτίας του Συμφώνου του Μονάχου του Σεπτεμβρίου 1938, το οποίο υπέγραψε ο Βρετανός πρωθυπουργός Τσάμπερλεν και ο Γάλλος ομόλογός του Νταλαντιέ, με τον Αδόλφο Χίτλερ. Παρά τις εκ των υστέρων καταδίκες του Συμφώνου, αξίζει να θυμηθούμε την

επισήμανση του ιστορικού Α. Τζ. Π. Τέιλορ, για τις επευφημίες, με τις οποίες έγινε δεκτός ο Τσάμπερλεν στη Βουλή των Κοινοτήτων και τους δρόμους της βρετανικής πρωτεύουσας, όταν εξήγγειλε ότι το σύμφωνο εγγυάτο «ειρήνη για τη γενιά μας». Η αποτυχία της πολιτικής Τσάμπερλεν έγινε αμέσως αντιληπτή από τον πλανήτη, όταν τα γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Τσεχοσλοβακία στις 15 Μαρτίου. Επίσης ο φόβος του «νέου Μονάχου» είναι αυτός που οδήγησε Βρετανία, Γαλλία και Ισραήλ στην ανάληψη στρατιωτικής δράσης κατά του καθεστώτος Νάσερ στην Αίγυπτο το 1956. Η Κρίση του Σουέζ χρησιμοποίησε ως πρόσχημα τους κινδύνους του Μονάχου. Η απειλητική απάντηση της ΕΣΣΔ στην ευρωπαϊκή περιπέτεια και η αδυναμία της προεδρίας Αϊζενχάουερ να στηρίξει πολιτικά την επιχείρηση, οδήγησε σε παύση του πυρός.³²

Ένα από τα βιβλία που υπερασπίστηκαν την πολιτική του κατευνασμού είναι του Α. J. P Taylor, όπου ο συγγραφέας αναφέρει πως οι ιστορικοί έκαναν λάθος που χαρακτήρισαν τους πολιτικούς ως δειλούς και αφελείς και ότι αυτοί έδρασαν έχοντας να αντιμετωπίσουν μεγάλα προβλήματα, κάνοντας το καλύτερο που μπορούσαν. Επίσης σύμφωνα με τον Rock (2000), η πολιτική του κατευνασμού πρέπει να επανεξεταστεί. Δεν πρέπει να αφορίζουμε τον κατευνασμό, εξετάζοντας αποκλειστικά και μόνο τα γεγονότα του μεσοπόλεμου. Σύμφωνα με τον συγγραφέα αν εξετάσει κανείς και άλλες περιπτώσεις όπου χρησιμοποιήθηκε ο κατευνασμός, δεν προκύπτει από πουθενά ότι πάντοτε ο κατευνασμός αποτυγχάνει, αλλά υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι παραχωρήσεις μπορεί να έχουν θετικό αποτέλεσμα. Επίσης θα πρέπει να εξετάζουμε το πρόσωπο που δέχεται τον κατευνασμό, καθώς σε προσωπικότητες που έχουν απεριόριστες φιλοδοξίες, η πολιτική του κατευνασμού μάλλον θα έχει αρνητικά

³² Καθημερινή, 2010

αποτελέσματα, ενώ σε πιο μετριοπαθείς προσωπικότητες, με οριοθετημένες απαιτήσεις ο κατευνασμός μπορεί να λειτουργήσει με θετικό τρόπο. Άλλωστε η διαδικασία βελτίωσης των σχέσεων δύο χωρών μπορεί να ακολουθήσει τα παρακάτω βήματα:

- α. Χαλάρωση της έντασης
- β. Προσέγγιση
- γ. Κατανόηση
- δ. Συμμαχία

Ο ιστορικός Kennedy αναφέρει σχετικά με τον κατευνασμό πως «κατευνασμός είναι η πολιτική διευθέτησης διαφωνιών από την παραδοχή της μιας πλευράς και την ικανοποίηση παράπρονων που έχει η άλλη πλευρά μέσω λογικής διαπραγμάτευσης και συμβιβασμού, αποφεύγοντας την επιλογή μιας ένοπλης σύρραξης η οποία είναι ακριβή, προκαλεί μεγάλες ανθρώπινες απώλειες και άλλους σοβαρούς κινδύνους, ενώ ο κατευνασμός χαρακτηρίζεται ως εποικοδομητικός, θετικός και τίμιος, μια πολιτική που κάποιος θα μπορούσε να είναι περήφανος και όχι να ντρέπεται»³³

Ο Rock (2000) επίσης αναφέρει σχετικά με τον κατευνασμό πως αποτελεί μία προσωρινή στρατηγική για την διατήρηση του status quo, στην περίπτωση κατά την οποία ένα κράτος όταν έχει να αντιμετωπίσει ένα άλλο το οποίο προβαίνει σε απαιτήσεις ή και απειλές, μπορεί να ξεκινήσει ένα κύκλο διαπραγματεύσεων ή υποχωρήσεων για την επίλυση των κρίσεων, όπως ήταν η Αμερικανική απαίτηση για την απομάκρυνση των πυραύλων από την Κουβά το 1962 που ήθελαν να εγκαταστήσουν οι Σοβιετικοί. Επίσης μακροπρόθεσμα ο

³³ Kennedy, 1987

κατευνασμός για την διατήρηση του status quo, μπορεί να προλαμβάνει μελλοντικές κρίσεις. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν η προσπάθεια των κυβερνήσεων Nixon-Kissinger την αποκαλούμενη περίοδο της ύφεσης, έναντι των Σοβιετικών για την αποφυγή μελλοντικών κρίσεων.

Κεφάλαιο 2ο

Η Πορεία προς την Κρίση του Μαρτίου 1987

“Οι πρόγονοι μας και εμείς δεν καβαλικέψαμε τα ίδια καράβια, δεν ταξιδέψαμε με τα ίδια βοηθήματα, όμως ταξιδέψαμε τις ίδιες θάλασσες,στο Αιγαίο αντικρίσαμε τα ίδια νησιά μας, χορταίναμε τα ίδια κύματα”
Γ.Σεφέρης

2.1 Γεωπολιτική Πετρελαίου μετά το 1974

Οι σημαντικότερες πετρελαϊκές κρίσεις που έπληξαν τη διεθνή οικονομική κοινότητα κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα συνέβησαν το 1973 και 1979 αντιστοίχως και επηρέασαν το παγκόσμιο γεωπολιτικό ενεργειακό περιβάλλον.

Το 1973 χαρακτηρίστηκε από το ξέσπασμα του τέταρτου αραβο-ισραηλινού πολέμου και τη συνεπακόλουθη οικονομική κρίση που δημιουργήθηκε. Πιο συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο του 1973 το Ισραήλ δέχτηκε επίθεση από τρεις αραβικές χώρες βυθίζοντας την περιοχή της Μ.Ανατολής σε χάος για πολλοστή φορά. Οι αραβικές χώρες-μέλη του ΟΠΕΚ³⁴, για να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους απέναντι στις ΗΠΑ και στην Ολλανδία, που απροκάλυπτα υποστήριζαν το Ισραήλ, επέβαλαν εμπάργκο στην αποστολή πετρελαίου στις δύο αυτές χώρες. Το τελευταίο γεγονός σε συνδυασμό με τη δυσκολία διακίνησης του πολύτιμου προϊόντος που υπήρχε την εν λόγω χρονική περίοδο, είχε ως αποτέλεσμα οι τιμή του πετρελαίου να εκτιναχθεί στα ύψη.

Η δραματική αυτή άνοδος των τιμών (από 3 δολάρια το βαρέλι το 1973

³⁴ ΟΠΕΚ είναι ένα σύνολο πετρελαιοπαραγωγικών κρατών που ιδρύθηκε το 1960 με σκοπό να παράσχει στα κράτη-μέλη τεχνική και οικονομική βοήθεια.

σε 20 δολάρια το Μάρτιο του 1974) είχε άμεσο αντίκτυπο στις τιμές άλλων προϊόντων. Οι χώρες-μέλη του ΟΠΕΚ αύξησαν τις τιμές στις μεγάλες εταιρίες πετρελαιοειδών, οι οποίες μετακύλισαν, μέσω διυλιστηρίων και πρατηρίων, τις αυξήσεις αυτές στους τελικούς καταναλωτές και στις αγορές της Δύσης.

Οι παραπάνω αυξήσεις διαχύθηκαν στα υπόλοιπα προϊόντα - με πρώτα εκείνα που επηρεάζονται άμεσα από την τιμή των πετρελαιοειδών, όπως τα πλαστικά, βυθίζοντας την παγκόσμια οικονομία σε ύφεση. Οι επενδύσεις μειώθηκαν και η συνολική ζήτηση παρουσίασε δραματική κάμψη.

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών των περισσότερων κρατών παρουσίασε έλλειμμα. Εις επίρρωσιν των ανωτέρω, αναφέρουμε ενδεικτικά ότι το συνολικό "διεθνές" ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών των κρατών πριν από την κρίση παρουσίαζε πλεόνασμα της τάξεως των 20,3 δισ. δολαρίων, ενώ ένα χρόνο μετά το ξέσπασμα της κρίσης δηλαδή το 1974, παρουσίαζε έλλειμμα ύψους 10,8 δισ. δολαρίων. Ο φόβος για ένα νέο οικονομικό "κραχ" ήταν ορατός.

Οι χώρες που επλήγησαν περισσότερο ήταν εκείνες που εξαρτώνταν ενεργειακά αποκλειστικά από εισαγωγές πετρελαίου και δεν διέθεταν άλλες πηγές ενέργειας (επί παραδείγματι η Ιταλία και η Ιαπωνία). Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση, όπως συνηθίζεται να ονομάζεται, μολονότι ήταν σχετικά σύντομη, (19/10/1973 έως 17/3/1974) παρόλα, αυτά οδήγησε σε τρομακτική άνοδο του πληθωρισμού και τη διεθνή οικονομία σε μακροχρόνια ύφεση. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, το 1973 ο ετήσιος πληθωρισμός "έτρεχε" με ρυθμό της τάξης του 6,2%, ενώ το 1974 με 11,1%. Για τη χώρα του ανατέλλοντος ηλίου, οι αντίστοιχοι αριθμοί ήταν 11,7% και 24,5% μα ανοδικές ανησυχητικές τάσεις!

Οι δυτικές κυβερνήσεις, ξαφνιασμένες και απροετοίμαστες αρχικά,

αντέδρασαν με επεκτατικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές. Αύξησαν δηλαδή την ποσότητα χρήματος και τις κρατικές δαπάνες, με σκοπό να τονώσουν τη ζήτηση. Τα μέτρα αυτά δεν απέδωσαν άμεσα, βοήθησαν όμως τη διεθνή οικονομική κοινότητα να ανακάμψει σταδιακά από την ύφεση. Εκείνο όμως που στάθηκαν ανίκανες να αντιμετωπίσουν, ήταν η υψηλή ανεργία που δημιουργήθηκε. Ήταν η αρχή μιας μακρόχρονης περιόδου όπου το πετρέλαιο θα όριζε τον νέο πολιτικό χάρτη και οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών του ΟΠΕΚ, θα ανασχεδίαζαν από την αρχή την ενεργειακή τους πολιτική.

Η πτώση του Σάχη του Ιράν το 1979 και η άνοδος στην εξουσία των φανατικών μουσουλμάνων σήμανε την αρχή ενός δεύτερου "γύρου" ανόδου των τιμών του μαύρου χρυσού, λόγω της διακοπής των εξαγωγών πετρελαίου από την Περσία, του διεθνούς εμπάργκο και της αναταραχής που δημιουργήθηκε. Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση όπως ονομάστηκε, η οποία σημειώθηκε την περίοδο της ισλαμικής Ιρανικής επανάστασης (1979-1980) και η πολιτική αναταραχή στο Ιράν (το οποίο αποτελεί την δεύτερη πετρελαιοπαραγωγό χώρα του ΟΠΕΚ), επηρέασε σημαντικά τον πετρελαϊκό τομέα της χώρας, μειώνοντας την παραγωγή και τις εξαγωγές. Οι τιμές πήραν για άλλη μια φορά την ανιούσα, από 13 δολάρια το βαρέλι το 1978 σε 32 δολάρια στις αρχές του 1980. Τα κράτη, φοβούμενα περαιτέρω κλιμάκωση των διεθνών καταστάσεων και αναταραχών, πρόεβησαν σε αποθεματοποίηση του πετρελαίου που είχαν υπό την κατοχή τους, με αποτέλεσμα η τιμή του εν λόγω "αγαθού" να αυξηθεί ακόμα περισσότερο και να προκαλέσει τριγμούς στην παγκόσμια οικονομία ακόμα μια φορά

Τα αποτελέσματα της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης ήταν περίπου ίδια με εκείνα του 1973, αλλά με διαφορετική ένταση, διάρκεια και για κάθε χώρα. Περισσότερο επλήγησαν οι αναπτυσσόμενες μη πετρελαιοπαραγωγικές χώρες,

οι οποίες παρουσίασαν για άλλη μια φορά έλλειμμα στο ισοζύγιό τους. Ο πληθωρισμός και η ανεργία αυξήθηκαν πάλι, μάλιστα σε τέτοιο βαθμό που οι κυβερνήσεις υιοθέτησαν αντιπληθωριστικές πολιτικές, θεωρώντας τον πρώτο ως τη νούμερο ένα αιμοραγούσα πληγή της παγκόσμιας οικονομίας. Ακολούθησαν όμως διαφορετική οικονομική πολιτική από εκείνη του 1973. Οι δυτικές οικονομίες πάντως, μάλλον άργησαν να "ξεφύγουν" από την κρίση παρόλο που δεν ήταν πρωτόγνωρο φαινόμενο για αυτές, για να ξαναβυθιστούν σε νέο τέλμα δύο έτη μετά το 1981. Αξιοσημείωτο αποτελεί η διακήρυξη του περίφημου «Δόγματος Carter» τον Ιανουάριο του 1980, όπου ενδεχόμενη πετρελαϊκή κρίση για τις ΗΠΑ θα ισοδυναμούσε με πόλεμο. Συνεπώς, οποιαδήποτε απόπειρα παρέμβασης στα συμφέροντα της Αμερικής στην περιοχή του κόλπου, θα ισοδυναμούσε με επίθεση εναντίον της Αμερικής.

Σύμφωνα με τον Ι.Μάζη (2002), ιδρυτής της πρώτης Σχολής Γεωπολιτικής είναι ο Γερμανός Γεωγράφος Friedrich Ratzel (1844 – 1904), ο οποίος ανέπτυξε την έννοια της «Πολιτικής Γεωγραφίας)/Politische Geographie» και όρισε πως η γεωπολιτική είναι «Η Γεωγραφία στην Υπηρεσία της Πολιτικής του Κράτους». Αυτήν την έννοια έδωσε στον όρο «Πολιτική Γεωγραφία» ο Ratzel με το έργο του Politische Geographie (πλήρης τίτλος: Πολιτική Γεωγραφία ή Γεωγραφία των Κρατών, του Εμπορίου και των Πολέμων). Από το έργο του Ratzel τον οποίον θαύμαζε, εμπνεύστηκε ο σουηδός Rudolf Kjellen, Καθηγητής των Πολιτικών Επιστημών στο πανεπιστήμιο της Ουψάλας και του Γκέτεμποργκ και γεωγράφος, ο οποίος χρησιμοποίησε για πρώτη φορά τον όρο «Γεωπολιτική» στο έργο του «Το Κράτος ως Μορφή Ζωής» (1916). Ο Γεωγράφος Karl Haushofer (1869 – 1946), αναφέρει πως «Η Γεωπολιτική θα είναι και πρέπει να είναι η γεωγραφική συνείδηση του κράτους. Το αντικείμενό της είναι η μελέτη των μεγάλων ζωτικών συσχετίσεων του σύγχρονου ανθρώπου στο πλαίσιο του σύγχρονου χώρου και ο σκοπός της είναι ο συντονισμός των φαινομένων που συνδέουν το κράτος με το χώρο».

Το πετρέλαιο όπως αποδεικνύεται από την αναφορά μας στις πετρελαιοκρίσεις στις ανωτέρω παραγράφους του κεφαλαίου, κατέχει στην εποχή που διανύουμε ίσως και την πιο σημαντική θέση σαν κύριο γεωπολιτικό εμπόρευμα στον κόσμο³⁵, με ιδιαίτερη οικονομική και πολιτική σημασία. Για να είναι μία χώρα παγκόσμια δύναμη χρειάζεται είτε πετρέλαιο είτε χρήματα για να το αγοράσει. Έτσι είναι εύκολο να κατανοήσει κάποιος ότι όποιος ελέγχει την ενέργεια διαθέτει την απαραίτητη οικονομική και πολιτική δύναμη για να χαράζει την στρατηγική που επιθυμεί. Το πετρέλαιο είναι πλέον τόσο σημαντικής αξίας, ώστε όλες οι μεγάλες κυβερνήσεις παρακολουθούν στενά τις εξελίξεις γύρω από την αγορά του «μαύρου χρυσού», κάτι που είναι απόλυτα λογικό καθώς οι διακυμάνσεις των τιμών του πετρελαίου έχουν δημιουργήσει τις παγκόσμιες υφέσεις στην οικονομία. Γίνεται επομένως αντιληπτό από πολιτικούς και οικονομολόγους ότι η ασταθής της τιμής του πετρελαίου εμποδίζει πολλές φορές την χάραξη σταθερής πολιτικής με απώτερο σκοπό την ευημερία και την ανάπτυξη. Ένα σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό επακόλουθο από την άνοδο της οικονομίας του πετρελαίου, είναι η μεταφορά του πλούτου και της ισχύος από την Δύση προς τις πετρελαιο-παραγωγικές χώρες, κυρίως της Μέσης Ανατολής. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο με την κορύφωση της παραγωγής πετρελαίου στην Αμερική από το 1970 και μετά.

Συνδέοντας λοιπόν την αξία του πετρελαίου, με την γεωπολιτική, συμπεραίνουμε ότι ο έλεγχος των πηγών ενέργειας και των γραμμών μεταφοράς της αποτελούν σταθερό στόχο των στρατηγικών παικτών του πλανήτη³⁶. Ο ανταγωνισμός στον τομέα της ενέργειας είναι τεράστιος και πολλές φορές τα ίδια τα κράτη, δηλαδή οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Μ.Βρετανία και η Γαλλία άσκησαν

³⁵ Δ.Κόκκινος, Η γεωπολιτική του πετρελαίου, 2016

³⁶ Ι Μάζης. Σημειώσεις ΣΔΙΕΠΝ 25/16

διεθνή πολιτική διαμέσου των μεγάλων εταιριών πετρελαίου και κατά συνέπεια προστριβές, κρίσεις και συγκρούσεις μεταξύ κρατών.

Στην γεωπολιτική ζώνη που αφορά άμεσα την χώρα μας δηλαδή την Μεσόγειο-Μ.Ανατολή-Κασπία-Μαύρη Θάλασσα, από το 1974 και μετά έχει διαπιστωθεί η ύπαρξη μεγάλων κοιτασμάτων ενεργειακού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, μέταλλα) καθώς και η δυνατότητα κατασκευής σημαντικών γραμμών-αγωγών μεταφορά τους. Στην ίδια γεωπολιτική ζώνη λειτουργεί με αυξημένο γεωπολιτικό μετοχικό κεφάλαιο και η Τουρκία και φυσικά κυριαρχούν οι ΗΠΑ καθόσον και τα δύο κράτη υπάγονται στην άμεση σφαίρα επιρροής τους λόγω συμμετοχής τους στο ΝΑΤΟ. Το ενδιαφέρον της Ελλάδας εστιάζεται στα πιθανά αποθέματα πετρελαίου που υπάρχουν στο Αιγαίο και στις διαδρομές μεταφοράς του ορυκτού πλούτου από τις χώρες της Μ.Ανατολής και της κεντρικής Ασίας. Η πιο συμφέρουσα περίπτωση για την Ελλάδα θα ήταν η επιβεβαίωση πλούσιων κοιτασμάτων πετρελαίου στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Με δεδομένη την εικόνα ελέγχου των πηγών ενέργειας στις αρχές της δεκαετίας του '70 και τις πετρελαικές κρίσεις κατά την διάρκεια αυτής, οι αμερικανικές εταιρίες πετρελαίου έδειξαν ενδιαφέρον εντοπισμού και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και σε άλλες περιοχές του πλανήτη και φυσικά και στο Αιγαίο. Εάν θεωρήσουμε ακριβή την εκτίμηση ότι «υπάρχουν πολλά πετρέλαια στο Αιγαίο και ότι μέσω αυτού θα διακινηθεί αυξημένος ενεργειακός πλούτος»³⁷ και ότι όπως έχει υποστηριχθεί υφίσταται ένας «κρυμμένος θησαυρός κάτω από τα πόδια των Ελλήνων»³⁸, είναι λογικό να υποστηριχθεί το αμερικανικό ενδιαφέρον στην περιοχή. Τα κύρια ερωτήματα όμως για περεταίρω έρευνα είναι τα εξής:

³⁷ Χ.Λυμπερης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες κεφ 9

³⁸ Δ.Μήλακας, Η απόρρητη ιστορία του Αιγαίου κεφ 1

- α. Που βρίσκονται τα κοιτάσματα;
- β. Ποια είναι τα όρια της ελληνικής και της τουρκικής υφαλοκρηπίδας;
- γ. Πότε και πως η Ελλάδα θα προχωρήσει σε άντληση των κοιτασμάτων;

Στο πρώτο ερώτημα μάλλον το παγκόσμιο καρτέλ πετρελαίου έχει την καλύτερη απάντηση και πιθανώς έχει διαρρεύσει και στην Τουρκία. Για το δεύτερο ερώτημα υπάρχει νομική απάντηση και βασίζεται στο Δίκαιο της θάλασσάς του 1958 και του 1982 την οποία αρνείται να δεχτεί η τουρκική πλευρά για αυτό και ακόμα και στις μέρες μας δεν έχει οριοθετηθεί η υφαλοκρηπίδα μεταξύ των δύο κρατών και όσον αφορά το τρίτο ερώτημα η Ελλάδα δεν είναι εύκολο να προχωρήσει μονομερώς σε διαδικασίες εξόρυξης κοιτασμάτων στο Αιγαίο.Αυτό γιατί η Τουρκία αντιλαμβανόμενη τις φήμες για την ύπαρξη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στο Αιγαίο, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας '70 ξεκίνησε μια συστηματική πολιτική αμφισβήτησης της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο,εφαρμόζοντας το Δίκαιο του "ισχυρού" πέραν των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου, η οποία πολιτική εξελίσσεται σταδιακά με την πάροδο του χρόνου, με την αμερικανική υποστήριξη προς την Τουρκία να γίνεται από αφανής σε ανοικτή ακόμα και έξω από την λειτουργία του ΝΑΤΟ. Ο τελικός στόχος των ΗΠΑ, όπως αποδεικνύεται από τα τηλεγραφήματα που δημοσιεύει στο βιβλίο του ο Δ. Μήλακας³⁹ είναι η μετατροπή ολόκληρου του Αιγαίου σε αμφισβητούμενη ζώνη, εκμεταλλευόμενοι την ελληνοτουρκική διένεξη με επιθυμητό αποτέλεσμα την συνεκμετάλλευση των κοιτασμάτων από τις δύο πλευρές.

³⁹ Δ.Μήλακας, "Η Απορρητη ιστορία του Αιγαίου" ,κεφ 2
50

Από το 1973 η Τουρκία κατά καιρούς προέβη σε ενέργειες κατοχύρωσης δικαιώματος επιστημονικής έρευνας σε διεθνή ύδατα μεν αλλά εντός της ελληνικής (σύμφωνα με το Διεθνές δίκαιο) υφαλοκρηπίδας και η Ελλάδα έχει αντιδράσει διπλωματικά και με την χρήση στρατιωτικής δύναμης σε δημιουργηθείσες κρίσεις χαμηλής εντάσεως που αναλύονται παρακάτω.Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού Τ.Οzal σε συνέντευξη στην εφημερίδα "Το Βήμα" την 25 Ιαν 1987 σύμφωνα με την οποία «Το Αιγαίο είναι η θάλασσα από την οποία εξαρτώνται εκατομμύρια Τούρκοι.Δεν δεχόμαστε οποιοδήποτε τετελεσμένο γεγονός, είτε αυτό είναι νοείτε να νομιμοποιήσει παλαιότερα.....»Μια δήλωση η οποία αναγορεύει ως ζωτικό θέμα για την Τουρκία το Αιγαίο, επιρρίπτει ευθύνες για την ένταση στην Ελλάδα και απειλεί.....Όπως αναφέρει ο Δ. Μήλακας είναι πιθανόν κάθε κρίση που έχει λάβει χώρα μεταξύ των δύο χωρών από το 1974 και μετά να έχει υποκινηθεί από την πλευρά των ΗΠΑ για την εξυπηρέτηση των αμερικανικών γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων.Χαρακτηριστικό είναι δε το αμερικανικό τηλεγράφημα του 1991 που προβλέπει ελληνοτουρκική κρίση στο Αιγαίο εντός πενταετίας.⁴⁰

2.2 Οι Κρίσεις του 1974 και του 1976

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από τα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αλλά και από το 1923 και μετά με την εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας χαρακτηρίζονται ως θυελλώδεις με μεγάλες χρονικές περιόδους εντάσεως και μικρά διαστήματα ηρεμίας.Οι δυο μικρές κρίσεις μεταξύ των δύο χωρών που έλαβαν χώρα κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '70 και που αποτέλεσαν πρόδρομο για τις δύο πολύ σημαντικές κρίσεις, οι οποίες

⁴⁰ Η Απορρητη ιστορία του Αιγαίου, Εκδόσεις ,κεφ 11,τηλεγράφημα υπ'αρ.2619/17-10-91

σημειώθηκαν στον ελληνικό χώρο τον 20ο αιώνα, η μια το 1987 και η δεύτερη το 1996 και οι οποίες έφεραν τα δύο κράτη ένα βήμα πριν την ένοπλη σύρραξη, επηρεάζονται σημαντικά από το ιστορικό πλαίσιο της συνύπαρξης και της γειτονίας των δύο κρατών και κατά συνέπεια των δύο λαών. Ειδικότερα οι σχέσεις των δύο λαών ξεκινούν να υφίστανται όταν έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή όταν οι Τούρκοι λαός νομαδικός, εξαπλώθηκαν στα εδάφη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, την οποία και κατέκτησαν ολοκληρωτικά μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 επεκτεινόμενοι στη συνέχεια και στον ελλαδικό χώρο. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη μια μικρή ιστορική αναδρομή στις σχέσεις μεταξύ των δύο αυτών αλληλεπιδρώντων παραγόντων για την καλύτερη κατανόηση των αιτιών και συνεπειών των μεταξύ τους κρίσεων.

Το 1821 ο ελληνικός λαός μετά από τέσσερις αιώνες υπό οθωμανική κατοχή διεκδίκησε την ανεξαρτησία του, η οποία οδήγησε τελικά στην ίδρυση του ελληνικού κράτους, προς δυσaréσκεια των Οθωμανών, οι οποίοι έχασαν σταδιακά την κυριαρχία στην ηπειρωτική και θαλάσσια επικράτεια της Ελλάδας. Καθώς απελευθερώθηκαν πολλά σημεία της ηπειρωτικής Ελλάδας ξεκίνησε να καλλιεργείται η Μεγάλη Ιδέα η οποία ήταν ένα όραμα των Ελλήνων που στόχευε στην ολοένα και μεγαλύτερη δυνατή επέκταση της Ελλάδας σε περισσότερες περιοχές με ελληνικό πληθυσμό και να τις συνενώσει σε ένα ισχυρό εθνικό κράτος. Στο πλαίσιο αυτό το 1897 κηρύσσεται από την Οθωμανική αυτοκρατορία εναντίον της Ελλάδας ο πόλεμος των τριάντα ημερών, ως απόρροια της τότε έκβασης του «κρητικού» προβλήματος ο οποίος ήταν για την χώρα μας καταστροφικός και ολέθριος

Στη συνέχεια, η επόμενη ένοπλη αναμέτρηση των δύο κρατών ήταν οι Βαλκανικοί πόλεμοι το 1912-1913 με την συμμετοχή της Ελλάδας, οι οποίοι αποτέλεσαν την κορύφωση της «Μεγάλης Ιδέας» και κατέληξαν νικηφόρα, με

την προσάρτηση της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Κρήτης και των μεγάλων νησιών του Αιγαίου. Το 1922 ο Κεμάλ, έδωσε τέλος στην ελληνική παρουσία στη Μ. Ασία. Με την ήττα των Ελλήνων και το διωγμό τους δόθηκε ένα τέλος στη «Μεγάλη Ιδέα» που οριστικοποιήθηκε σχεδόν μια δεκαετία μετά με την Συνθήκη της Άγκυρας το 1930.⁴¹

Μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης το 1923 αρχίζει μια νέα περίοδος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και Κεμάλ Ατατούρκ δημιουργούν την πολιτική άνοιξη στη σχέση των δύο χωρών και οι δύο λαοί έζησαν για ένα μικρό χρονικό διάστημα ειρηνικά. Μετά το θάνατο του Κεμάλ (1938) αρχίζουν οι κακοπιστίες και οι απροκάλυπτες απαιτήσεις της Τουρκίας πάνω στα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας μας. Το 1942 κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου η τουρκική κυβέρνηση επεφύλαξε ένα βαρύ πλήγμα για τον ελληνισμό της Τουρκίας. Τέθηκε σε εφαρμογή ο φόρος κεφαλαίου, με αποτέλεσμα την καταστροφή και εκτοπισμό σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας χιλιάδων Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, γιατί δεν είχαν να πληρώσουν τους παράλογους φόρους. Το 1955 ο ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης πλήρωσε το τίμημα των τουρκικών αντιδράσεων στον αγώνα των Ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα. Με αφορμή μια βομβιστική επίθεση στο πατρικό σπίτι του Κεμάλ Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη, που αποδείχτηκε στην συνέχεια ότι ήταν σκηνοθετημένη προβοκάτσια ξεκίνησε το πογκρόμ της 6ης Σεπτεμβρίου του 1955. Με τη σιωπηρή καθοδήγηση της κυβέρνησης Μεντερές, ο καθοδηγούμενος τουρκικός όχλος προκάλεσε βίαια επεισόδια κατά των περιουσιών των Ελλήνων ομογενών και ήταν η αφετηρία διαρροής προς την Ελλάδα 80.000 Ελλήνων της Πόλης.

⁴¹ Το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας του 1930 είναι η κορωνίδα της ρεαλιστικής πολιτικής που ακολούθησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος μετά τον καταποντισμό, στην προκυμαία της Σμύρνης τον Αύγουστο του 1922, της Μεγάλης Ιδέας.

Το «κυπριακό» ήταν ένα πρόβλημα που δοκίμασε σκληρά ακόμα μια φορά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και δοκιμάζει ακόμα και σήμερα Από το Δεκέμβριο του 1963, κυριαρχούσε στην Κύπρο μια εκρηκτική κατάσταση. Βίαιες αντιπαραθέσεις σημειώθηκαν ανάμεσα σε ελληνικές και τουρκικές παραστρατιωτικές οργανώσεις-ομάδες και επί δύο εβδομάδες στο νησί επικρατούσαν συνθήκες πολέμου. Σπινθήρας υπήρξε η πρόταση του αρχιεπισκόπου Μακαρίου για αναθεώρηση του συντάγματος της Κύπρου, γεγονός το οποίο η Τουρκία εξέλαβε ως πρόκληση. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η τουρκική κυβέρνηση, προέβη σε καταγγελία της ελληνοτουρκικής συνθήκης του 1930 και έτσι ενταφιάστηκε το εγχείρημα ειρήνευσης του Ατατούρκ και του Βενιζέλου με την τότε υπογραφή Συμφώνου Φιλίας.

Η κρίση του Μαρτίου 1987 δεν ήταν ένα τυχαίο ή απρόβλεπτο γεγονός. Αντίθετα οι προθέσεις των Τούρκων ξεκίνησαν να διαφαίνονται ήδη από το 1973 όταν και το γειτονικό κράτος ξεκίνησε να προβάλλει περισσότερο ανοιχτά τις διεκδικήσεις του για το Αιγαίο. Το βασικότερο διακύβευμα σε αυτή την κρίση ήταν οικονομικής φύσης, καθώς η διαφορά αφορούσε την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου και την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και του ορυκτού πλούτου.

Το 1973 η τότε στρατιωτική κυβέρνηση της Αθήνας προχώρησε σε ερευνητικές γεωτρήσεις νοτιοανατολικά της Λήμνου υπό την επίβλεψη αμερικανικής εταιρίας και κατά συνέπεια την άδεια των ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά την περίοδο αυτή δεν υπήρξε η παραμικρή αντίδραση από

τουρκικής πλευράς. Η αντίδραση της Άγκυρας ήρθε τον Νοέμβριο του 1973 όταν το δικτατορικό πολίτευμα της Ελλάδας άρχισε να εμφανίζει τριγμούς.⁴²

Σε αυτό το πλαίσιο το τουρκικό κράτος θέλησε να διεκδικήσει τα δικαιώματά του στην περιοχή αυτή και προχώρησε στην παραχώρηση δικαιωμάτων έρευνας σε μία τουρκική εταιρία πετρελαίων (την ΤΡΑΟ) και δημοσίευσε χάρτη ερευνών ο οποίος περιελάμβανε 27 περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, στις οποίες θα εκτελούσε έρευνες. Ήταν η πρώτη απροκάλυπτη τουρκική διεκδίκηση επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο. Η Ελλάδα πρόβη σε διάβημα διαμαρτυρίας και η Τουρκία σε απάντηση πρότεινε να πραγματοποιηθούν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών, για επίλυση της διαφοράς της υφαλοκρηπίδας, την οποία αποδέχθηκε η Ελλάδα. Ωστόσο παρά την συμφωνία των δύο κρατών για την νομική διευθέτηση της διαφοράς, το τουρκικό κράτος θέλοντας να προχωρήσει σε μία περισσότερο επιθετική διεκδίκηση των δικαιωμάτων του στο χώρο.⁴³

Η Τουρκία στο μεταξύ είχε κλιμακώσει την ένταση με συνεχείς παραβιάσεις του εθνικού εναερίου χώρου και με εκμετάλλευση της ημερήσιας διαταγής της 25ης Μαρτίου, του Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατηγού Γρηγορίου Μπονάνου, όπου γινόταν μνεία των αγώνων του έθνους κατά του τουρκικού ζυγού. Οι Τούρκοι, παρερμηνεύοντας το περιεχόμενο της διαταγής αυτής, θεώρησαν ότι θιγόταν το τουρκικό έθνος, με τη χρησιμοποίηση του χαρακτηρισμού «βάρβαροι». Με αφορμή λοιπόν την παρερμηνεία αυτή, ο τουρκικός τύπος άρχισε έντονη εκστρατεία κατά της Ελλάδας, με πληθώρα ανακριβειών, όπως π.χ ότι η Ελλάδα επιστρατευόταν κρυφά, ότι γίνονταν

⁴² Δ.Μήλακας, κεφ 2

⁴³ Γιαλλουριδης και Τσακωνας, 1999)

κινήσεις στρατευμάτων κ.λπ. Έτσι η πολεμική αυτή χροιά δεν άργησε να φανατίσει τα πλήθη, που με την καθοδήγηση των φοιτητικών συλλόγων προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις. Εν τω μεταξύ η Τουρκία δήλωσε επίσημα ότι το σεισμογραφικό πλοίο «Chandarli» θα εκτελέσει έρευνες στο Αιγαίο.

Η απόφαση αυτή υλοποιήθηκε με την έξοδο του πλοίου από τα στενά του Ελλησπόντου στις 29 Μαΐου. 1974, ημερομηνία σημαδιακή και για τα δύο κράτη αφού ήταν η ημερομηνία που έγινε η άλωση της Κωνσταντινούπολης. Το πλοίο συνοδευόμενο από το σύνολο του τουρκικού πολεμικού ναυτικού (32 πολεμικές ναυτικές μονάδες), εξήλθε στο Αιγαίο. Με την ευκαιρία της συνόδου κορυφής του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλες, συναντήθηκαν οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας, Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος και Bulent Ecevit, στις 26 Ιουνίου 1974, αλλά η συνάντηση κατέληξε σε αποτυχία λόγω διαφωνιών.

Στις 15 Ιουλίου 1974, ενώ οι ελληνοτουρκικές σχέσεις βρίσκονταν σε όξυνση, η ελληνοκυπριακή εθνοφρουρά, με τις "ευλογίες" του στρατιωτικού καθεστώτος των Αθηνών επιχείρησε πραξικόπημα κατά του προέδρου της Κύπρου αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Η ενέργεια αυτή έδωσε αφορμή στους Τούρκους, οι οποίοι χρόνια περίμεναν μια τέτοια ευκαιρία, να επέμβουν ενόπλιως, επικαλούμενοι τη συνθήκη εγγύησης και με το πρόσχημα της προστασίας των Τουρκοκυπρίων. Τα ξημερώματα του Σαββάτου 20 Ιουλίου 1974, με συνδυασμένες επιχειρήσεις από αέρα και θάλασσα, τα τουρκικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στη Β. Κύπρο (Σχέδιο Αττίλας Ι), την οποία και κατέλαβαν. Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση, η Ελλάδα κήρυξε επιστράτευση. Με την παρέμβαση των ΗΠΑ και των άλλων δυτικών δυνάμεων, συνάφθηκε στις 22 Ιουλίου ανακωχή μεταξύ των εμπολέμων. Την επομένη, 23 Ιουλίου, τα στρατιωτικά καθεστώτα Ελλάδας και Κύπρου κατέρρεαν και επανέρχονταν η δημοκρατική διακυβέρνηση στις δύο χώρες στα πρόσωπα των Κ. Καραμανλή

και Γ. Κληρίδη. Μετά από δύο γύρους άκαρπων συνομιλιών, οι Τούρκοι επαναλαμβάνουν τις πολεμικές επιχειρήσεις τους στις 15 Αυγούστου 1974 και καταλαμβάνουν ολόκληρη τη Β. Κύπρο (σχέδιο Αττίλας II).

Η Ελλάδα, εν μέσω σωρείας προβλημάτων και παλεύοντας να ισορροπήσει και να εδραιώσει τη δημοκρατία στο εσωτερικό της αντέδρασε και διαμαρτυρόμενη για την ύποπτη αμερικανική στάση, αποσύρει τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Λίγο αργότερα η Τουρκία εκδίδει τη NOTAM 714, μονομερή και αντίθετη προς τις οδηγίες του ICAO (International Civil Aviation Organisation - Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας), ζητώντας από τα αεροσκάφη που πετούν στο ανατολικό Αιγαίο να υποβάλουν σχέδιο πτήσεως στα κέντρα ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας της Κωνσταντινούπολης και της Άγκυρας και όχι στην Αθήνα όπως προέβλεπαν οι διεθνείς συνθήκες. Στις 27 Ιανουαρίου 1975 η ελληνική κυβέρνηση πρότεινε στην Τουρκία την παραπομπή της διαφοράς μεταξύ των δύο χωρών για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Η Τουρκία αρχικά απεδέχθη την πρόταση, αλλά στην συνέχεια υπαναχώρησε.

Το 1975 για την αντιμετώπιση της «ελληνικής απειλής», η Τουρκία συγκροτεί την 4η Στρατιά με έδρα τη Σμύρνη και εφοδιάζεται με τεράστιο αριθμό αποβατικών σκαφών. Οι προθέσεις της είναι πλέον σαφείς. Η Ελλάδα γρήγορα διαπίστωσε το πολιτικό λάθος και το προδιαγραφόμενο κόστος της αποχώρησής της από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Η Τουρκία, εκμεταλλευόμενη το γεγονός αυτό, τον Απρίλιο του 1975, αξίωσε από το NATO τον επιχειρησιακό έλεγχο του Αιγαίου και αργότερα με την υποβολή της ελληνικής αίτησης επανένταξης, αντέδρασε προβάλλοντας βέτο απαιτώντας την επαναδιαπραγμάτευση του καθεστώτος του FIR και του ελέγχου στο Αιγαίο Στο μεταξύ η Τουρκία είχε προγραμματίσει μέσα στο Α' εξάμηνο του 1976

τριπλάσιες σε αριθμό ασκήσεις απ' όσες έκανε όλο το 1975. Αποκορύφωμα των τουρκικών ασκήσεων ήταν τα αεροναυτικά γυμνάσια «GEDIZ '76» που άρχισαν στις 4 Ιουνίου και ήταν τα μεγαλύτερα απ' όσα είχε κάνει ποτέ η Άγκυρα στο Αιγαίο. Η Ελλάδα δεν αδράνησε, θέτοντας τις Ένοπλες Δυνάμεις της σε αυξημένη ετοιμότητα και άρχισε εκτεταμένα αεροναυτικά γυμνάσια στο Αιγαίο. Η αντιπαράθεση των δύο πολεμικών μηχανών ήταν για μια ακόμη φορά πλήρης.

Η Άγκυρα έχοντας εδραιώσει την στρατιωτική της κατοχή στο βόρειο μέρος της Κύπρου συνέχισε την έμπρακτη προώθηση των θέσεων της στο Αιγαίο. Από τις 14 Μαρτίου είχε αναγγείλει ότι το τουρκικό ωκεανογραφικό σκάφος «Hoga»⁴⁴ θα έκανε έρευνες στην «αμφισβητούμενη» υφαλοκρηπίδα, αρχές του καλοκαιριού. Ύστερα από συνεχείς αναβολές, απέπλευσε στις 23 Ιουλίου απ' το Βόσπορο. Στις 25 Ιουλίου το «Hoga» βγήκε στο Αιγαίο και άρχισε τις έρευνες του πρώτα στα τουρκικά χωρικά ύδατα. Κατόπιν στις 6, 7 και 8 Αυγούστου συνέχισε τις έρευνές του στην ελληνική υφαλοκρηπίδα, αγνοώντας την ελληνική πρόταση για παραπομπή του διακανονισμού της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Η Ελλάδα που παρακολουθούσε την κατάσταση με ψυχραιμία και ετοιμότητα, θέλοντας να αποφύγει με κάθε τρόπο τον πόλεμο, αποφάσισε να αντιδράσει άμεσα με ειρηνικές διαδικασίες και προσέφυγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και στο Διεθνές Δικαστήριο. Ακολούθησε έντονη διπλωματική δραστηριότητα για την επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας και η σύρραξη αποφεύχθηκε την τελευταία στιγμή με την υπογραφή του «εμπιστευτικού» Πρωτοκόλλου της Βέρνης το 1976 , με το οποίο οι δύο χώρες

⁴⁴ Το τουρκικό ερευνητικό σκάφος είναι συνδεδεμένο με την φράση του Α.Παπανδρέου "Βυθίσατε το Hoga". Η εν λόγω δήλωση έγινε άνευ συνενόησης με τον τότε πρωθυπουργό Κ.Καραμανλή. Το Hoga μετονομάστηκε σε Sismic1.

συμφώνησαν να απέχουν από έρευνες σε αμφισβητούμενες περιοχές, οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις διαπραγματεύσεις για την υφαλοκρηπίδα.⁴⁵

Από τότε και έντευθεν νομιμοποιήθηκαν οι τουρκικές απόψεις περί των ιδιαιτεροτήτων του Αιγαίου, καθώς αυτές διατυπώθηκαν σε ένα κείμενο που το συνυπέγραψε η ελληνική κυβέρνηση υπό την πίεση την αμερικανικής πλευράς. Ένα κείμενο, το οποίο χρησιμοποίησε η Τουρκία αργότερα καθώς το Τουρκικό Εθνικό Συμβούλιο επεξεργάστηκε σενάριο ειρηνής κρίσης μεταξύ των δύο χωρών το 1987 με σαφή πολιτικό στόχο την διατήρηση σε ισχύ του συγκεκριμένου πρακτικού και στρατιωτικό στόχο την εξουδετέρωση της οποιασδήποτε ελληνικής ενέργειας που θα κατοχύρωνε δικαιώματα σε αμφισβητούμενη υφαλοκρηπίδα.⁴⁶

⁴⁵ Λ. Τζούμης, Ιστορικό ελληνοτουρκικών σχέσεων

⁴⁶ Χ. Λυμπέρης, Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες, κεφ 9

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Ελληνοτουρκική Κρίση του Μαρτίου 1987

“Το εὐδαιμων το ελεύθερον, το
δ’ ελεύθερον το εὐψυχον”
(Θουκυδίδης)

3.1 Το Χρονικό της Κρίσης

Η κρίση του Μαρτίου 1987, έχει μείνει στην μνήμη των Ελλήνων, σαν ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος που κέρδισε η Ελλάδα, χωρίς να έχει γίνει καν πόλεμος. Πρόκειται για την πρώτη μεγάλη κρίση μεταξύ των δύο χωρών μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Η αιτία της κρίσης εντοπίζεται στην αμφισβήτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από την Τουρκία και στην απόπειρα ερευνών από πλευράς Τουρκίας για πιθανή ύπαρξη υποθαλάσσιων κοιτασμάτων πετρελαίου σε αμφισβητούμενες περιοχές. Η διαμάχη ανάγεται στο 1973 όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, όταν η τουρκική κυβέρνηση παραχώρησε άδεια διεξαγωγής ερευνών για πετρέλαιο, σε υποθαλάσσιες περιοχές κοντά σε ελληνικά νησιά και τερματίστηκε προσωρινά το 1976 με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Βέρνης και από τις δύο χώρες.

Η ελληνοτουρκική κρίση του Μαρτίου 1987 ξεκίνησε με την απόφαση της κοινοπραξίας Edison που εκμεταλλευόταν τα πετρέλαια της Θάσου, να προχωρήσει σε έρευνες για την ύπαρξη νέων κοιτασμάτων, ανατολικά της Θάσου, πέραν των 6 ν.μ. των Ελληνικών Χωρικών Υδάτων (Ε.Χ.Υ.), καθώς πλέον η ποσότητα και η ποιότητα του εξορυσσόμενου πετρελαίου δεν την ικανοποιούσε και επιπλέον σύμφωνα με την σύμβαση που είχε υπογράψει με το ελληνικό κράτος η εταιρία διατηρούσε το δικαίωμα επέκτασης των

γεωτρήσεων και σε άλλες περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας έως και την 01 Απριλίου 1987. Η ελληνική κυβέρνηση προκειμένου να αποφύγει μια πιθανή ελληνοτουρκική αντιπαράθεση την 19 Φεβρουαρίου 1987 αποφάσισε την υποχρεωτική εξαγορά των μετοχών της εταιρίας. Η απόφαση αυτή της ελληνικής κυβέρνησης παρερμηνεύτηκε από την κοινοπραξία, την Τουρκία και τους υπόλοιπους διεθνείς οικονομικούς παράγοντες και της αποδόθηκε ο χαρακτηρισμός της εθnikοποίησης ξένων επενδύσεων καθώς πίστευαν ότι η Ελλάδα επιδίωκε την απευθείας αξιοποίηση της υφαλοκρηπίδας της. Η κοινοπραξία την 24 Φεβρουαρίου 1987 ανακοίνωσε επίσημα ότι θα αγνοήσει την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης και θα προχωρήσει σε γεωτρήσεις ανατολικά της Θάσου σε απόσταση 10 νμ την 28 Μαρτίου του ίδιου έτους. Παρά την διευκρίνιση από πλευρά κυβερνήσεως την 26 Φεβρουαρίου ότι « η ελληνική κυβέρνηση μετά την εξαγορά των μετοχών, θα αποφασίσει το που, πότε και πως θα γίνουν γεωτρήσεις στην ελληνική υφαλοκρηπίδα»⁴⁷, η τουρκική πλευρά επρόκειτο να χρησιμοποιήσει την εν λόγω απόφαση της Ελλάδας και την στάση της κοινοπραξίας για να προχωρήσει στους δικούς της σχεδιασμούς.

Οι έρευνες αυτές ουσιαστικά έρχονταν σε αντίθεση με το πρακτικό της Βέρνης, το οποίο είχαν υπογράψει η Ελλάδα και η Τουρκία το Νοέμβριο του 1976, όμως η ελληνική πλευρά είχε διακηρύξει το 1982, ότι το πρωτόκολλο της Βέρνης είναι ανενεργό, επειδή οι διαπραγματεύσεις για την υφαλοκρηπίδα είχαν οδηγηθεί σε αδιέξοδο, λόγω της άρνησης της Τουρκίας να δεχθεί την προσφυγή στη Χάγη, για την επίλυση του νομικού αυτού θέματος. Η τουρκική θέση επί του θέματος, είναι ότι το πρωτόκολλο της Βέρνης δεσμεύει ακόμα τις δύο χώρες και ότι το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας είναι πολιτικό και όχι νομικό.

⁴⁷ Την δήλωση έκαναν ο υπουργός Ενέργειας Α. Πεπονής και ο υφυπουργός Εξωτερικών Ι. Καψής

. Η κρίση ξεκινά την 19 Μαρτίου 1987 όταν το τουρκικό ωκεανογραφικό σκάφος «Piri Reis» εμφανίζεται στο βορειο-ανατολικό Αιγαίο με συνοδεία δύο πολεμικών του τουρκικού ναυτικού, το αντιτορπιλικό «Adatepe» και την κανονιοφόρο «Akhisar». Η εγγύς συνοδεία ερμηνεύτηκε ως βούληση δυναμικής αντίδρασης από πλευρά Τουρκίας, σε τυχόν ελληνική ενέργεια παρενόχλησης του ωκεανογραφικού. Το «Piri Reis» έπλευσε εκτός Ε.Χ.Υ. ακολουθώντας το δρομολόγιο Ίμβρος-Λήμνος-Σαμοθράκη-Άθως-ανατολικά Σκύρου-Ελλάσποντος σταματώντας πέντε φορές για πόντιση καλωδίων στον βυθό. Δίπλα του ευρίσκονταν συνεχώς μονάδες του ελληνικού στόλου, ενώ κατά καιρούς πετούσαν στην περιοχή αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας και παράλληλα η Πολεμική Αεροπορία εκτελούσε τακτικές αναγνωριστικές πτήσεις. Στην μεικτή αυτή ελληνοτουρκική ομάδα μονάδων επιφανείας-αέρος ελλόχευε η πιθανότητα ενός ατυχήματος ή κάποιου εσφαλμένου υπολογισμού που μπορούσε να οδηγήσει σε θερμό επεισόδιο⁴⁸. Οι Κυβερνήτες των πολεμικών πλοίων είχαν μεν συγκεκριμένες οδηγίες και κανόνες εμπλοκής⁴⁹ όμως το δικαίωμα αυτοάμυνας είναι πάντα στο μυαλό ενός Κυβερνήτη, καθώς και η ετοιμότητα να αντιδράσει πάραυτα σε κάθε είδους πρόκληση⁵⁰.

Το δρομολόγιο του «Piri Reis» αξιολογήθηκε από την Ελλάδα ως πρόκληση αμφισβήτησης της ελληνικής υφαλοκρηπίδας γιατί παρόλο που κινήθηκε σε διεθνή ύδατα, όφειλε να ζητήσει την συνεργασία και άδεια των ελληνικών αρχών για επιστημονικές έρευνες όπως, ορίζει το Διεθνές Δίκαιο. Η Τουρκία έδειχνε να εξωθεί τα πράγματα σε κλιμάκωση και μια σύγκρουση πλέον

⁴⁸ Θερμό επεισόδιο θεωρείται η άσκηση στρατιωτικής βίας από σταρτιωτικές δυνάμεις μιας χώρας εναντίον μιας άλλης εν καιρώ ειρήνης σε περιορισμένη έκταση και διάρκεια

⁴⁹ Με τους κανόνες εμπλοκής απάντώνται σαφώς τα ερωτήματα: Πότε, Πού, Πως και εναντίον τίνος θα χρησιμοποιηθεί στρατιωτική δύναμη.

⁵⁰ Μια στροφή εχθρικού πυροβόλου με ταυτόχρονο εγκλωβισμό ραντάρ δύναται να εκληφθεί από τον Έλληνα Κυβερνήτη ως πρόθεση επίθεσης

δεν αποκλείονταν. Ακολούθησε η διαμαρτυρία του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών την ίδια μέρα για ενέργειες παρενόχλησης του «Piri Reis» από ελληνικά πολεμικά πλοία η οποία συνοδεύονταν από απειλές για συνέπειες της Ελλάδας σε περίπτωση απόπειρας εκτέλεσης γεώτρησης εκτος ΕΧΥ..Η Αθήνα ψύχραιμα απάντησε την 20 Μαρτίου στις τουρκικές προκλήσεις δίνοντας το μήνυμα ότι είναι αποφασισμένη να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προστασίας των νομίμων δικαιωμάτων της στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.⁵¹

Η Άγκυρα συνέχισε την ρητορική των απειλών της και τις επόμενες μέρες επιδιώκοντας να εκφοβίσει την Αθήνα και να την οδηγήσει σε υποχωρήσεις.Την 25 Μαρτίου 1987 έλαβε χώρα στο Καστρί «Μίνι Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας» (ΚΥΣΕΑ) στο οποίο αποφασίστηκε από τον Έλληνα πρωθυπουργό ότι «δεν θα ανεχτεί η Ελλάδα παραβίαση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων και αν χρειαστεί θα αντιδράσει δυναμικά».Την ίδια ώρα συνεδρίασε και το Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας το οποίο εξέτασε την κατάσταση στο Αιγαίο και αποφάσισε να προασπίσει και τα δικά της "δίκαια" στην περιοχή. Πράγματι την 26 Μαρτίου 1987, με την απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας της Τουρκίας ανακοινώνεται η απόφαση της τουρκικής κυβέρνησης να εκχωρήσει στην εθνική εταιρία πετρελαίων άδεια για έρευνες υδρογονανθράκων σε διεθνή ύδατα του Αιγαίου ,εκείνα που η τουρκική πλευρά θεωρούσε τουρκική υφαλοκρηπίδα. Παράλληλα ανακοινώθηκε ο επικείμενος πλοός του ωκεανογραφικού πλοίου «Sismic-I» από την Κωνσταντινούπολη, το οποίο θα εκτελούσε τις εν λόγω έρευνες. Η ανακοίνωση συμπλήρωνε ότι οποιαδήποτε απόπειρα παρενόχλησης του «Sismic-I» από ελληνικές μονάδες θα σήμαινε δυναμική αντίδραση της Τουρκίας. Συγχρόνως οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις ετίθεντο σε επιφυλακή. Την Πέμπτη 26 Μαρτίου το βράδυ

⁵¹ Πληροφορίες για τα γεγονότα του 87 αντλήθηκαν από το βιβλίο "Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες",Χ.Λυμπέρης,1999 κεφ.9

αποφασίστηκε η γενική κινητοποίηση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και έλαβε χώρα υπουργικό συμβούλιο υπό τον πρωθυπουργό. Η Ελλάδα αποφάσισε να απαντήσει δυναμικά και να χτυπήσει το τουρκικό σκάφος με χρήση μονάδων του ελληνικού στόλου, εάν αυτό επιχειρούσε να διεξάγει έρευνες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Τα ξημερώματα της επόμενης ημέρας 27 Μαρτίου 1987 διατάχθηκε απόπλους του στόλου και ανάπτυξη του στο βόρειο και κεντρικό Αιγαίο., ενώ παράλληλα, αποφασίσθηκε να γίνει ενημέρωση όλων των διεθνών οργανισμών και της διεθνούς κοινής γνώμης για την κρισιμότητα της κατάστασης αμέσως μετά το νέο ΚΥΣΕΑ και το νέο υπουργικό συμβούλιο που έγινε εκείνο το πρωί στο οποίο παραβρέθηκε ως κίνηση καλής θελήσεως και ο Τούρκος πρέσβης στην Αθήνα⁵². Η κινητοποίηση του στόλου ήταν εντυπωσιακή. Η δύναμη περιλάμβανε δεκαπέντε μεγάλες μονάδες (αντιτορπιλλικά-φρεγάτες), δώδεκα πυραυλάκατους, έξι τορπιλακάτους, οκτώ υποβρύχια, δέκα αρματαγωγά/οχηματαγωγά και σχεδόν όλα τα ναρκοθηρευτικά-ναρκαλιευτικά και πετρελαιοφόρα του στόλου, ενώ αντίστοιχη ήταν και η κινητοποίηση και ανάπτυξη των λοιπών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων μετά την λήψη διαταγής μερικής επιστράτευσης στις παραμεθόριες περιοχές.Τρία αντιτορπιλλικά είχαν μάλιστα λάβει ειδικές οδηγίες σε σχέση με την έξοδο του «Sismic-I» στο Αιγαίο και όπως αναφέρει σε συνέντευξή του⁵³ ο τότε Α/ΓΕΕΘΑ Ν.Κουρής καθώς και ο Αντιναύαρχος ε.α. Ν.Ηλίας ΠΝ⁵⁴, παρών κατά την εν λόγω κρίση ως Διευθυντής Επιχειρήσεων του «Α/Τ ΑΙΓΑΙΟΝ» , υπήρχε εντολή προσβολής και βύθισης του τουρκικού πλοίου άνευ προειδοποίησης.

⁵² Στον Ναζμί Ακιμάν υποβλήθηκε εκείνο το πρωί εκ νέου πρόταση για προσφυγή στην Χάγη με σκοπό την αποκλιμάκωση της κρίσης και ως επιχείρημα διπλωματικού αφοπλισμού της Τουρκίας

⁵³ Ο Ν.Κουρής περιγράφει τα γεγονότα του 87 όπως τα έζησε στο βιβλίο του "Ελλάδα-Τουρκία, ο πεντηκονταετής πόλεμος" Λιβάνης,1997

⁵⁴ Πρόκειται για τον πατέρα του γράφοντος την παρούσα μελέτη.

Η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε επιπρόσθετα σε δύο σημαντικές κινήσεις οι οποίες κλιμάκωναν την κρίση και τόνιζαν την αποφασιστικότητα της ελληνικής πλευράς για την υπεράσπιση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας. Συγκεκριμένα αποφασίσθηκε να κλείσει τη βάση των ΗΠΑ της Νέας Μάκρης βασιζόμενη στο άρθρο 7 της διμερούς συμφωνίας του 1983 και να σταλεί ο υπουργός Εξωτερικών⁵⁵ στη Σόφια για διαβουλεύσεις με τη βουλγαρική κυβέρνηση. Αυτή ήταν μία ενέργεια που προκάλεσε, όπως ήταν επόμενο, ανησυχία στους κύκλους του ΝΑΤΟ και απέβλεπε να δώσει υπόσταση στην απειλή που είχε επανειλημμένα διατυπώσει η Ελλάδα, ότι σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύγκρουσης, ολόκληρη η νοτιανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ κινδύνευε να καταρευθεί. Η αντίδραση της βουλγαρικής κυβέρνησης υπήρξε θετική. Ο πρόεδρος της Βουλγαρίας Τέοντορ Ζίβκωφ, εξέφρασε την υποστήριξη του στην ελληνική κυβέρνηση, αναφέροντας μάλιστα στον Έλληνα υπουργό, ότι η Ελλάδα θα μπορούσε, αν φυσικά το επιθυμούσε, να αποδεσμεύσει όσες στρατιωτικές μονάδες ήθελε από την ελληνοβουλγαρική μεθόριο. Προχωρώντας δε ακόμη περισσότερο ο Βούλγαρος πρόεδρος διέταξε τη μετακίνηση μιας μηχανοκίνητης ταξιαρχίας, από την ελληνοβουλγαρική μεθόριο στα σύνορα της Βουλγαρίας - Τουρκίας. Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί με βεβαιότητα ότι η Βουλγαρία θα αναμειγνυόταν στρατιωτικά σε ενδεχόμενη ελληνοτουρκική διένεξη, αλλά το μήνυμα του Βούλγαρου Προέδρου Τ.Ζίβκωφ προς τον Α.Παπανδρέου ήταν σαφές: «Να πεις στον φίλο μου ότι είμαι στο πλευρό του.Να μην ανησυχεί και να μην έχει κανένα φόβο στα σύνορα με την Βουλγαρία.Να μην το σκεφτεί καθόλου και να αποσύρει όσο στρατό θέλει από εκεί και να τον χρησιμοποιήσει όπου νομίζει για την κρίση.Παράλληλα,εγώ θα στείλω στα βουλγαροτουρκικά σύνορα,επιπλέον του στρατού που ευρίσκεται εκεί μια μηχανοκίνητη μεραρχία».⁵⁶

⁵⁵ Ο Κάρολος Παπούλιας

⁵⁶ Ι.Καψής, ''Οι τρεις μέρες του Μάρτη,απόρρητος φάκελος'' Λιβάνης,1997

Οι δύο αυτές κινήσεις της Ελλάδας επιτάχυναν τις εξελίξεις, κλιμακώνοντας συγχρόνως την κρίση. Οι ενέργειες αυτές έδειχναν ότι η Ελλάδα ήταν αποφασισμένη να πάρει πολύ μεγαλύτερο «ρίσκο» από την Τουρκία, η οποία επιθυμούσε να κάμψει την Ελλάδα και να την οδηγήσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το σύνολο των ζητημάτων που η ίδια έθετε στο Αιγαίο αλλά την ίδια ώρα διατηρούσε την κύρια δύναμη του στόλου της εντός της θάλασσας του Μαρμαρά σε ετοιμότητα. Στον κόλπο της Φώκαιας και της Σμύρνης ήταν βέβαια συγκεντρωμένος ικανός αριθμός αποβατικών σκαφών που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν μια αποβατική επιχείρηση εναντίον ελληνικού νησιού, αλλά η συμπεριφορά των τουρκικών πλοίων στο Αιγαίο δεν ήταν προκλητική. Δεν εκτελέστηκαν παραβιάσεις ΕΧΥ ούτε απόπειρα παρενόχλησης ελληνικών πλοίων. Δεν παρουσιάστηκε καν συγκροτημένη ναυτική δύναμη από πλευράς τους στο Αιγαίο εκτός από ένα αντιτορπίλλικο και μια μικρότερη μονάδα. Έμοιαζαν μάλλον προσεκτικοί έως φοβισμένοι.

Η 27 Μαρτίου 1987 ήταν μέρα έντονης διπλωματικής και πολιτικής δραστηριότητας.Το μεσημέρι πραγματοποιήθηκε ενημέρωση της στρατιωτικής επιτροπής και του γενικού γραμματέα του ΝΑΤΟ Λόρδου Κάρινγκτον. Με τη μεσολάβηση αυτού πραγματοποιήθηκε συνάντηση του υπουργού εξωτερικών της Αγγλίας, σερ Τζέφρι Χάου, με τον Τούρκο πρωθυπουργό Τ.Οζάλ που βρισκόταν εκείνες τις μέρες στο Λονδίνο προερχόμενος από τις ΗΠΑ, όπου είχε υποβληθεί σε εγχείρηση καρδιάς. Ο Τ.Χάου επιχείρησε συνομιλία και με τον πρωθυπουργό της Ελλάδας και ζήτησε συνάντηση μαζί του προσφερόμενος ως διαμεσολαβητής. Χαρακτηριστική είναι η άρνηση του Α.Παπανδρέου στον Άγγλο υπουργό Εξωτερικών υποστηρίζοντας ότι «δεν χρειαζόταν διαμεσολαβητή». Το ίδιο βράδυ, ο Τ.Οζάλ, σε συνέντευξή του στο Β.Β.С. μετέβαλε τη στάση του, δηλώνοντας ότι το τουρκικό ερευνητικό σκάφος δεν θα έβγαινε στο Αιγαίο την επόμενη για έρευνες στη διαφιλονικούμενη

υφαλοκρηπίδα, εκτός εάν η Ελλάδα επιχειρούσε να αρχίσει εκείνη έρευνες.Η ελληνική κυβέρνηση εκτίμησε ότι υπάρχει αλλαγή των τουρκικών προθέσεων και ότι έχει ακυρωθεί η προγραμματισμένη έρευνα στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.

Στις 28 Μαρτίου 1987 επιβεβαιώθηκαν οι ελληνικές εκτιμήσεις καθώς το τουρκικό ερευνητικό σκάφος βγήκε στο Αιγαίο, παρέμεινε στα τουρκικά χωρικά ύδατα και η κρίση εκτονώθηκε. Το απόγευμα της ίδιας ημέρα δόθηκε άδεια επαναλειτουργίας της βάσης του NATO στην Ν.Μάκρη, ενώ ο βαθμός ετοιμότητας των Ενόπλων Δυνάμεων παρέμεινε ο ίδιος αν και πολιτικά είχαμε μπει σε φάση αποκλιμάκωσης.Η σταδιακή επάνοδος των μονάδων του στόλου στις βάσεις του άρχισε την 30 Μαρτίου 1987.

Ο χειρισμός της κρίσης θεωρήθηκε επιτυχής, με κορυφαίες ενέργειες το ταξίδι του Έλληνα υπουργού Εξωτερικών στη Σόφια και το κλείσιμο της βάσης της Νέας Μάκρης. Σύμφωνα με τον Ν.Κουρή η δυναμική κινητοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων συνοδεύτηκε και από ένα πρωτοφανή ενθουσιασμό από τον ελληνικό λαό και από τα πληρώματα των πολεμικών πλοίων για την “νίκη” στον επερχόμενο πόλεμο. Οι απλοί πολίτες “κρεμασμένοι” στα ΜΜΕ ,τα οποία καθόλη την διάρκεια της κρίσης δεν μετέδωσαν τον πλήθος των πληροφοριών που στις μέρες μας σε τέτοιου είδους περιπτώσεις μεταδίδουν αλλά αντιθέτως υπήρξε χειραγώγηση και συγκράτηση τους, παρακολουθούσαν τις εξελίξεις με ανησυχία και παρά το γεγονός ότι “άδειασαν τα ράφια των σουπερ μαρκετ” παρατηρήθηκε μια άνευ προηγούμενου στήριξη του στρατεύματος διατηρώντας το ηθικό του αρκετά υψηλό⁵⁷. Η σθεναρή στάση της Ελλάδας κατέδειξε ότι το θέμα αποτελούσε μείζονος σημασίας συμφέροντος για τη χώρα και ενίσχυσε την

⁵⁷ Χαρακτηριστική η περίπτωση των αρτοποιών Σαλαμίνας που έσπευσαν οικειοθελώς να εφοδιάσουν τα πλοία με ψωμί προ απόπλου άνευ αντικρίσματος όπως και η περίπτωση του συγκεντρωμένου πλήθους στο Πέραμα που αποχαιρέτησε με ενθουσιασμό και σφυρίγματα τον στόλο που απέπλεε.

αξιοπιστία του ελληνικού κράτους. Η σύγκρουση αυτή εξελίχθηκε σ' έναν πόλεμο νεύρων και θέλησης. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς, ότι νίκησε αυτός που είχε το μεγαλύτερο συμφέρον στο αμφισβητούμενο θέμα

3.2 Ανάλυση της Κρίσης-Χρήσιμα Συμπεράσματα

Ο χειρισμός της κρίσεως του 1987 από ελληνικής πλευράς κρίνεται απόλυτα επιτυχής. Χαρακτηριστικό είναι το σήμα του τότε Α/ΓΕΝ Λ.Βασιλακόπουλου προς σύσσωμο το Πολεμικό Ναυτικό την 1η Απριλίου 1987, το οποίο αντικατοπτρίζει το μέγεθος της επιτυχίας και αναφέρει: «Η πρόσφατη κρίση στο Αιγαίο απέδειξε περίτρανα ότι το Πολεμικό Ναυτικό βρέθηκε πανέτοιμο για την προάσπιση της εθνικής αξιοπρέπειας και ακεραιότητας. Η γενναία και αποφασιστική στάση, που αποτελεί ταυτόχρονα χρέος προς τον ελληνικό λαό και απόδειξη υψηλού βαθμού ευθύνης, μας γεμίζει δικαιολογημένα με βαθιά ικανοποίηση και υπερηφάνεια. Ως αρχηγός του ΓΕΝ επιθυμώ να συγχαρώ τον Αρχηγό Στόλου και τα πληρώματα των πολεμικών πλοίων, πάνω στους ώμους των οποίων επάξια τοποθετείται η ελπίδα του έθνους για την παντοτινή διασφάλιση της κυριαρχίας των θαλασσών μας»⁵⁸

Αναλύοντας σε μεγαλύτερο βάθος την εν λόγω κρίση και με βάση τις αρχές της διαχείρισης μιας κρίσης οι οποίες αναπτύχθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης διαπιστώνουμε ότι αυτές εκπληρώθηκαν σε μεγάλο βαθμό και παράλληλα επελέγει η κατάλληλη στρατηγική που οδήγησε σε λήξη της κρίσεως με νικητή ουσιαστικά την ελληνική πλευρά. Η έναρξη της κρίσης έχει ως επίσημο εναρκτήριο γεγονός την έξοδο του Piri Reis στο Αιγαίο. Η Τουρκία στην διαχείριση της κρίσης επέλεξε την επιθετική στρατηγική των τετελεσμένων με σκοπό να θέσει το δίλλημα «Ή υποχωρείς από την θέση σου

⁵⁸ Χ.Λυμπέρης "Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες", 1999 σελ.327

και δέχεσαι καθεστώς αμφισβητούμενων περιοχών υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο ή εναλλακτικά επιλέγεις κλιμάκωση της κρίσης» Η Τουρκία έκανε λάθος στην εκτίμηση της ότι η Ελλάδα δεν θα αντιδράσει δυναμικά για αυτό και αιφνιδιάστηκε.

Η Ελλάδα στην στρατηγική τελεσμένου γεγονότος της Τουρκίας αντέδρασε αρχικά με την αμυντική στρατηγική της χάραξης γραμμών(οριοθέτηση διαχωριστικής γραμμής) πέραν της οποίας ακολουθεί σύγκρουση, δηλώνοντας δημοσίως την δέσμευση της να υπερασπιστεί τα νόμιμα κυριαρχικά της δικαιώματα με οποιοδήποτε κόστος. Πέρασε δηλαδή στην Τουρκία το δίλλημα της επιλογής μεταξύ σεβασμού της αμυντικής γραμμής της ή εναλλακτικά της σύγκρουσης. Δεν έδειξε να αιφνιδιάζεται ενώ αντίθετα φάνηκε ότι υπήρχε πολεμική σχεδίαση για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου σεναρίου με την αμεσότητα ανάληψης ενεργειών

Η κλιμάκωση της κρίσης συνέβη όταν η Τουρκία αποφάσισε και ανακοίνωσε την έξοδο του Sismic-I για έρευνες στο Αιγαίο. Συγχρόνως οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις προέβησαν σε πολεμικές προπαρασκευές και ο στόλος προετοιμάστηκε για συνοδεία και υπεράσπιση του πλοίου επιστημονικών ερευνών. Στο σημείο αυτό η Ελλάδα απάντησε με την επιθετική στρατηγική της περιορισμένης ανακλήσιμης πρόκλησης κινητοποιώντας το σύνολο των Ενόπλων Δυνάμεων της και κυρίως το Πολεμικό Ναυτικό, το όπλο που προσφέρεται στην διπλωματία στον χειρισμό κρίσης, με σκοπό τον έλεγχο των προθέσεων του αντιπάλου και την αντίδραση του. «Είναι σαν την βεντάλια που την ανοιγοκλείνεις ανάλογα με την εξέλιξη και τα μηνύματα που θέλεις να περάσεις στον αντίπαλο», σύμφωνα με τον Χ.Λυμπέρη. Το επιθετικό πνεύμα στο Ναυτικό αποτελεί παράδοση είναι σύμφητο με τον ναυτικό αγώνα του έθνους εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια.Είναι δεδομένο δε ότι στην θάλασσα η Ελλάδα

υπερέχει του αντιπάλου της λόγω ναυτική κουλτούρας.Ο ναυτικός πόλεμος στο Αιγαίο, έχει έντονη πολιτική και στρατηγική διάσταση και αυτό ακριβώς φρόντισε να εκμεταλλευτεί η τότε πολιτική ηγεσία. Ευελιξία, συγκέντρωση δυνάμεων, επιθετικότητα, παραπλάνηση του αντιπαλου και προσβολή αδύνατων σημείων του αποτελούν το τακτικό δόγμα του Ναυτικού.Τα κύρια έργα που καλείται το Ναυτικό να αναλάβει σε μια κρίση και που ανέλαβε επιτυχώς και στην κρίση του 1987 είναι η επιτήρηση περιοχής, η προάσπιση κυριαρχικών δικαιωμάτων,η απόκτηση θαλασσίου ελέγχου, μεταφορά ενισχύσεων σε νησιά, η ναυτική παρουσία και η ψυχολογική φθορά του αντιπάλου.⁵⁹

Παράλληλα με την κινητοποίηση της ελληνικής πολεμικής μηχανής ακολούθησαν από την πολιτική ηγεσία δύο ενέργειες ακροσφαλούς διπλωματίας που είχαν σκοπό να φέρουν προ των ευθυνών τους τους διεθνείς παράγοντες.Η πρώτη αφορούσε την ενεργοποίηση μιας συμφωνίας που προέβλεπε την διακοπή λειτουργίας των βάσεων του ΝΑΤΟ στην ελληνική επικράτεια και η δεύτερη την προσέγγιση της Βουλγαρίας για στρατιωτική συνδρομή σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύραξης στο πλαίσιο της Διακύρηξης Καλής Γειτονίας και Συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών που είχε υπογραφεί στην Σόφια τον Σεπτέμβριο του 1986. Με αυτόν τον τρόπο κατέστη αξιόπιστη η απειλή της Ελλάδας ότι σε περίπτωση σύγκρουσης Ελλάδας-Τουρκίας θα κετέρρει όλη η νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ και φάνηκε ότι η ελληνική ηγεσία δύναται να εφαρμόσει την στρατηγική του Sun Tzu σύμφωνα με την οποία «για να αντιμετωπίσεις κάποιον που είναι ισχυρότερος από εσένα, προτείνεται η διπλωματική του απομόνωση και η σύναψη συμμαχιών προς εξισορρόπηση της απειλής».

⁵⁹ Χ.Λυμπέρης, ''Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες'' κεφ 9
70

Το πρότυπο μοντέλο διαχείρισης της κρίσης από ελληνικής πλευράς ήταν καθαρά πρωθυπουργοκεντρικό, έτσι όπως συμβαίνει σε όλες τις σύγχρονες δημοκρατίες. Είναι προφανές ότι την ευθύνη διαχείρισης της κρίσης την έχει εξ'ολοκλήρου η πολιτική ηγεσία και δεν μεταβιβάζεται σε χαμηλότερα επίπεδα.Το ΚΥΣΕΑ προεδρευόμενο από τον πρωθυπουργό είναι το κύριο όργανο υποστήριξης στην διαχείριση της κρίσης και η σύγκληση και διαρκής λειτουργία του καθόλη την διάρκεια της κρίσης κρίνεται απαραίτητη για την επιτυχή έκβαση της. Ο πρωθυπουργός και τα μέλη του ΚΥΣΕΑ οφείλουν να συνειδητοποιήσουν από την αρχή της κρίσης ποιο είναι το "αδιαφιλονίκητο αγαθό".⁶⁰ Ως εκ τούτου προκύπτει, ότι η προσωπικότητα του κάθε πρωθυπουργού είναι καθοριστική στον χειρισμό της κρίσης. Ο Α. Παπανδρέου ήταν το "κλειδί" για την κρίση του 1987. Αποτέλεσε παράδειγμα ισχυρής πολιτική ηγεσίας και κατόρθωσε ως ηγέτης να επιβληθεί στο πολιτικό περιβάλλον, να μιλήσει ισότιμα με τους Αμερικανούς,να εμπνεύσει τις Ένοπλες Δυνάμεις, να δείξει σεβασμό στους θεσμούς του ΚΥΣΕΑ, του υπουργικού συμβουλίου, της κοινοβουλευτική ομάδα και της ενημέρωσης του Προέδρου της Δημοκρατίας και να συσπειρώσει το εσωτερικό, πολιτικό και κοινωνικό μέτωπο. Ενέπλεξε τις Ένοπλες Δυνάμεις στην κρίση με δική του απόφαση,με σαφείς οδηγίες και κανόνες εμπλοκής "λύνοντας" τα χέρια του ΑΓΓΕΕΘΑ σε επιχειρησιακό επίπεδο, διατηρώντας τον πλήρη έλεγχο της κατάστασης και επιπλέον με συχνές συνεδριάσεις του ΚΥΣΕΑ στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων πέτυχε τον συντονισμό της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και κατάφερε να επιλέξει τις κατάλληλες στρατηγικές διαχείρισης κρίσης, να δώσει σαφή και αξιόπιστα μηνύματα προς την αντίπαλη πλευρα και σαφείς επιδιωκόμενους αντικειμενικούς σκοπούς. Πράγματι, ο στρατηγικός σχεδιασμός αντιμετώπισης της συγκεκριμένης κρίσης ήταν αποκλειστικά δικής του εμπνεύσεως.

⁶⁰ Χ.Λυμπέρης "Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί" 2014 κεφ.1

Η αποκλιμάκωση της κρίσης άρχισε με την δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού Τ.Οζάλ για την αλλαγή σχεδίων πλεύσης του «Sismic-I» και ολοκληρώθηκε με την κίνηση του εν λόγω πλοίου αποκλειστικά εντός τουρκικών χωρικών υδάτων και την αγκυροβολία του σε όρμο της Ίμβρου την 28 Μαρτίου 1987. Κατά την διάρκεια των τριών ημερών της κρίσης η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική λειτούργησε αποτελεσματικά και η Τουρκία αναγκάστηκε να μετατρέψει μια ενεργητική προσπάθεια de facto αλλαγής του καθεστώτος του Αιγαίου σε παθητική υποχώρηση,έναντι μιας αμφιλεγόμενης και μικρότερης από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ικανοποίησης. Αυτό συνέβη διότι η Ελλάδα κατόρθωσε να δεσμεύσει πολιτικά την αξιοπιστία της χώρας με το να γνωστοποιήσει ότι θεωρεί την τουρκική ενέργεια ως αιτία πολέμου και δήλωσε το ήσσονος σημασίας συμφέρον που διακυβέβονταν θέτοντας το ανταγωνιστικά ως προς το αντίστοιχο συμφέρον της Τουρκίας και μεταθέτοντας παράλληλα το δίλλημα της επιλογής πολέμου ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα στην αντίπαλη πλευρά. Η Άγκυρα αναγκάστηκε να επιλέξει μεταξύ πολέμου ή οπισθοχώρησης για ένα αγαθό του οποίου η αξία δεν είναι για αυτή πρωταρχικό αγαθό ,ενεργώντας ως ορθολογικός διεθνής παράγοντας. Το δίδαγμα από τα πεπραγμένα της κρίσης του Μαρτίου είναι ότι οι τουρκικές ενέργειες ως προς τις ενδιάμεσες απειλές περικλείουν σε ένα μεγάλο βαθμό «μπλόφα» (και όχι απόλυτα) κυρίως όταν δεν κρίνονται ζωτικά συμφέροντα της χώρας. Η Τουρκία γενικά αποφευγεί σε τέτοιες περιπτώσεις πολεμική σύραξη μεγάλης κλίμακας και ενεργεί μόνο όταν αισθάνεται «σίγουρη» για την έκβαση του αποτελέσματος.⁶¹ Στην προκειμένη περίπτωση δεδομένης της πλεονεκτικής θέσης που κατάφερε να πάρει ο ελληνικός στόλος (σε αυτό συνέβαλαν η ισχύς και η ετοιμότητα του αμυντικού συστήματος της Ελλάδας), ο οποίος ουσιαστικά

⁶¹ 'Πλατιάς-Ήφαιστός "Εθνική αποτρεπτική στρατηγική" μέρος Β,1992

είχε λάβει θέσεις μάχης έξω από τα στενά του Ελλησπόντου, ο αντίστοιχος τουρκικός στόλος εγκλωβίστηκε εντός των στενών με συνέπεια ακόμα και αν υπήρχε πρόθεση περεταίρω κλιμάκωσης της έντασης από πλευράς Τουρκίας, αυτό να ανατραπεί. Αλλωστε όμως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο 3.1 οι Τούρκοι έμοιαζαν προσεκτικοί και φοβισμένοι κατά την διάρκεια της κρίσης, κάτι που αποτελεί απόδειξη για την προαναφερθείσα «μπλόφα» της Τουρκίας.

Τέλος,πολύ σημαντικό παράγοντα για την επιτυχή έκβαση της κρίσης έπαιξε και ο παράγοντας της διεθνούς και εσωτερικής νομιμοποίησης που διέθετε η Ελλάδα. Η εσωτερική νομιμοποίηση φάνηκε με την ένταση και την καθολική κινητοποίηση του λαού της και των Ενόπλων Δυνάμεων της κατόπιν εφαρμογής του δόγματος της παλλαϊκής άμυνας που εφαρμόστηκε από την πολιτική ηγεσία. Το ηθικό κατέστη δυνατό να διατηρηθεί υψηλό και σε αυτό συνέβαλλε και η από κοινού απόφαση πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας να μην γίνει χρήση των ΜΜΕ, για αποφευχθεί η αναστάτωση του πληθυσμού και η διασπορά πανικού. Η διεθνής νομιμοποίηση φάνηκε από την αντίδραση των περισσότερων χωρών στα ελληνικά διαβήματα όπως και από την στάση των μεγάλων δυνάμεων που έσπευσαν να αποκλιμακώσουν την κρίση καθώς απειλούνταν με κατάρρευση η νοτιοανατολική πλευρά του ΝΑΤΟ. Η κρίση του Μαρτίου '87 άλλωστε όπως διαφαίνεται, προκλήθηκε από κέντρα εκτός Ελλάδος με συμφέροντα στον έλεγχο της ενέργειας, τα οποία συνεργάστηκαν με την Άγκυρα για να οδηγηθεί η Ελλάδα υποχρεωτικά σε ελληνοτουρκικό διάλογο. Αυτό δείχνει και η αλληλέγγυα στάση που έδειξαν οι ΗΠΑ (αλλά και η ΕΕ) προς την Τουρκία κατά την διάρκεια της κρίσης. Οι Αμερικανοί "φροντίζουν" την τελευταία πεντηκονταετία να υπονομέυουν τα ζωτικά εθνικά μας συμφέροντα όταν αυτά συγκρούονται με τα τουρκικά και να προτιμούν την πολιτική λύση στις ελληνοτουρκικές διαφορές και όχι την νομική. Σύμφωνα με δήλωση του

Λ.Κύρκου την 28 Μαρτίου 1987 « ο τουρκικός επεκτατισμός υποκινείται από τουλάχιστον ένα μέρος της αμερικανικής ηγεσίας. Η αμερικανική ευθύνη είναι προφανής στην περίπτωση αυτή». Αυτό γνώριζε και ο Α.Παπανδρέου για αυτό και δεν δέχτηκε την διαμεσολάβηση του Άγγλου Υπουργού Εξωτερικών, παρά αντιθέτως υποστήριξε ότι «η Ελλάδα δύναται τα υπερασπίσει τα δίκαια της». Γνώριζε ότι ο διάλογος με την τουρκική πλευρά θα ισοδυναμούσε με "ήττα χωρίς πόλεμο" και οι τουρκικές διεκδικήσεις δεν θα σταματούσαν στο σημείο αυτό ,αλλα θα επεκτείνονταν και σε σενάρια συνολικής διχοτόμησης του Αιγαίου με όριο τον 25^ο μεσημβρινό.⁶²

Στις 30 και 31 Ιανουαρίου 1988, οι κύριοι Παπανδρέου και Οζάλ συναντήθηκαν στο Νταβός της Ελβετίας, σε μια σύνοδο βελτίωσης των σχέσεων των δύο χωρών και συμφώνησαν τα ακόλουθα: «Στο εξής μια τέτοια κρίση δεν πρέπει να επαναληφθεί, και οι δύο πλευρές θα επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους στη δημιουργία μόνιμων ειρηνικών σχέσεων». Συμφώνησαν τα κοιτάσματα πετρελαίου στο Αιγαίο να είναι διεθνής υπόθεση και να σταματήσουν εκατέρωθεν οι έρευνες για πετρέλαιο και οι προκλητικές ενέργειες. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι αποτελεί πολιτικό και διπλωματικό παράδοξο της ιστορίας το γεγονός ότι κατά την σύνοδο του Νταβός, η Ελλάδα αν και πήγε με τον αέρα της επικράτησής της στην πρόσφατη κρίση του Μαρτίου '87, έφυγε σαφώς σε δυσμενέστερη θέση όσον αφορά τα συμφέροντά της σε σχέση με την Τουρκία, αποτυγχάνοντας να εξαργυρώσει τις πρόσφατες επιτυχίες της.⁶³ Εξετάζοντας το ανακοινωθέν επισημαίνεται ότι γίνεται λόγος για δέσμευση περί «μη πολέμου», το οποίο φαίνεται να είναι το ελληνικό αποκομισθέν κέρδος, ενώ από την άλλη μεριά γίνεται λόγος για προβλήματα που οφείλονται σε διαφορετικές προσεγγίσεις κι όχι για αναθεωρητικές βλέψεις της Τουρκίας ενώ

⁶² Χ.Λυμπέρης, "Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων,1997 σελ163

⁶³ Ηλίαδη,2010

το κυριότερο είναι ότι η Τουρκία κατάφερε να περάσει την επιδίωξή της για συζήτηση εφ' όλης της ύλης, καθώς η Ελλάδα φαίνεται να εγκαταλείπει την πολιτική της αναγνώρισης της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας ως μόνης νομικής διαφοράς και της παραπομπής της στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Λίγες βδομάδες αργότερα, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας αναγνώριζε από το βήμα της Βουλής εκείνη τη συμφωνία ως «εθνική ήττα», αναφωνώντας το περίφημο «mea culpa».⁶⁴

⁶⁴ Ο Α.Παπανδρέου είχε επιπλέον δηλώσει για το Νταβός ότι : "Πίστευα πως μπορώ να ελιχθώ δίχως να προκαλέσω ζημία,αλλά δέχτηκα αφόρητες πιέσεις....".Χαρακτηριστική δήλωση για την αμερικανική στάση στα ελληνοτουρκικά

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Ελληνοτουρκική Κρίση των Ιμίων το 1996

“Η αλήθεια θα κάνει προσκλητήριο μια μέρα. Ουαί αν είμαστε λίγοι οι παρόντες”
(Ε.Πόποβιτς)

4.1 Το Χρονικό της Κρίσης

Η κρίση των Ιμίων τον Ιανουάριο 1996 αποτελεί το πιο θερμό επεισόδιο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, όσον αφορά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, το οποίο έφερε τα δύο κράτη για ακόμα μια φορά πολύ κοντά στην ένοπλη σύγκρουση. Παρά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος και τις κοσμογονικές αλλαγές που ακολούθησαν, αποδείχτηκε με την κρίση αυτή ότι δεν έχει μεταβληθεί η ουσία της μακροχρόνιας ελληνοτουρκικής σύγκρουσης ως προς τις στρατηγικές επιλογές των αντιμαχόμενων μερών αλλά έχει μεταβληθεί ο τρόπος που η Τουρκία υλοποιεί τις επιδιώξεις της. Η κρίση στα Ίμια το 1996 περιλαμβάνει κάποια ιδιότυπα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις προηγούμενες ελληνοτουρκικές κρίσεις ακόμη και από αυτή του Μαρτίου 1987. Ενώ στην κρίση του '87 Τουρκία προσπάθησε να αμφισβητήσει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδος στο Αιγαίο, στη περίπτωση των Ιμίων κλιμάκωσε τις αξιώσεις της και προχώρησε σε σαφείς εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της και αμφισβήτηση των θαλασσίων συνόρων της με χρήση στρατιωτικής δύναμης. Η κατάληψη της δυτικής βραχονησίδας Ίμια από επίλεκτες τουρκικές ειδικές δυνάμεις και ο τρόπος με τον οποίο αυτή η ενέργεια εκδηλώθηκε στρατιωτικά, αξιοποιήθηκε διπλωματικά και νομιμοποιήθηκε πολιτικά, δικαιολογεί το συμπέρασμα ότι η τουρκική ηγεσία πλέον υιοθετεί νέες πολιτικές για την επίτευξη των στόχων της.

Η κρίση των Ιμίων συνέβη σε μία μεταβατική πολιτικά εποχή για την Ελλάδα, όπου η κυβέρνηση Κ.Σημίτη ήταν για ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα στην εξουσία και δοκίμασε τις ικανότητες διαχείρισης του ελληνικού κράτους. Πολιτικά ρευστή όμως ήταν η εν λόγω χρονική περίοδος και για την Τουρκία όπου η πρωθυπουργός Τ.Τσιλέρ ηγούνταν μιας μεταβατικής κυβέρνησης⁶⁵ και προσπαθούσε να σταθεροποιήσει την θέση της στην διακυβέρνηση του κράτους εν μέσω πολιτικών διαφωνιών.

Τα Ίμια, τα οποία οι Τούρκοι ονομάζουν ως νήσους «Καρντάκ» είναι δύο ακατοίκητες βραχονησίδες οι οποίες βρίσκονται στα Δωδεκάνησα, απέναντι από την Νοτιοδυτική Τουρκία. Ειδικότερα, τα Ίμια βρίσκονται μόνο 3,8 ναυτικά μίλια από το Bodrum της Τουρκίας και 5,5 ν.μ. από την Κάλυμνο. Χάρτης των νήσων παρατίθεται στο παράρτημα Ιστορικά τα Ίμια βρίσκονται υπό ελληνική κυριαρχία καθώς παραχωρήθηκαν από την Ιταλία το 1947 στην Ελλάδα με τη Συνθήκη των Παρισίων. Η Τουρκία τότε είχε αποδεχτεί αυτή την παραχώρηση και δεν αμφισβητούσε την ελληνική κυριαρχία επί των νήσων. Αυτό αποδεικνύεται και από τους τουρκικούς ναυτιλιακούς χάρτες που επίσης παρατίθενται στο παράρτημα και απεικονίζουν τα Ίμια εντός ελληνικής επικράτειας.

Η αμφισβήτηση της ελληνικότητας των Ιμίων και γενικά η έναρξη της έντασης μεταξύ των δύο χωρών ξεκίνησε την 31 Μαΐου 1995 όταν η Ελλάδα επικύρωσε την σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία δίνει την δυνατότητα στα κράτη να επεκτείνουν την αιγιαλίτιδα ζώνη τους (χωρικά ύδατα) έως και τα 12νμ. Δυστυχώς η Τουρκία δεν προέβει σε επικύρωση της σύμβασης αυτής μέσω της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, αλλά αντιθέτως

⁶⁵ Μετά από αποτυχημένες προσπάθειες σχηματισμού κυβέρνησης η πολιτική εντολή είχε δοθεί στην Τσιλέρ η οποία ηγούνταν υπηρεσιακής κυβέρνησης με υπουργό Εξωτερικών τον Μπα'ί' κάλ.

διαμήνυσε στην Ελλάδα ότι αν εφάρμοζε την εν λόγω συνθήκη και επέκτεινε τα χωρικά της ύδατα από 6nm σε 12nm, τότε αυτό θα θεωρούνταν αιτία πολέμου (casus belli) από πλευράς Τουρκίας. Αυτή η ευθεία απειλή πολέμου σε συνδυασμό με τον σχεδιασμό της ελληνικής κυβέρνησης Α.Παπανδρέου για αξιοποίηση και κατοίκηση 28 ακατοίκητων νησίδων του Αιγαίου από την περίοδο 1994-1995⁶⁶, προμήνυαν επιπλέον ένταση και κρίση μεταξύ των δύο χωρών. Μια κρίση που δεν άργησε να ξεσπάσει και η οποία ξεκίνησε από ένα τυχαίο γεγονός, ένα ναυτικό ατύχημα που συνέβη στις 25 Δεκεμβρίου 1995.

Οι Τούρκοι προσπάθησαν να εφαρμόσουν για την περίπτωση την δική τους ερμηνεία στη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 που καθορίζει ρητά και κατηγορηματικά με το άρθρο 12 την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο, αμφισβήτησαν την Ιταλοτουρκική συμφωνία της 04 Ιανουαρίου 1932 με την οποία είχαν παραχωρηθεί τα Δωδεκάνησα στην Ιταλία στο σύνολό τους και όχι ονομαστικά και επιπλέον την συνθήκη Ειρήνης του Παρισίου του 1947 που εκχωρήθηκε η κυριαρχία των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα από την Ιταλία ως διάδοχο κράτος στις σχετικές ρυθμίσεις των εν λόγω συμφωνιών⁶⁷.

Λόγω της τελικής δραματικής εξέλιξης της κρίσης των Ιμίων για την Ελλάδα και της πολυπλοκότητας που παρουσιάζει αυτή σε σχέση με τις παλαιότερες κρίσεις, το χρονικό της κρίσης θα αναφερθεί αναλυτικά και λεπτομερώς σύμφωνα με τα παρακάτω⁶⁸:

⁶⁶ Ήταν ένα φιλόδοξο σχέδιο του τότε υφυπουργού Μ.Μπετενιώτη που αποσκοπούσε απόκτηση οικονομικής δραστηριότητας από τις εν λόγω 28 νήσους για εθνικούς λόγους. Διακόπηκε από την κυβέρνηση Σημίτη το 1996.

⁶⁷ Άρθρο 14 (1) της συνθήκης του Παρισίου του 1947

⁶⁸ Ζ.Μίχας-Δ.Αδαμόπουλος "Ίμια 1996, η αληθεια", κεφ 2 (πολεμικές μονογραφίες)

25 Δεκεμβρίου 1995

Το τουρκικό φορτηγό πλοίο «Φιγκέν Ακάτ» προσαράζει σε αβαθή ύδατα κοντά στην Ανατολική Ίμια και εκπέμπει σήμα κινδύνου. Ο πλοίαρχος του αρνείται βοήθεια από το Λιμενικό Σώμα, υποστηρίζοντας ότι βρισκόταν σε τουρκική περιοχή και ότι οι μόνες αρμόδιες είναι οι αρχές της χώρας του.

26 Δεκεμβρίου 1995

Το Λιμεναρχείο Καλύμνου ενημερώνει το Υπουργείο Εξωτερικών και αυτό με τη σειρά του το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών ότι αν δεν παρέμβει ρυμουλκό, το τουρκικό πλοίο θα κινδυνεύσει. Κατά την διάρκεια της νύχτα τουρκικές μηχανότρατες προσπαθούν ανεπιτυχώς να αποκολλήσουν το Φιγκέν Ακάτ

27 Δεκεμβρίου 1995

Ακολουθούν διαβουλεύσεις μεταξύ ελληνικού και τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών μέσω της ελληνικής πρεσβείας στην Άγκυρα. Ακούγεται για πρώτη φορά από επίσημο φορέα ο ισχυρισμός ότι τα Ίμια αποτελούν τουρκικό έδαφος.

28 Δεκεμβρίου 1995

Το ρυμουλκό «Μάτσας Σταρ» αποκολλεί το τουρκικό φορτηγό και το οδηγεί στο λιμάνι Κιουλούκ της Τουρκίας. Το πρωί της ίδιας μέρας ένα τουρκικό μαχητικό αεροσκάφος συντρίβεται στα ελληνικά χωρικά ύδατα, στην περιοχή της Λέσβου, ύστερα από εμπλοκή με ελληνικά μαχητικά. Με ελληνική βοήθεια, ο Τούρκος πιλότος διασώζεται.

29 Δεκεμβρίου 1995

Το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών εκμεταλλεύεται την κατάσταση και επιδίδει ρηματική διακοίνωση στο αντίστοιχο ελληνικό, στην οποία αναφέρεται ότι οι βραχονησίδες Ίμια είναι καταχωρημένες στο κτηματολόγιο της πόλης Mugla του νομού Bodrum (Αλικαρνασσού) και ανήκουν στην Τουρκία.

09 Ιανουαρίου 1996

Το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών με μεγάλη καθυστέρηση απαντά επίσης με ρηματική διακοίνωση απορρίπτοντας την αντίστοιχη τουρκική και αναπτύσσοντας την επιχειρηματολογία της ελληνικής πλευράς βάση της οποίας προκύπτει η ελληνική κυριαρχία στις βραχονησίδες.

15 Ιανουαρίου 1996

Παραίτεται ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου, που νοσηλεύεται στο «Ωνάσειο».

16 Ιανουαρίου 1996

Το υπουργείο Εξωτερικών αντιλαμβανόμενο το "παιγνίδι" των Τούρκων ζητά αυξημένα μέτρα επαγρύπνησης στην περιοχή των Ιμίων από το υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

19 Ιανουαρίου 1996

Η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ εκλέγει νέο πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Σημίτη.

20 Ιανουαρίου 1996

Η τουρκική προκλητικότητα στα Ίμια και η ανταλλαγή ρηματικών δηλώσεων μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας διαρρέει στα ΜΜΕ.⁶⁹

22 Ιανουαρίου 1996

Ορκίζεται η νέα κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ με νέο Υπουργό Εθνικής Άμυνας τον Γ. Αρσένη και Υπουργό Εξωτερικών τον Θ. Πάγκαλο

23 Ιανουαρίου 1996

Σύσκεψη υπουργικού συμβουλίου υπό τον πρωθυπουργό με αναφορά στο εν λόγω συμβάν στα Ίμια.

24 Ιανουαρίου 1996

Εκτεταμένο ρεπορτάζ στο δελτίο ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού Antenna για το περιστατικό στα Ίμια και την τουρκική προκλητικότητα.

⁶⁹ Η διαρροή της είδησης καταλογίζεται στον πρόεδρο της ΠΟΛ.ΑΝ. Αντώνη Σαμαρά., σύμφωνα με τον Μ. Ιγναντίου-Α. Έλλης

26 Ιανουαρίου 1996

Ο υπουργός Εξωτερικών επιβεβαιώνει την ανταλλαγή ρηματικών διακοινώσεων μεταξύ των δύο πλευρών.Ο δήμαρχος Καλύμνου, Δημήτρης Διακομιχάλης, θορυβημένος από το γεγονός της αμφισβήτησης της ελληνικότητας των Ιμίων, υψώνει την ελληνική σημαία σε ένα από τα δύο νησιά, συνοδευόμενος από τον αστυνομικό διευθυντή Καλύμνου, τον ιερέα και δύο κατοίκους του νησιού. Θα κατηγορηθεί αργότερα από τους συντρόφους του στο ΠΑΣΟΚ ότι ήταν αυτός που «έριξε λάδι στη φωτιά».

27 Ιανουαρίου 1996

Δύο δημοσιογράφοι της εφημερίδας «Hurriyet»⁷⁰ από την Σμύρνη μεταβαίνουν με ελικόπτερο στη ανατολική Ίμια. Υποστέλλουν την ελληνική σημαία και υψώνουν την τουρκική. Η όλη επιχείρηση βιντεοσκοπείται και προβάλλεται από το τηλεοπτικό κανάλι της γείτονος χώρας

28 Ιανουαρίου 1996

Το περιπολικό του Πολεμικού Ναυτικού «ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ-II» πρωινές ώρες εντοπίζει την τουρκική σημαία επί των Ιμίων και το ΠΠ «ΑΝΤΩΝΙΟΥ» διατάσσεται να κατεβάσει την τουρκική σημαία και υψώνει την ελληνική χωρίς να υπάρχει για αυτή την ενέργεια εγκεκριμένη άδεια της πολιτική ηγεσίας.⁷¹ Τα δύο περιπολικά παραμένουν στην περιοχή ενώ η ναυτική παρουσία ενισχύεται με μονάδες του Λιμενικού Σώματος και του Πολεμικού ναυτικού και των δύο χωρών, ενώ επιχειρείται προσέγγιση και κατάληψη των βραχονησίδων από τις τουρκικές δυνάμεις η οποία αποτρέπεται από τις αντίστοιχες ελληνικές.Την ίδια μέρα συγκαλείται ΣΑΓΕ υπό τον Α/ΓΕΕΘΑ Χ.Λυμπέρη για την εκτίμηση της κατάστασης. Αποφασίζεται η φύλαξη της βραχονησίδας από επίλεκτες δυνάμεις ΟΥΚ, λόγω αδυναμίας ανάληψης της εν λόγω επιχείρησης από τις στρατιωτικές

⁷⁰ Υπάρχουν πληροφορίες ότι αποτελούσαν πράκτορες της MIT αν και οι ίδιοι ακόμα και σήμερα το αρνούνται (Μ.Ιγνατίου-Α.Έλλης)

⁷¹ Η εντολή του πρωθυπουργού ήταν μόνο να υποσταλλεί η τουρκική σημαία

δυνάμεις της Α/ΣΔΕΝ κατόπιν δήλωσης του Α/ΓΕΣ. Το βράδυ και ενώ κατά την διάρκεια της μέρας έχει προηγηθεί «μπαράζ» ναυτικών επεισοδίων στην περιοχή των Ιμίων με συνεχείς παραβιάσεις των Ε.Χ.Υ. από τουρκικά σκάφη, ομάδα Ελλήνων βατραχανθρώπων αποβιβάζεται στην ανατολική Ίμια, χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τα παραπλέοντα εκεί τουρκικά πολεμικά. Δύο έτερες ομάδες καταδρομέων τίθενται σε ετοιμότητα στην Κώ. Η πολιτική εντολή προς τους Έλληνες στρατιωτικούς είναι να αποφευχθεί κάθε κλιμάκωση της έντασης. Ενημερώνονται τα Υπουργεία Εξωτερικών των ΗΠΑ, της Ρωσίας και των χωρών μελών της Ε.Ε για τα πεπραγμένα.

29 Ιανουαρίου 1996

Την 05:30 πμ η ομάδα ΟΥΚ εγκαταλείπει την ανατολική Ίμια και επιβιβάζεται στην «Κ/Φ ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ» μετά από εντολή του υπουργού Εθνικής Άμυνας. Η βραχονησίδα μένει αφύλακτη. Την 09:00 πμ επικρατεί σύγχυση και διάσταση απόψεων μεταξύ στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας, συσκέπτεται ξανά το ΣΑΓΕ και κατόπιν εγκρίσεως του πρωθυπουργού το στοιχείο ΟΥΚ την 10:00 πμ αποβιβάζεται εκ νέου στην ανατολική Ίμια υπό το φως της μέρας. Ο Α/ΓΕΕΘΑ φοβάται τουρκική αποβατική ενέργεια μετά την πτήση τουρκικού ελικοπτέρου εντός Εθνικού Εναέριου Χώρου (Ε.Ε.Χ.) στην περιοχή και αναχαίτηση του από ελληνικό μαχητικό αεροσκάφος και αποδεσμεύεται ο εξής Κανόνας Εμπλοκής: «Επιτρέπεται η χρήση βίας για αυτοάμυνα, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των επιχειρούντων απόβαση. Να αποτραπεί η προσέγγιση τουρκικού ελικοπτέρου στα Ίμια. Εγκρίνεται η χρήση προειδοποιητικών βολών». Παράλληλα το Δ' Σώμα Στρατού στον Έβρο τίθεται σε επιφυλακή λόγω πληροφοριών μετακίνησης τουρκικών στρατευμάτων από την άλλη πλευρά των συνόρων. Το μεσημέρι επιδίδεται στον Έλληνα πρέσβη στην Άγκυρα νέα ρηματική διακοίνωση που αμφισβητεί ευθέως την ελληνικότητα των Ιμίων και διατυπώνεται η τουρκική πρόταση απεμπλοκής με έναρξη διμερών διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση θαλασσίων συνόρων

μεταξύ των δύο χωρών. Η διακοίνωση απορρίπτεται από πλευράς Ελλάδας. Σημειώνονται επεισόδια στην περιοχή των Ιμίων καθώς τουρκικά πολεμικά πλοία παραβιάζουν τα Ε.Χ.Υ ενώ έχει τριπλασιαστεί ο αριθμός των παραβιάσεων του Ε.Ε.Χ από τουρκικά μαχητικά. Παράλληλα αυξάνεται η ναυτική παρουσία και από τις δύο πλευρές στην περιοχή με μονάδες κρούσεως. Απογευματινές ώρες ανακοινώνεται η πρώτη ανησυχία από πλευράς ΗΠΑ για την συγκέντρωση δυνάμεων στα Ίμια. Το βράδυ συνεδριάζει το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας της Τουρκίας υπό την Τ.Τσιλέρ και ζητείται επισήμως από την τουρκική πλευρά η αποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων και της σημαίας από την ανατολική Ίμια. Γίνονται διαβήματα από την Ελλάδα σε Ε.Ε. και ΗΠΑ. Την ίδια μέρα ο Λ.Βασιλακόπουλος, Διευθυντής της ΕΥΠ, με ένα έγγραφο της ΕΥΠ στα χέρια του⁷² (αριθμός πρωτοκόλλου 115/24/40) προειδοποιεί την ελληνική πολιτική ηγεσία ότι επίκειται τουρκική αποβατική ενέργεια εναντίον ελληνικής βραχονησίδας.

30 Ιανουαρίου 1996

Την 13:00 μμ μεγάλο μέρος του ελληνικού στόλου αποπλέει από τον ναύσταθμο Σαλαμίνας μετά την μεγάλη κινητικότητα και την ανάπτυξη μεγάλων τουρκικών ναυτικών μονάδων στο Αιγαίο. Ο απόπλους καλύπτεται τηλεοπτικά από τα ελληνικά ΜΜΕ⁷³. Μεσημβρινές ώρες στην θαλάσσια περιοχή γύρω από τα Ίμια αναπτύσσονται σημαντικές ναυτικές δυνάμεις και των δύο χωρών και διατάσσονται μέτρα ενισχυμένου συναγερμού. Μέχρι το βράδυ οι τουρκικές προκλήσεις συνεχίζονται καθώς επιχειρείται δύο φορές προσέγγιση των Ιμίων από τουρκικές μονάδες που αποτράπηκε από τις αντίστοιχες ελληνικές ενώ πραγματοποιούνται πτήσεις τουρκικών ελικοπτέρων πλησίον των Ιμίων προς

⁷² Η πληροφορία προήρθε από την ΕΥΠ Αλεξανδρούπολης η οποία έκανε και την μετάφραση των συνομιλιών

⁷³ Από τον τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΙ. Ο δημοσιογράφος ήταν ο Δ. Βερούκιος. Η απάντηση/εξήγηση στην κριτική που τους ασκήθηκε μετά το πέρας της κρίσης ήταν ότι η εν λόγω ενέργεια ήταν στο πλαίσιο ψυχολογικών επιχειρήσεων και προπαγάνδας έναντι των αντιπάλων.

αναγνώριση των θέσεων των ελληνικών δυνάμεων στα νησιά και συνεχείς καταδιώξεις πλωτών μέσων. Τακτικός Διοικητής των ελληνικών δυνάμεων στην περιοχή των Ιμίων έχει οριστεί ο Κυβερνήτης της «Φ/Γ ΝΑΒΑΡΙΝΟΝ». Η αμερικανική μεσολάβηση για την εκτόνωση της κρίσης ξεκινά τις μεσημβρινές ώρες της 30 Ιανουαρίου με την ενημέρωση του Προέδρου Μ. Κλίντον για την διαμορφωθείσα γύρω από τα Ίμια κατάσταση. Οι ΗΠΑ αρχικά τήρουν ουδέτερη στάση προτρέποντας τις δυο πλευρές σε ειρηνική επίλυση της διαφοράς σε διπλωματικό επίπεδο. Όσο όμως η αμερικανική πλευρά βλέπει την κρίση να κλιμακώνεται, την τουρκική κυβέρνηση να επιδιώκει θερμό πολεμικό συμβάν στο ανατολικό Αιγαίο για την δημιουργία τετελεσμένων και την ελληνική κυβέρνηση να μην υποχωρεί αλλά και να μην αποζητά ένοπλη σύραξη, δεδομένου του γεγονότος ότι οι ΗΠΑ δεν επιθυμούν αποσταθεροποίηση στην εν λόγω περιοχή, αποφασίζουν να επέμβουν. Οι τηλεφωνικές συνομιλίες άρχισαν μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των τριών πλευρών και συνεχίστηκαν έως αργά το βράδυ με απευθείας επικοινωνία μεταξύ των αρχηγών των τριών κρατών για να επιτευχθεί αποτροπή στρατιωτικής βίας και αποκλιμάκωση. Σε μια από αυτές ο Κ. Σημίτης ζητά από τον Αμερικανό πρόεδρο να μεσολαβήσει για από κοινού αποκλιμάκωση της έντασης και τον τερματισμό της κρίσης με προστασία των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων και υπόσχεται αποχώρηση των στρατευμάτων αλλά θέτει το ζήτημα της παραμονής της σημαίας στην ανατολική Ίμια.

31 Ιανουαρίου 1996

01:00 Συγκαλείται σύσκεψη του ΚΥΣΕΑ στο πολιτικό γραφείο του Πρωθυπουργού στην Βουλή και όχι στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων του ΓΕΕΘΑ (ΕΘΚΕΠΙΧ). Ο Υπουργός Εξωτερικών, Θεόδωρος Πάγκαλος, φθάνει καθυστερημένα, επειδή παίρνει μέρος σε τηλεοπτική εκπομπή⁷⁴. Εν τω μεταξύ

⁷⁴ Σε τηλεοπτική εκπομπή στον τηλεοπτικό σταθμό ΜΕΓΑ

από το ΕΘΚΕΠΙΧ του ΓΕΕΘΑ, μετά την πληροφορία από την ελληνική πρεσβεία στην Ουάσιγκτον ότι επίκειται τουρκική στρατιωτική ενέργεια σε ελληνικό νησί, διατάσσεται στοχοποίηση του τουρκικού στόλου και παράλληλα η προστασία των νησίδων Ίμια και του Φαρμακονησίου με κατάρριψη οποιουδήποτε εναέριου μέσου επιχειρούσε αποβατική ενέργεια.

01:35 Το ΕΘΚΕΠΙΧ ενημερώνεται για την πτήση δύο τουρκικών ελικοπτέρων στην περιοχή των Ιμίων και κίνηση της τουρκικής φρεγάτας «YAVUZ» πλησίον της δυτικής Ίμια.

01:40 Στο ΓΕΕΘΑ καταφθάνουν πληροφορίες ότι Τούρκοι κομάντος αποβιβάζονται στην δυτική Ίμια. Λίγο αργότερα ενημερώνεται και ο πρωθυπουργός.

04:00 Ο Ρ. Χόλμπρουκ από αμερικανικής πλευράς επιβεβαιώνει την κατάληψη της βραχονησίδας και προκαλεί σύγχυση στην ελληνική πλευρά. Διαβιβάζεται επίσης και το τουρκικό τελεσίγραφο ότι « σε περίπτωση προσβολής των Τούρκων κομάντο, αυτό θα σήμαινε αυτόματα ολοκληρωτικό πόλεμο». Ο Ρ. Χόλμπρουκ διαβιβάζει επιπλέον στην ελληνική πλευρά την δήλωση του Αμερικανού προέδρου ότι «όποια από τις δύο πλευρές ρίξει τον πρώτο πυροβολισμό, θα έχει τις ΗΠΑ απέναντι του» Ακολουθεί ένταση στο ΚΥΣΕΑ μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας αλλά και μεταξύ των κυβερνητικών στελεχών για τον χειρισμό της κρίσης. Ο ΑΓΓΕΘΑ Χ. Λυμπέρης υποβάλλει την παραίτηση του η οποία δεν γίνεται αποδεκτή από τον πρωθυπουργό.⁷⁵ Υποβάλλονται προτάσεις και σχέδια για την ανακατάληψη της βραχονησίδας ή εναλλακτικά την σύλληψη των Τούρκων κομάντο αλλά δεν εγκρίνονται από τον πρωθυπουργό. Επικρατεί αμφιβολία για την εγκυρότητα της πληροφορίας για την ύπαρξη Τούρκων κομάντο στην δυτική Ίμια.

⁷⁵ Κ. Σημίτης " Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004", εκδ. Πόλις 2005

04:30 Ελικόπτερο του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού απονηώνεται από την «Φ/Γ ΝΑΒΑΡΙΝΟΝ» για να επιβεβαιώσει την πληροφορία. Επικρατούν άσχημες καιρικές συνθήκες.

04:50 Το πλήρωμα του ελικοπτέρου αναφέρει ότι εντόπισε περί τους δέκα Τούρκους κομάντος με τη σημαία τους. Δίνεται εντολή να επιστρέψει στη βάση του κι ενώ πετά μεταξύ των βραχονησίδων Πίτα και Καλόλιμνος αναφέρει βλάβη και χάνεται από τα ραντάρ. Αργότερα θα ανασυρθούν νεκρά και τα τρία μέλη του πληρώματος, ο Υποπλοίαρχος Χριστόδουλος Καραθανάσης, ο Υποπλοίαρχος Παναγιώτης Βλαχάκος και ο Αρχικελευστής Έκτορας Γιαλοψός. Σχετικά με τις αιτίες πτώσης του ελικοπτέρου έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις. Η επίσημη άποψη του ελληνικού κράτους ήταν ότι το σκάφος κατέπεσε λόγω κακοκαιρίας και απώλειας προσανατολισμού του πιλότου. Ωστόσο, στην Ελλάδα υπάρχει ευρέως διαδεδομένη η άποψη ότι το ελικόπτερο καταρρίφθηκε είτε από το τουρκικό Ναυτικό είτε από τους Τούρκους καταδρομείς που υπήρχαν πάνω στο νησί και ότι το γεγονός αποκρύφθηκε, προκειμένου να λήξει η κρίση και να μην οδηγηθούν οι δύο χώρες σε γενικευμένη σύρραξη ή ακόμα και σε πόλεμο. Σχετικές φωτογραφίες του ελικοπτέρου που ανασύρθηκε παρατίθενται στο παράρτημα. Ακολουθούν πυρετώδεις τηλεφωνικές διαβουλεύσεις μεταξύ Αθήνας-Άγκυρας-Ουάσιγκτον.

05:40 Επιτυγχάνεται συμφωνία απεμπλοκής με διαμεσολάβηση του αμερικανικού παράγοντα. Οι Αμερικανοί διά του Ρ. Χόλμπρουκ επιβάλλουν και στις δύο πλευρές τη θέληση τους. «No ships, no troops, no flags» και διαμηνύουν να ισχύσει το status quo ante. Σύμφωνα με τα τηλεγραφήματα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Μ. Ιγναντίου-Α. Έλλης ο υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος δήλωσε ότι η ελληνική σημαία στην ανατολική Ίμια επισήμως δεν αποσύρθηκε, «αλλά την παρέσυραν οι ισχυροί άνεμοι της περιοχής». Μέχρι τις μεσημβρινές ώρες της 31ης Ιανουαρίου 1996 τα πλοία, οι στρατιώτες και οι σημαίες είχαν αποσυρθεί από τα Ίμια. Οι μεν Τούρκοι θριαμβολογώντας και

σχηματίζοντας με τα χέρια τους το «σήμα της νίκης», οι δε Έλληνες με έκδηλη συναισθηματική φόρτιση και διάχυτο το αίσθημα της εθνικής ταπείνωσης.

Η κρίση των Ιμίων δεν είχε συνέπειες μόνο ως προς το καθεστώς κυριαρχίας των νησιών. Επιπλέον, έδωσε αφορμή στην Τουρκία να θέσει ζήτημα «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, αμφισβητώντας την κυριαρχία της Ελλάδας σε αρκετά νησιά και να θέσει ένα ακόμη θέμα στην ατζέντα των ελληνοτουρκικών διαφορών. Βέβαια, έως την 08 Φεβρουαρίου 1996 η αμερικανική πλευρά εξετάζοντας λεπτομερώς την υπόθεση και λαμβάνοντας υπόψιν την παρέμβαση της Ιταλίας, πείστηκε για το δίκαιο της Ελλάδας στο θέμα της κυριότητας των νήσων και απέτρεψε την τουρκική πλευρά να διεκδικήσει επιπλέον με τον ίδιο τρόπο την κυριαρχία της βραχονησίδος Καλόλιμνος για την οποία είχαν αρχίσει να εγείρουν θέμα.Θετικό για την ελληνική πλευρά ήταν και το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου την 15 Φεβρουαρίου 1996 το οποίο θεώρησε τις τουρκικές ενέργειες ως «παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας» και επεσήμανε ότι «η βραχονησίδα Ίμια ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα της Δωδεκανήσου, με βάση την συνθήκη της Λωζάνης του 1923, το πρωτόκολλο Ιταλίας-Τουρκίας του 1932 και την συνθήκη των Παρισίων του 1947, καθώς και τους τουρκικούς γεωγραφικούς χάρτες της δεκαετίας του '60 όπου το εν λόγω νησιωτικό σύμπλεγμα εμφανίζεται ως τμήμα της ελληνικής επικράτειας». Η ελληνική πλευρά δεν αποδέχτηκε ποτέ την ύπαρξη θέματος «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο έναντι της Τουρκίας έως και σήμερα, επικαλούμενη τις διεθνείς συνθήκες.

Τα γεγονότα στα Ίμια επιπρόσθετα κλόνισαν την αξιοπιστία της ελληνικής κυβέρνησης, ειδικά όταν ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης ευχαρίστησε από το βήμα της Βουλής τους Αμερικανούς για τον καταλυτικό τους ρόλο στην αποκλιμάκωση της έντασης και καλλιέργησαν έντονα αντιαμερικανικά αισθήματα στο ελληνικό

λαό. Λίγες μέρες μετά την κρίση των Ιμίων ο Α/ΓΕΕΘΑ Χ.Λυμπέρης αναγκάστηκε σε παραίτηση από την πολιτική ηγεσία καθώς θεωρήθηκε ο πλέον υπαίτιος για την έκβαση της κρίσης.⁷⁶

4.2 Ανάλυση της Κρίσης-Χρήσιμα Συμπεράσματα

Ο χειρισμός της κρίσης των Ιμίων του 1996 θα πρέπει να διδάσκεται ως προς αποφυγήν παράδειγμα χειρισμού κρίσης. Αποτελεί ιστορικό παράδοξο, πως μια χώρα όπως η Τουρκία προβαίνοντας σε μια ιδιαίτερος τολμηρή και αμφιλεγόμενης ορθότητας και επιτυχίας ενέργεια, κατάφερε τελικά να ακυρώσει την παγιωμένη τακτική υπεροχή που είχε επιτύχει ο αντίπαλος της. Ο τρόπος που επέλεξε η ελληνική πλευρά για να αντιμετωπίσει την κρίση δεν πληρούσε σχεδόν καμιά από τις βασικές αρχές διαχείρισης κρίσης που αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ενώ είχε επιτευχθεί από την Ελλάδα αρχικά στρατιωτική υπεροχή και διατηρούσε τακτικό πλεονέκτημα, δεν κατέστη δυνατή η εξαργύρωση αυτής της υπεροχής και η κατάληψη της δυτικής Ίμια από τις τουρκικές δυνάμεις δημιούργησε μια τάση ακύρωσης του πλεονεκτήματος αυτού το οποίο είχε περισσότερο ψυχολογική και διαπραγματευτική επίδραση και δεν αποτελούσε ουσιαστική ανατροπή του συσχετισμού ισχύος μεταξύ των δύο πλευρών. Αυτό που ουσιαστικά έκρινε την αντιπαράθεση ήταν μάλλον η ηττοπάθεια, η παραίτηση, η έλλειψη εμπειρίας και η μη διάθεση για ανάληψη δράσης από ελληνικής πλευράς. Ας προχωρήσουμε σε μια ανάλυση της κρίσης με βάση την εξήγηση των γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά την διάρκεια της κρίσης σύμφωνα με το θεωρητικό υπόβαθρο.

⁷⁶ Στοιχεία για το κεφάλαιο αυτό ανήθηκαν επιπλέον από τα βιβλία του Χ.Λυμπέρη "Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων" σελ 164-194, "Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες" κεφ 15 και "Οψόμεθα την αλήθεια καθ' βς εστί" μέρος Β κεφ 1

Το σημείο έναρξης της κρίσης σηματοδοτείται από την ρηματική διακοίνωση του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών την 29 Δεκεμβρίου 1995, μετά το ναυτικό ατύχημα του φορτηγού «Φιγκεν Ακάτ» στα Ίμια, η οποία στοιχειοθέτησε έμμεση έμδειξη αμφισβήτησης της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Αυτή ανταλλάγη ρηματικών διακοινώσεων μεταξύ των δύο κρατών που ξεκίνησε από πλευράς Τουρκίας, αποσκοπούσε στην εφαρμογή της επιθετικής στρατηγικής της ελεγχόμενης πίεσης και επεδίωξε με πολιτικές ενέργειες περιορισμένου κινδύνου να διαβάλλουν την δέσμευση αποτροπής της Ελλάδας και να διατηρήσουν την κλιμάκωση στο αρχικό στάδιο της εμβρυακής κατάστασης. Η Ελλάδα για την διαχείριση της κρίσης και την αντιμετώπιση της τουρκικής προκλητικότητας προέβη στην εφαρμογή της αμυντικής στρατηγικής της περιορισμένης κλιμάκωσης που αποσκοπεί στην κάμψη της επιθετικότητας του αντιπάλου και στην διαβίβαση του πολιτικού και στρατιωτικού μηνύματος της αποτροπής. Η εφαρμογή της αποτροπής εκδηλώθηκε σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση η διπλωματική αντίδραση της Ελλάδας, δηλαδή η απάντηση στην τουρκική ρηματική διακοίνωση, δεν εμπειρείχε σαφή διακύρηξη αποτροπής και εκδηλώθηκε με σημαντική χρονική καθυστέρηση σε σχέση με την ζωτικότητα του προβλήματος. Δηλαδή, δεν μετέφερε στην Τουρκία με σαφήνεια το μήνυμα ότι η δράση της δεν είναι απλά ανεπιθύμητη, αλλά ζήτημα εθνικής ασφαλείας καθώς η αμφισβήτηση για πρώτη της εδαφικής κυριαρχίας της χώρας είναι ζήτημα που θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί «εν τη γενέσει του» προτού λάβει ευρύτερες διαστάσεις, εφόσον ιστορικά η Τουρκία συμπεριφέρεται συστηματικά ως αναθεωρητικό κράτος. Στην δεύτερη φάση της αποτροπής, κατά την διάρκεια της ταχύτερης κλιμάκωσης της κρίσης η πολιτική και στρατιωτική αντίδραση εκδηλώθηκαν χωρίς χρονική καθυστέρηση. Η Ελλάδα προχώρησε απότομα σε μέτρα αυξημένης στρατιωτικής επαγρύπνησης χωρίς να έχει προηγηθεί τουρκική αντίδραση, καθώς δεν είχε απαντήσει η Τουρκία στην ελληνική ρηματική διακοίνωση. Έτσι λοιπόν, η ενέργεια αυτή ήταν προβληματική διότι δεν

προδικάζονταν από την μορφή που είχε λάβει η διπλωματική αντίδραση, δεν ήταν σαφής ως προς τους στόχους της και δεν συνοδεύτηκε από ξεκάθαρο μήνυμα απειλής προς την Τουρκία. Δόθηκε λοιπόν η λανθασμένη εντύπωση στην τουρκική πλευρά ότι αναμένεται επιθετική ενέργεια εις βάρος της και η εντύπωση αυτή ενισχύθηκε από την έπαρση της σημαίας στην ανατολική Ίμια από τον Δήμαρχο της Καλύμνου που φάνηκε ως ένδειξη περεταίρω κλιμάκωσης βάσης της στρατηγικής του εξαναγκασμού.

Η ενέργεια των δημοσιογράφων της «Hurriyet» ήταν κίνηση απάντησης στην ελληνική πλευρά και ουσιαστικά το σημείο όπου η κρίση πέρασε στην φάση της κλιμάκωσης. Η Ελλάδα απάντησε στην εν λόγω πολιτική ενέργεια της Τουρκίας με στρατιωτική εμπλοκή και επανύψωση της ελληνικής σημαίας (από τις μονάδες του Πολεμικού Ναυτικού) στο νησί και παράλληλα προέβη σε μερική κινητοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων της με παραμονή μεγάλων ναυτικών μονάδων στην περιοχή των Ιμίων και τοποθέτηση ειδικών δυνάμεων πάνω στην μία εκ των δύο βραχονησίδων για την φύλαξη της σημαίας.

Η Τουρκία απάντησε με κινητοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων της και αποστολή ναυτικών δυνάμεων στην εν λόγω περιοχή και εμφάνισε την στρατιωτική της κίνηση ως αμυντική, που αποσκοπούσε στο να αποτρέψει τυχόν προληπτική επίθεση της Ελλάδας εναντίον της. Οι αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου της Τουρκίας και το τελεσίγραφο του χρονικού ορίου της διευθέτησης αντιπροσώπευαν για την Τουρκία στρατηγική εκβιασμού που είχαν στόχο να εξαναγκάσουν την Ελλάδα να υποχωρήσει υπό το βάρος μιας απροσδιόριστης απειλής και να οδηγήσουν την κλιμάκωση στο στάδιο της πλήρους κρίσης.

Η Ελλάδα όπως προαναφέρθηκε διατηρούσε τακτικό πλεονέκτημα και στρατιωτική υπεροχή έναντι της Τουρκίας έτσι όπως είχε διαμορφωθεί η κατάσταση μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες της 31 Ιανουαρίου 1996. Σε περίπτωση σύρραξης εκείνο το βράδυ είχε την δυνατότητα να επιφέρει ένα σημαντικό πλήγμα στις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις. Δεν μπορούμε να προβλέψουμε το αποτέλεσμα μιας πολεμικής σύγκρουσης ή ακόμα περισσότερο ενός γενικευμένου πολέμου με ακρίβεια γιατί υπάρχουν παράγοντες που επηρεάζουν το εν λόγω αποτέλεσμα και δεν δύναται να αναλυθούν στην παρούσα μελέτη. Σαφώς όμως οι ελληνικές δυνάμεις υπερετερούσαν. Το τακτικό πλεονέκτημα της η Ελλάδα το απώλεσε μετά την επιτυχημένη κατάληψη της δυτικής Ίμια από τουρκικές επίλεκτες δυνάμεις. Η στρατιωτική ενέργεια της Τουρκίας ήταν εφαρμογή της στρατηγικής του εκβιασμού σε συνδυασμό με τις στρατηγικές περιορισμένου αναστρέψιμου πλήγματος και του τετελεσμένου και είχαν ως αποτέλεσμα η κλιμάκωση να εξελιχθεί από το στάδιο της μη βίαιης κρίσης σε αυτό της βίαιης κρίσης. Σε επιχειρησιακό επίπεδο οι Τούρκοι εφάρμοσαν την τακτική του αντιπερισπασμού και της παραπλάνησης με την πτήση ελικοπτέρων στην περιοχή των Ιμίων και του Φαρμακονησίου λίγο πριν την αποβατική τους ενέργεια που εικάζεται ότι έγινε από την τουρκική φρεγάτα «YAVUZ» η οποία πραγματοποιούσε ελιγμούς πλησίον της δυτικής βραχονησίδας. Οι ελληνικές δυνάμεις δεν ήταν ασφαλώς σε θέση να προστατεύσουν ταυτόχρονα όλες τις βραχονησίδες της περιοχής εκείνη την στιγμή και να διατηρήσουν πλήρη τακτική εικόνα, επικράτησε σύγχυση και δεδομένου των κακών καιρικών συνθηκών και της χαμηλής ορατότητας αιφνιδιάστηκαν.⁷⁷ Οι τουρκικές δυνάμεις κατέλαβαν την βραχονησίδα χωρίς να γίνουν αντιληπτές.

⁷⁷ Πληροφορίες από Αξιωματικούς που ήταν παρόντες στην κρίση αναφέρουν πως οι Τούρκοι εκτελούσαν συνεχώς καθόλη την διάρκεια της νύχτας εγκλωβισμούς με τα ραντάρ πυροβολικού τους

Παρόλα αυτά, το πλήγμα ήταν αρκετά περιορισμένο και εύκολα ανατρέψιμο. Η Ελλάδα είχε την δυνατότητα δυναμικής αντίδρασης καθώς μετά τον πρώτο αιφνιδιασμό, προτάθηκε στον πρωθυπουργό ο ναυτικός βομβαρδισμός της δυτικής Ίμια ή εναλλακτικά η επανακατάληψη της από αντίστοιχες ελληνικές ειδικές δυνάμεις ή ακόμα και ο συνδυασμός των δύο ενεργειών.Ο πρωθυπουργός απέρριψε τις εν λόγω ενέργειες και ζήτησε από την στρατιωτική ηγεσία την ανακατάληψη της βραχονησίδας σε 45 λεπτά χωρίς την εξόντωση των Τουρκων στρατιωτών κάτι που ήταν εκείνη την στιγμή αδύνατο και απαιτούσε χρόνο τουλάχιστον 3 ωρών για την μεταφορά επιπλέον δυνάμεων στην περιοχή προς επίτευξη τακτικού πλεονεκτήματος 3:1.Η Ελλάδα δεν προχώρησε στην ανακατάληψη της βραχονησίδας και χρήση βίας διότι επέδρασε ο παράγοντας της αμερικανικής μεσολάβησης που βρισκόταν σε εξέλιξη και πίεζε για άμεση αποκλιμάκωση απειλώντας με αντίποινα όποια πλευρά «άνοιγε πρώτη πυρ». Για την Ελλάδα σε αυτό το κρίσιμο σημείο επικράτησε το δίλλημα πόλεμος ή ειρήνη με συμβιβασμό και επελέγη η δεύτερη λύση και η υιοθέτηση της αμερικανικής «φόρμουλας» αποκλιμάκωσης. Δεν θα ήταν δυνατόν κάτω από την πίεση της αμερικανικής παρέμβασης η αντίδραση της χώρας να στηριχθεί σε ένα υψηλής έντασης βίας χτύπημα.Είναι με απλά λόγια σαν « ο εχθρός να σε έχει απλά γρατζουνίσει χωρίς να ματώσεις και εσύ να τον τραυματίσεις σοβαρά ή να τον σκοτώσεις». Το πολιτικό αλλά και στρατιωτικό κόστος σε σχέση με το πραγματικό κόστος του τουρκικού πλήγματος θα ήταν αρκετά υψηλό.

Η τουρκική στρατιωτική επιχείρηση κατάληψης της βραχονησίδας θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ήταν πολύ ριψοκίνδυνη και εκτελέστηκε με λογική περιορισμένου πολέμου, γιατί είχε επιλεκτικό στόχο επίθεσης και δεν απέβλεπε

στην αποφασιστική ήττα της Ελλάδας και την κατάστροφή των Ενόπλων Δυνάμεων της .Το στρατιωτικό χτύπημα αποσκοπούσε στο να δημιουργήσει τετελεσμένο που χρησιμοποιήθηκε επιδέξια από την Τουρκία ως διαπραγματευτικό μέσο εξαναγκασμού και ως αντικείμενο διπλωματικής ανταλλαγής προκειμένου να υποχρεώσει την ελληνική πλευρά να συμβιβαστεί με το αμερικανικό σχέδιο αποκλιμάκωσης που είχε επίσημα και στις δύο πλευρές μέσω του Ρ. Χόλμπρουκ προταθεί και το οποίο ευνοούσε τις τουρκικές επιδιώξεις.⁷⁸

Από αυτό προκύπτει ότι στην κρίση των Ιμίων η Τουρκία δεν είχε σκοπό να ξεκινήσει πόλεμο. Εάν επιθυμούσε πόλεμο δεν θα δημιουργούσε θερμό επεισόδιο γιατί έτσι θα έχανε το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού. Σκοπός της Τουρκίας ήταν «να κερδίσει τον πόλεμο χωρίς μάχη». Από την στιγμή που πληροφορήθηκε ότι η Ελλάδα είχε «ανοικτή γραμμή» με την Ουάσιγκτον και ότι είχε ζητήσει την αμερικανική μεσολάβηση για την αποκλιμάκωση της κρίσης, συνειδητοποίησε ότι η αντίπαλη πλευρά δεν ήταν αποφασισμένη για σύγκρουση, άρα έπρεπε οπωσδήποτε εκμεταλλευόμενη την πολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα που επικρατούσε στην Ελλάδα, να ακυρώσει το ελληνικό τακτικό πλεονέκτημα. Για την Ελλάδα η κρίση πλέον είχε ως πιθανά αποτελέσματα ειρήνη ή γενικευμένος καταστροφικός πόλεμος ενώ για την Τουρκία ορθή ή μη ορθή διαχείριση της κρίσης.Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη την περίσταση πέτυχε να πετύχει τις πολιτικές της πάγιες αναθεωρητικές επιδιώξεις για την μεταβολή του status quo στο Αιγαίο,κάτι που αποτελεί πάγια τακτική της όπως έχει δείξει η σύγχρονη ιστορία κάθε φορά που η Ελλάδα είναι πολιτικά ασταθής και αβέβαιη.⁷⁹

⁷⁸ Κ.Γιαλλουρίδης-Ι Τσάκωνας "Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου" σελ 133-176

⁷⁹ Ζ.Μίχας-Δ.Αδαμόπουλος "Ίμια 1996,η αλήθεια" κεφ 3

Η κρίση των Ιμίων για την Ελλάδα, παρά την εξέλιξη της και την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί με τις επιλεχθείσες μεθόδους διαχείρισης ,θα μπορούσε να έχει μία εντελώς διαφορετική έκβαση, πιο θετική για τις επιδιώξεις της αρκεί να μην είχε λάβει χώρα τόσο μεγάλος αριθμός σημαντικών λαθών. Όπως σημειώνει σε άρθρο του ο Αντιναύαρχος ε.α. Β. Μαρτζούκος Π.Ν. Επίτιμος Διοικητής Σ.Ν.Δ. όπως και στα βιβλία του ο Χ.Λυμπέρης, ο πρωταγωνιστής της κρίσης, τα κύρια σφάλματα της κρίσεως των Ιμίων συνοψίζονται επιγραμματικά στα ακόλουθα:

α. Παρά τις ενδείξεις η κρίση δεν εντοπίσθηκε έγκαιρα, ώστε να υπάρξουν ανάλογες προληπτικές ενέργειες. Ακόμη και όταν η κρίση έγινε ορατή, αρχικά υποβαθμίσθηκε.

β. Το αποκλειστικά αρμόδιο για την διαχείριση της κρίσης ΚΥΣΕΑ ουδέποτε συνεκλήθη επίσημα για την εκτίμηση και αντιμετώπιση της κατάστασης, με αποτέλεσμα ο πρωθυπουργός να ενημερώνεται κυρίως από συμβούλους και άλλοι φορείς (π.χ. ΥΕΘΑ, Α/ΓΕΕΘΑ) να αποδεσμεύουν εξ ανάγκης Εθνικούς Κανόνες Εμπλοκής, αρμοδιότητας ΚΥΣΕΑ.

γ. Οι αντιδράσεις υπήρξαν αντανακλαστικές και όχι αποτέλεσμα στρατηγικού σχεδιασμού.

δ. Δεν αξιοποιήθηκαν πλήρως τα διπλωματικά και γεωπολιτικά μας ερείσματα για την διπλωματική απομόνωση του αντιπάλου.Ήταν δυσάρεστο ότι η Ε.Ε δεν πήρε την πρωτοβουλία υποστήριξης της ελληνικής θέσης κατά την διάρκεια της κρίσης όπως όφειλε,αλλά δεν υπήρξε ούτε από την πλευρά της Ελλάδας έγκαιρη κίνηση για να εξασφαλιστεί η ευρωπαϊκή υποστήριξη αλλά και η υποστήριξη της Ιταλίας για την ενίσχυση της νομοθετικής θέσης της χώρας στην απόδειξη της ελληνικής κυριαρχίας στα Ίμια.Και οι δυο κινήσεις έγιναν κατόπιν απεμπλοκής χωρίς πραγματικό όφελος.Επιπλέον,δεν υπήρξε προσφυγή στο Σ.Α./ΟΗΕ για τουρκική εχθρική ενέργεια.

- ε. Η πολιτική ηγεσία δεν γνώριζε στοιχειώδεις κανόνες αποτροπής, καθώς και βασικές διαδικασίες κλιμακώσεως και αποκλιμακώσεως της κρίσεως.
- στ. Οι σχέσεις πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας δεν ήταν αγαστές.
- ζ. Υπήρχε αμοιβαία καχυποψία μεταξύ κορυφαίων στελεχών της κυβερνήσεως.
- η. Υπήρχε έλλειψη συνεργασίας μεταξύ συναρμοδίων υπουργείων και της στρατιωτικής ηγεσίας.
- θ. Υπήρξαν πολλαπλοί και παράλληλοι δίαυλοι επικοινωνίας με το εξωτερικό, δίχως μάλιστα κοινή γραμμή.
- ι. Υπήρξε αναντιστοιχία πολιτικών εξαγγελιών και πράξεων.
- ια. Ουδέποτε η πολιτική ηγεσία (ή στελέχη αυτής) ενημερώθηκε και έλαβε αποφάσεις στον φυσικό χώρο αντιμετώπισεως κρίσεων που είναι το Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων. Παρά το γεγονός ότι προτάθηκε κάτι τέτοιο,α πορρίφθηκε από την πολιτική ηγεσία για να μην δοθεί στην αντίπαλη πλευρά το μήνυμα ότι εκτελείται πολεμική προετοιμασία και προκαλέσει επιπλέον κλιμάκωση της κρίσης.
- ιβ. Αγνοήθηκε η ΕΥΠ και το έγγραφο που προειδοποιούσε για την τουρκική στρατιωτική ενέργεια.Όταν ο Λ.Βασιλακόπουλος ζήτησε να δει και ενημέρωσε τον πρωθυπουργό έλαβε την εξής απάντηση: «το ζήτημα έχει αναλάβει και χειρίζεται ο κος Θ.Πάγκαλος».⁸⁰
- ιγ. Η πολιτική ηγεσία επέρριψε ευθύνες αποκλειστικά στις Ε.Δ. της χώρας και δεν προέβη σε αυτοκριτική.Η διαχείριση της κρίσης όπως προαναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο είναι αποκλειστική ευθύνη της πολιτικής ηγεσίας και δεν μεταβιβάζεται.
- ιδ. Εφόσον αποφασίστηκε η αποστολή δυνάμεων στα Ίμια και η φύλαξη τους, δεν προστατεύτηκαν και τα δυο νησιά δίνοντας στον αντίπαλο

⁸⁰ Χ.Λυμπέρης, "Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί", Μέρος Β κεφ.1

δυνατότητα ελιγμού. Ο Χ. Λυμπέρης αναφέρει ότι πρότεινε κάτι τέτοιο στον πρωθυπουργό αλλά η πρόταση του απορρίφθηκε.Αντίστοιχα ο Κ.Σημίτης αναφέρει ότι είχε λάβει διαβεβαίωση από τον Α/ΓΕΕΘΑ ότι η δυτική Ίμια φυλάσσονταν δια θαλάσσης από ναυτικές μονάδες.

ιε. Διέρρευσε στα ΜΜΕ το περιστατικό στα Ίμια ενώ η κυβέρνηση κάτι τέτοιο δεν το επιθυμούσε.Πολλοί υποστήριξαν πως αν δεν είχε ανακοινωθεί το συμβάν, η κρίση ίσως και να μην είχε λάβει χώρα.Γενικά κατά την διάρκεια της κρίσης δεν χειραγωγήθηκαν τα ΜΜΕ με αποτέλεσμα στον «βωμό» της τηλεθέασης να θυσιαστούν ζωτικά συμφέροντα εθνικής ασφαλείας και να υπάρχει διαρροή στρατιωτικών πληροφοριών και διάδοση ανακριβών ειδήσεων.

κ. Δόθηκε ο τακτικός έλεγχος των ναυτικών δυναμειών στα Ίμια σε Κυβερνήτη πολεμικού πλοίου (Φ/Γ NABAPINO) ενώ κανονικά προβλέπεται να ακολουθεί την δύναμη τακτικός Διοικητής ο οποίος να διατηρεί τακτική εικόνα περιοχής

κα. Σε στρατιωτικό επίπεδο εντοπίστηκε σοβαρή αδυναμία καθώς δεν διατέθηκε από τον Στρατό Ξηράς μονάδα επάνδρωσης και φύλαξης των βραχονησίδων καθόσον κάτι τέτοιο είναι στην δικιά του δικαιοδοσία ,με αποτέλεσμα να επιλεγεί εναλλακτικά στοιχείο Ο.Υ.Κ. που δεν κατείχε την απαιτούμενη εμπειρία για τέτοιου είδους αποστολές

Εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην ανεπιτυχή διαχείριση της κρίσης φαίνεται πως διαδραμάτισε η πολιτική ηγεσία όσον αφορά την Ελλάδα, η οποία σύμφωνα με πολλά από τα μέρη τα οποία συμμετείχαν στη διαχείριση της κρίσης δεν έλαβε τις κατάλληλες αποφάσεις και στον κατάλληλο χρόνο.Ο Κ. Σημίτης έδειξε ότι ήταν άνθρωπος χαμηλών τόνων που επιδίωξε σε πρώτη φάση να αποφύγει τον πόλεμο και στην πορεία να οδηγήσει σε επίλυση τις

ελληνοτουρκικές διαφορές.⁸¹ Αρκετά χρόνια αργότερα νέες πληροφορίες αποκάλυψαν τις αδυναμίες και την προχειρότητα με τη οποία και οι Τούρκοι επέλεξαν να κινηθούν κατά την διάρκεια της κρίσης.⁸² Την ίδια στιγμή, τα απομνημονεύματα του Προέδρου Κλίντον αφήνουν υπόνοιες πως η κρίση τελικά αποσοβήθηκε όταν η τουρκική πλευρά είχε επιτύχει τους στόχους της. Σύμφωνα με τα απομνημονεύματα του τότε προέδρου Μπιλ Κλίντον, αυτός που τον κάλεσε για να μεσολαβήσει για την εκτόνωση της κρίσης ήταν ο Τούρκος πρόεδρος Ντεμιρέλ. Και αυτό ενεφανίσθη από την ελληνική πλευρά δια μέσου κομματικών κονδυλοφόρων ως δειλία από την Τουρκία να προχωρήσει σε πλήρη εμπλοκή. Είναι όμως έτσι, ή μήπως ο πρόεδρος Ντεμιρέλ απλώς επέλεξε να σταματήσει την κρίση όταν είχε εξασφαλίσει την διπλωματική και δυστυχώς εδαφική νίκη.

Σύμφωνα με τον Υποστρατήγο ε.α. Λ.Τζούμη «Μια ιστορική αναδρομή γεγονότων μεταξύ αυτών και η κρίση των Ιμίων, υπενθυμίζουν ότι η βούληση της Άγκυρας να αλλάξει το status quo της περιοχής, είναι συνεχής και δεδομένη. Η διαφοροποίηση που υπάρχει σ' αυτή, σε σχέση με προηγούμενες, είναι ότι η Τουρκία έθεσε επίσημα για πρώτη φορά θέμα εδαφικής διεκδίκησης επί της ελληνικής επικράτειας, με την αμφισβήτηση εθνικού χερσαίου χώρου. Η προσπάθειά της όμως επί σειρά ετών, είναι να διατηρήσει ψηλά τη στρατιωτική της ικανότητα και να μετουσιώσει την αναθεωρητική της πολιτική σε πράξη, όποτε της δοθεί ευκαιρία. Η ακολουθούμενη τακτική της τουρκικής πλευράς, για την υλοποίηση των στόχων και των επιδιώξεων της, πραγματοποιείται μέσω αλληπάλληλων κρίσεων ποικίλης μορφής και εντάσεως, με σκοπό τη δημιουργία

⁸¹ Μ.Ιγναντίου-Α.Έλλης, 2009 εκδ Λιβάνης, κεφ 1

⁸² Τουρκικές πηγές αναφέρουν πως οι Τούρκοι δεν ήταν έτοιμοι για πόλεμο και κάτι τέτοιο δεν το επιθυμούσε η στρατιωτική ηγεσία. Στα Συμβούλια που έλαβαν χώρα υπήρξε σύγκρουση πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Η Τ.Τσιλέρ επεδίωξε ακραία κλιμάκωση και εθνικιστική υστερία για προσωπικούς και πολιτικούς σκοπούς. (Ζ.Μίχας-Δ.Αδαμόπουλος 2006)

ενός συνολικού καταλόγου διμερών διαφορών (γκρίζες ζώνες, υφαλοκρηπίδα, FIR, χωρικά ύδατα, κ.λπ). Η συνεχής υποχωρητικότητα και η στρατηγική του κατευνασμού της δικής μας πλευράς, ενθαρρύνει την αδιαλλαξία και εξυπηρετεί την εκπλήρωση επιμέρους τουρκικών επιδιώξεων, οι οποίες μακροχρόνια θα ισοδυναμούν με την επίτευξη του συνόλου των στόχων, που έχει θέσει η γείτονα χώρα.»

Την ίδια στιγμή ο Ναύαρχος ε.α. Λυμπέρης ισχυρίζεται και επιβεβαιώνει τα προαναφερθέντα πως « η ελληνική πολιτική ηγεσία εμφανίσθηκε με σοβαρές αδυναμίες και παραλείψεις. Παρά το γεγονός ότι υπήρχαν μηνύματα για επερχόμενη κρίση στο Αιγαίο όπως πολιτικές δηλώσεις από την Άγκυρα, πυκνότητα και χαρακτήρας τουρκικών προκλήσεων στο Αιγαίο, διακήρυξη casusbelli, πολιτική ρευστότητα και στις δύο χώρες κ.ά. η κυβέρνηση δεν ενεργοποιήθηκε ούτε και μετά τη ρηματική διακοίνωση της Άγκυρας, περί τουρκικής κυριαρχίας στα Ίμια, στις 29 Δεκεμβρίου 1995. Δεν οργάνωσε την απαραίτητη συλλογικότητα στην εκτίμηση της καταστάσεως. Ο Α/ΓΕΕΘΑ τις ανησυχίες-εκτιμήσεις για τα επερχόμενα παρουσίασε στον πρωθυπουργό και τον υπουργό Άμυνας. Πέραν τούτου ζήτησε και συγκλήθηκε το ΣΑΜ με θέμα: «Δυνατότητες-αδυναμίες σε ενδεχόμενη ελληνοτουρκική σύγκρουση». Την ίδια στιγμή η ασθένεια του Α. Παπανδρέου μαζί με τη διαμάχη διαδοχής του, αντί ενότητας στην πολιτική τριανδρία που διαχειρίστηκε την κρίση (πρωθυπουργός, ΥΠΕΘΑ, ΥΠΕΞ), συνοδεύτηκε από καχυποψία και αποσυντονισμό. Το ΚΥΣΕΑ δεν ενεργοποιήθηκε. Λειτουργήσαν τρεις διάυλοι διαβούλευσης με την αμερικανική πλευρά, δεν καθορίστηκε στρατηγική διαχείρισης της κρίσης, δεν τέθηκαν κόκκινες γραμμές. Η στρατιωτική ηγεσία έμεινε στο σκοτάδι επί των διεξαγόμενων διαπραγματεύσεων.

Από την άλλη μεριά, ο Κ. Σημίτης, πρωθυπουργός του ελληνικού κράτους εκείνη την περίοδο αναφέρει «Η επιλογή να συνέλθουμε στο πρωθυπουργικό γραφείο και όχι στην ειδική αίθουσα του υπουργείου εθνικής άμυνας δίπλα στο θάλαμο επιχειρήσεων έγινε συνειδητά. Ήθελα να αποφύγω τη δημιουργία της εντύπωσης ότι βρισκόμαστε μπροστά σε πολεμική κρίση. Το πρόβλημα ήταν πολιτικό και έπρεπε να αντιμετωπιστεί με πολιτικά μέσα και όχι με μια στρατιωτική επιχείρηση. Ταυτόχρονα θα πρέπει να παρατηρεί πως υπήρξε μία ιδιαίτερα σημαντική διάσταση απόψεων στην ελληνική πλευρά μεταξύ στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας έδωσε την ευκαιρία στον αντίπαλο να προχωρήσει σε μία κίνηση ματ αλλάζοντας τις ισορροπίες υπέρ της Τουρκίας και πετυχαίνοντας την ίδια στιγμή τον στόχο δημιουργίας των λεγόμενων «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, ζήτημα το οποίο μέχρι σήμερα παραμένει ανοιχτό και ανεπίλυτο». ⁸³

Όσον αφορά την προαναφερθείσα καχυποψία μεταξύ των κυβερνητικών στελεχών, η ασταθής εσωτερική πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα και οι πρόσφατες αλλαγές που επήλθαν με την αντικατάσταση του Α. Παπανδρέου από τον Κ. Σημίτη, επέφεραν αφενός μία δυσπιστία προς το πρόσωπο του νέου πρωθυπουργού και αφετέρου το ίδιο το σύστημα που δεν είχε προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα, δοκιμάστηκε για πρώτη φορά χωρίς να είναι σε θέση λειτουργήσει. Όπως σημειώνουν οι Μ. Ιγναντίου και Α. Έλλης: «Αποτέλεσμα της καχυποψίας του νέου πρωθυπουργού απέναντι σε αυτούς που θεσμικά θα έπρεπε να θεωρεί συνεργάτες του, ήταν να στηριχθεί σε στελέχη του ΠΑΣΟΚ και της νέας κυβέρνησης που θεωρούσε πολιτικούς του φίλους και εμπιστευόταν περισσότερο, παραμερίζοντας παράλληλα και τους υπόλοιπους, παρότι ήταν πολύ εμπειρότεροι από αυτόν. Το σύστημα αυτό ήταν «εθισμένο» να λειτουργεί

⁸³ Κ. Σημίτης, 2005

με έναν ηγέτη με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ανδρέα Παπανδρέου και αντιμετώπιζε με ανησυχία-καχυποψία τον Σημίτη, ήταν αναμενόμενο να καταρρεύσει.»

Στην κρίση των Ιμίων η τουρκική ηγεσία φάνηκε πως διαχειρίστηκε καλύτερα τόσο την κρίση όσο και τις διαπραγματεύσεις. Όπως σημειώνουν οι Έλλισ και Ιγναντίου (2009) «η πολιτική ηγεσία επέδειξε δυναμισμό, δέσμευση, συνέπεια λόγων και πράξεων και ανάληψη και διατήρηση της πρωτοβουλίας των κινήσεων. Επί παραδείγματι, σύμφωνα με σημεία των συνομιλιών μεταξύ Τσιλέρ και Κλίντον που δόθηκαν από την πρωθυπουργό της Τουρκίας στο δημοσιογράφο Φατίχ Τσεργκιγκιέ, η πρωθυπουργός της Τουρκίας εμφανίζεται όχι μόνο ανυποχώρητη αλλά σχεδόν «απειλητική». Ο Αμερικανός πρόεδρος "είχε μια δύσκολη συζήτηση με την πρωθυπουργό της Τουρκίας" κατά τις διαπραγματεύσεις το βράδυ της 30 Ιανουαρίου. Αντίθετα, η ελληνική πολιτική ηγεσία, αν και διατήρησε καθ' όλη την εξέλιξη της κρίσης τον έλεγχο των χειρισμών επί των στρατιωτικών δυνάμεων, των υπηρεσιών πληροφοριών και των διπλωματικών υπηρεσιών, δεν εξάντλησε τις δυνατότητές τους ώστε να αναλάβει την πρωτοβουλία των ενεργειών από την τουρκική πλευρά και να την διατηρήσει, προκειμένου να θέσει τους δικούς της όρους αποκλιμάκωσης της κρίσης αλλά, παρά την έγκαιρη ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεών της που της παρείχαν το τακτικό πλεονέκτημα, από αυτό το σημείο και έκτοτε, βρέθηκε να ακολουθεί τις εξελίξεις και όχι να τις ορίζει.»⁸⁴

Εξαιρετικά σημαντικός ήταν και ο ρόλος των ΗΠΑ όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι δύο πλευρές διαχειρίστηκαν την κρίση καθώς και στον τρόπο με τον οποίο η υπερδύναμη επέδρασε στην λήψη αποφάσεων. Πολλοί ήταν αυτοί

⁸⁴ Ιγναντίου –Έλλισ, 2009

που υποστήριξαν με δηλώσεις τους ότι η κρίση των Ιμίων ήταν προσχεδιασμένη και προμελετημένη όπως οι πρώην υπουργοί Ι. Καψής και Ν. Κουρής, όμως τα τηλεγραφήματα στο βιβλίο των Μ. Ιγναντίου-Α. Έλλης δείχνουν ότι οι ΗΠΑ όχι μόνο δεν προκάλεσαν την κρίση αλλά μάλλον προσπάθησαν να αφυπνίσουν στην αρχή την ελληνική πλευρά ότι η κρίση πλησιάζει και εν συνεχεία λειτούργησαν «πυροσβεστικά» αποτρέποντας τον πόλεμο επιλέγοντας όμως την εύκολη οδό των ίσων αποστάσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Γνώριζε όμως η Τουρκία όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο ότι οι Αμερικανοί είχαν "προειδοποιήσει" και τις δύο πλευρές να μην κάνουν χρήση των στρατιωτικών τους δυνατοτήτων. Ο κ. Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ προειδοποίησε «τους συνομιλητές του ότι «όποια χώρα έχει την ευθύνη για την έναρξη του πολέμου θα αντιμετωπίσει τις Ηνωμένες Πολιτείες.» Σύμφωνα με τηλεγράφημα της αμερικανικής πρεσβείας από την Άγκυρα, ημερομηνίας 1ης Φεβρουαρίου, ο Χόλμπρουκ «συναντήθηκε στις 30 Ιανουαρίου με τον Τούρκο πρέσβη στην Ουάσιγκτον, Νουζχέτ Καντεμίρ, για να του γνωστοποιήσει ότι «αυτός που θα ρίξει τον πρώτο πυροβολισμό θα έχει προβλήματα με τις ΗΠΑ.» Την ίδια ακριβώς προειδοποίηση έστειλε και στην Αθήνα μέσω του Έλληνα επιτετραμμένου, Κώστα Κοκόση." Επίσης, στην επικοινωνία μεταξύ Κλίντον και Τσιλέρ στις 23:10 της 29 Ιαν., η οποία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Σαμπάχ αναφέρονται τα εξής: "Κλίντον: «Σε περίπτωση που αποβιβάσετε στρατό σε εκείνες τις βραχονησίδες και αναρτήσετε τη σημαία και σε περίπτωση που πέσει μια σφαίρα ή αποβιβαστεί έστω ένας απλός πολίτης στις βραχονησίδες αυτές, δεν θα μπορέσετε να έχετε υποστήριξη ούτε από το ΝΑΤΟ, ούτε από εμάς. Θα μείνετε μόνοι.» Γνώριζαν λοιπόν, οι Τούρκοι ότι οι Αμερικανοί είχαν απαγορεύσει κάθε χρήση ένοπλης βίας. Έπρεπε όμως, πάση θυσία οι Τούρκοι να ακυρώσουν το ελληνικό

πλεονέκτημα. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε, η πρωθυπουργός Τσιλέρ⁸⁵ απαίτησε, δίκην τελεσιγράφου 279, τη νύχτα 30/31 Ιαν. την απόσυρση της ελληνικής δύναμης από την ανατολική Ίμια εντός διώρου. Αν αυτό δεν εφευρέθηκε, όπερ και εγένετο, η επόμενη ενδεδειγμένη λύση ήταν η κατάληψη από τουρκική δύναμη μιας ελληνικής βραχονησίδας που, δεδομένης της αμερικανικής απαγόρευσης χρήσης ένοπλης βίας, δε φάνταζε τόσο επικίνδυνη. Έπρεπε όμως να ελεγχθεί η συμμόρφωση των Ελλήνων στην αμερικανική "προειδοποίηση" και να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα να υπάρξει βίαιη αντίδραση του Ελληνικού Στρατού, παρά τις πολιτικές εντολές. Επίσης, θα πρέπει να θεωρούμε δεδομένο ότι στις τριγωνικές διαπραγματεύσεις που έλαβαν χώρα, οι θέσεις που εμπιστευόταν η κάθε πλευρά στους αμερικανούς διαμεσολαβητές γίνονταν γνωστές άμεσα και στην άλλη πλευρά. Τουλάχιστον κατά την κορύφωση της κρίσης «Ο Χόλμπρουκ διατηρούσε ανοιχτή γραμμή με την Αθήνα και την Άγκυρα και διαπραγματεύεται τον τερματισμό της κρίσης».⁸⁶

Ενδιαφέρον παρουσιάζου τα όσα επίσης σημειώνουν οι Μ.Ιγναντίου-Α.Έλλης: «Η πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ αποτελούσε μια συνεχή έκπληξη για τους Αμερικανούς. Ελκυστική, ευγενής και πολύ έξυπνη, με δίπλωμα από το Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ, μπορούσε να εντυπωσιάσει τους συνομιλητές, συμπεριλαμβανομένου και του προέδρου Κλίντον, όπως κανένας άλλος ηγέτης στην Ευρώπη. Η ικανότητά της όμως να πάρει αποφάσεις και να υλοποιήσει δεν ήταν τόσο προφανής. Καθόταν ουσιαστικά πάνω σε ένα εύθραυστο πολιτικό οικοδόμημα, το οποίο δεν της είχε εμπιστοσύνη. Είχε τεταμένες σχέσεις με πολλά μέλη της συμμαχικής της κυβέρνησης και με τον πρόεδρο Ντεμιρέλ. Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, με τη δική τους ανεξάρτητη ισχύ, κρατούσαν την

⁸⁵ Η Τ.Τσιλέρ δεν έδειξε αρχικά ενδιαφέρον για το επεισόδιο. Με την ροή των γεγονότων και φόου εξασφάλισε από τους συμβούλους της ότι υπάρχει νομική βάση για την διεκδίκηση των νησιών, επεδίωξε κλιμάκωση για πολιτικά οφέλη.

⁸⁶ Χ.Λυμπερης, 2001

πολιτική ηγεσία συνεχώς υπό πίεση σε εκρηκτικά θέματα, όπως το Κυπριακό και η κυριαρχία μικρών νήσων στο Ανατολικό Αιγαίο, θέματα τα οποία αποτελούσαν επίκεντρο μακροχρόνιων διαφορών με την Ελλάδα».

Μερικούς μήνες μετά την κρίση των Ιμίων, την 08 Ιουλίου 1997, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στη Μαδρίτη και με την επίβλεψη της υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, Μαντλίν Ολμπράιτ, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Κ. Σημίτης και ο Πρόεδρος της Τουρκίας Σ. Ντεμιρέλ, περιστοιχιζόμενοι από τους υπουργούς Εξωτερικών Θ. Πάγκαλο και Ι.Τζεμ, υπογράφουν συμφωνία με σκοπό «τη μείωση της έντασης στο Αιγαίο και την απομάκρυνση του κινδύνου σύρραξης ανάμεσα στις δύο χώρες». Η συμφωνία έμεινε στην ιστορία ως «Διακήρυξη της Μαδρίτης». Στη συμφωνία αυτή ουσιαστικά αναγνωρίζονται από την Ελλάδα τα ζωτικά συμφέροντα της Τουρκίας στο Αιγαίο και μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι : « οι δύο χώρες πρέπει να αναλάβουν προσπάθεια να προωθήσουν τις διμερείς σχέσεις, που θα βασίζονται σε αμοιβαία δέσμευση για την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνεχή ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας.» Η κληρονομιά των Ιμίων ήλθε ως φυσιολογική συνέχεια των ιστορικών προηγούμενων που δημιούργησαν παλαιότερες κυβερνήσεις ακολουθώντας την ίδια εξευμενιστική πολιτική απέναντι στον τουρκικό επεκτατισμό. Δυστυχώς η κατευναστική πολιτική της Ελλάδος που ασκήθηκε μετά τα Ίμια ήταν προϊόν της «εθνικής ήττας» των Ιμίων και οδήγησε τον ελληνισμό και σε μια σειρά από νέες «ήττες» και υποχωρήσεις που συνεχίζονται έως σήμερα.

5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο Ρόλος των ΗΠΑ στην πορεία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων έως σήμερα

“Ολόκληρη η ιστορία του κόσμου μπορεί να συνοψισθεί στο γεγονός ότι όταν ένα έθνος είναι δυνατό, δεν είναι δίκαιο και όταν θέλει να είναι δίκαιο δεν είναι δυνατό” Ο.Τσώρτσιλ

5.1 Η Τουρκία στο Σύγχρονο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον

Με το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων καθώς και του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατέρρευσε οριστικά και η δημιουργία ενός σύγχρονου εθνικού τουρκικού κράτους αποτελούσε πλέον γεγονός. Η Τουρκική Δημοκρατία που δημιουργήθηκε το 1923 μετά την επικράτηση του κινήματος του Μουσταφά Κεμάλ κλήθηκε να οδηγήσει τη χώρα σε μία νέα πορεία και να την απομακρύνει από το τέλμα που είχε υποπέσει λόγω της εδαφικής συρρίκνωσής της, της ριζοσπαστικής αλλαγής στη σύνθεση του πληθυσμού της και της αναδιοργάνωσης των πολιτικών δυνάμεων. Και τα κατάφερε, δεδομένου ότι την περίοδο αυτή τέθηκαν οι βάσεις της εδραίωσης των ισχυρότερων κοσμικών επιχειρηματικών κύκλων της Τουρκίας.

Στα χρόνια που ακολούθησαν με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σηματοδοτήθηκαν νέες αλλαγές στα τουρκικά πράγματα, που οφείλονται στη θέση της χώρας στο νέο διεθνές περιβάλλον, την υιοθέτηση ενός διαφοροποιημένου μοντέλου καπιταλιστικής ανάπτυξης, την εμφάνιση της κεμαλικής ελίτ και την επακόλουθη εμφάνιση και επικράτηση του πολυκομματισμού, την εμφάνιση του Δημοκρατικού Κόμματος του Μεντερές και τέλος, την φιλελευθεροποίηση της τουρκικής οικονομίας. Πλέον μέσω του νέου πλαισίου επέκτασης του καπιταλισμού στην τουρκική Ανατολία, νέοι

πρωταγωνιστές βγαίνουν στο προσκήνιο και ισχυροποιούνται. Μετά από αρκετά χρόνια, οι φορείς του Ισλάμ νιώθουν σχετικώς πιο απελευθερωμένοι στην προώθηση των δικών τους ιδεωδών, ενώ σημειώνεται πιο εντατικοποιημένα συγκριτικά με παλαιότερα η εμφάνιση κέντρων συσσώρευσης κεφαλαίου, πέραν του περιορισμένου στενού κύκλου των κοσμικών τουρκοαστών. Τα ισλαμικά (θρησκευτικά) τάγματα αναμειγνύονται πιο δυναμικά στην επιχειρηματική δραστηριότητα ενώ την ίδια στιγμή ευνοούνται από τις τραπεζικές πιστώσεις⁸⁷..

Με τη σταδιακή απαξίωση του κεμαλικού μονοκομματισμού και την ισχυροποίηση του πολυκομματισμού κατά τη διακυβέρνηση του Μεντερές, παρατηρούνται κοινωνικές ανακατατάξεις που φαίνεται να επιδρούν στα συμφέροντα των κεμαλικών ελίτ. Με το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1960, ξεπρόβαλε ενδυναμωμένη η βιομηχανική αστική τάξη της Τουρκίας. Το διάστημα μέχρι και την απαρχή του 1970, συνιστά μια περίοδος ισχυροποίησης των βιομηχανικών κέντρων στις μεγαλοαστικές περιοχές της Τουρκίας καθώς και της ενίσχυσης της τουρκικής αστικής τάξης, που παραμένει πιστή και αφοσιωμένη στο κεμαλικό δόγμα. Το 1971 δημιουργείται ο Σύνδεσμος Τούρκων Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών (TÜSİAD), από τη συγκεκριμένη αστική τάξη, που σκοπό είχε να προωθή τις αξίες και τα ιδεώδη του κεμαλισμού στο επίπεδο της οικονομίας. Η οικονομική ισχυροποίηση της κοσμικής μερίδας της αστικής τάξης της χώρας, είχε σαν αποτέλεσμα να οδηγήσει σε αποκλεισμό των υπολοίπων και πιο αδύνατων οικονομικά επιχειρηματικών κύκλων από προσβάσεις σε νέες πηγές κερδοφορίας, γεγονός που προκάλεσε με τη σειρά του πρόσθετες οικονομικές και πολιτικές πιέσεις προς τους εκπροσώπους του μικρομεσαίου κεφαλαίου που ήταν συγκεντρωμένο στην Ανατολία.

⁸⁷ Βαλιανάτος, 1995

Η γέννηση του Ισλαμικού Κινήματος Εθνικής Άποψης (Milli Görüs Hareketi) και η δημιουργία των κομμάτων Εθνικής Τάξης (Milli Nizam Partisi) και Εθνικής Σωτηρίας (Milli Selamet Partisi) υπό τον Νετζμεττίν Έρμπακαν, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, σηματοδοτούν ριζικές εξελίξεις που αποκρυσταλλώνουν τουλάχιστον κάποιο τμήμα της πολιτικής επίδρασης των μικρομεσαίων επιχειρηματιών να στρέψουν τον προσανατολισμό τους προς το πολιτικό Ισλάμ της περιόδου. Σε αυτό το νέο πλαίσιακό καθεστώς πρωταγωνίστησαν οι ισλαμικές αδελφότητες και τα θρησκευτικά-ιδεολογικά τάγματα, ενώ η δημιουργία των δύο αυτών κομμάτων κατέστη εστία συσπείρωσης της αντίδρασης των πιο αδύναμων οικονομικά και των θρησκευόμενων τμημάτων του πληθυσμού. Μέχρι και το πραξικόπημα του 1980, το Κίνημα της Εθνικής Άποψης διεκδικούσε τον εξισλαμισμό του κράτους και της οικονομίας, χωρίς όμως να επιδιώξει ποτέ την ανατροπή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής προωθούσε την καθιέρωση ενός ισλαμικά προσανατολισμένου κράτους στη διάδοση της βιομηχανικής ανάπτυξης και της συσσώρευσης του κέρδους στην τουρκική περιφέρεια (Bozarslan, 2004).

Η περίοδος που επικράτησε μετά το πραξικόπημα του 1980, είχε ως κύρια χαρακτηριστικά τη μετάβαση στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης του καπιταλισμού, το άνοιγμα της τουρκικής οικονομίας, την εισροή Σαουδαραβικών κεφαλαίων και την ισχυροποίηση της συνεργασίας μεταξύ τοπικών ισλαμικών επιχειρηματικών κύκλων με το σαουδαραβικό κεφάλαιο, και τέλος την δημιουργία ενός νέου θρησκευτικού οικονομικό-πολιτικού δικτύου συμφερόντων. Η υιοθέτηση του φιλελευθερισμού στην Τουρκία τη δεκαετία του 1980, καθώς η παγκόσμια επικράτησή του τη δεκαετία του 1990, είχαν ως αποτέλεσμα την ισχυροποίηση του ισλαμικού κεφαλαίου και την αξιοποίηση αυτού στην δημιουργία και στήριξη νέων ισλαμικών πολιτικών εκφράσεων και κομματικών σχηματισμών. Το 1990 ιδρύεται ο Ανεξάρτητος Σύνδεσμος

Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών (MÜSİAD), γεγονός που αναδεικνύει την οικονομική ενδυνάμωση των ισλαμικών επιχειρηματικών δικτύων, καθώς και την επιδίωξή τους για περισσότερη εξουσία από αυτή που τους καθόριζε μέχρι πρότινος η ισχυρή κοσμική τάξη των Τούρκων αστών. Μία νέα πραγματικότητα εδραιώνεται στο κράτος, που χαρακτηρίζεται από την παρουσία νέων κοινωνικών φαινομένων και αξιών όπως οι προσεγγίσεις προσαρμογής της ισλαμικής θρησκείας στον καπιταλιστικό καταναλωτισμό⁸⁸.

Η αρχή της δεκαετίας του '90 συνοδεύεται από κοσμογονικές αλλαγές οι οποίες θα επηρεάσουν και την Τουρκία. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ σήμανε το τέλος του Ψυχρού πολέμου και τον τερματισμό της στρατηγικής σύγκρουσης Ανατολής-Δύσης ενώ ταυτόχρονα σηματοδότησε μια ιστορική θεαματική μεταβολή σκηνικού στην ευρύτερη περιοχή με πληθώρα στρατηγικών προκλήσεων για την τουρκική εξωτερική πολιτική. Η Τουρκία μετά από ένα μικρό διάστημα αμηχανίας είδε μπροστά της ένα "νέο κόσμο να ξεδιπλώνεται" ο οποίος αναβάθμιζε τον ήδη σημαντικό γεωπολιτικό της ρόλο στην νέα κρίσιμη μεταψυχροπολεμική εποχή της μετάβασης από το διπολικό σύστημα στην Αμερικανική μονοκρατορία. Η Τουρκία αισθάνθηκε ότι μπορούσε να εκμεταλλευτεί το κενό ισχύος που δημιούργησε η κατάρρευση της ΕΣΣΔ στην περιοχή του Καυκάσου, της Μ.Ανατολής αλλά και των Βαλκανίων και να αναδειχθεί από περιφεριακή δύναμη σε περιφεριακό ηγεμόνα μιας ευρύτερης ρευστής και ασταθούς περιοχής.

Τον Οκτώβριο του 1992 έλαβε χώρα στην Άγκυρα ένα ιστορικό γεγονός. Ο πρόεδρος της Τουρκίας Τ.Οζάλ υποδέχτηκε στην τουρκική πρωτεύουσα τους 5 προέδρους των νέων χωρών της κεντρικής Ασίας και του

⁸⁸ Beaud, 2008

Καυκάσου που προέκυψαν από την διάσπαση της ΕΣΣΔ και οι πληθυσμοί τους θεωρούνται τουρκογενείς. Σε εκείνη την συνάντηση ο Τούρκος πρόεδρος σε μια μοναδική εκδήλωση του παντουρκικού-παντουρανικού οράματος μίλησε για το τουρκικό κράτος που μελλοντικά θα εκτείνεται από την Αδριατική έως τα κινεζικά τείχη.Ο Τ.Οζάλ θυμήθηκε προφανώς την ιδεολογική κίνηση του παντουρκισμού όπως αυτή εμφανίστηκε στο τέλος του 19^{ου} αιώνα στην καταρρέουσα Οθωμανική αυτοκρατορία διεκδικώντας την ενοποίηση και την εθνική ομογενοποίηση του προαναφεθέντος γεωπολιτικού χώρου.

Η κίνηση αυτή σε συνδυασμό με την στάση που τήρησε η Τουρκία στον πόλεμο του Κόλπου και τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό που εμφάνισε κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '90 έδειξαν ότι επιδιώκει να συνδέσει τα ζωτικά εθνικά της συμφέροντα με τα συμφέροντα των ΗΠΑ και κατ'επέκταση της Δύσης με σκοπό να επιτύχει τον «ηγεμονικό» σκοπό της. Επιθυμούσε να μετατραπεί από «ανάχωμα» της Δύσης έναντι της Σοβιετικής απειλής, σε χώρα ευθύνης και σταθερότητας σε έναν χώρο που είναι από την φύση του ρευστός και συγκρουσιακός και να αναπτύξει επιρροή πολιτική, πολιτισμική, οικονομική αλλά και στρατιωτική στα νέο'ιδρυθέντακράτη του εν λόγω γεωγραφικού χώρου, διεκδικώντας την θέση της Ρωσίας.⁸⁹

Πραγματικά, η Δύση πίστωσε την Τουρκία γεωπολιτικά και στρατηγικά με ικανότητα επιρροής στον ευρύτερο χώρο αναβαθμίζοντας έτσι το ρόλο της και την σημασία της στην μεταψυχροπολεμική εποχή.Οι ΗΠΑ αλλά και η Ευρώπη πίστεψαν στην δυνατότητα της Τουρκίας να «εξαγάγει» το ατατουρκικό κοσμικό, δυτικόστροφο και δυτικότροπο μοντέλο κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής με σαφή διαχωρισμό θρησκείας και κράτους.Θεώρησαν δηλαδή ότι θα

⁸⁹ Κ.Γιαλλουρίδης-Ι.Τσάκωνας,1999

μπορούσε η Τουρκία να αποτελέσει το μουσουλμανικό κράτος πρότυπο της ευρύτερης περιοχής και τον «θεμέλιο λίθο του οικοδομήματος της αμερικανικής μονοκρατορίας».Επιπλέον, η γεωγραφική της θέση ήταν τέτοια σταθεροποιούσε την περιοχή της Μ.Θάλασσας έλεγχε την πρόσβαση από αυτήν στην Μεσόγειο, αντιστάθμιζε την Ρωσία στον Καύκασο αποτελούσε αντίδοτο στον μουσουλμανικό φονταμελισμό και χρησίμευε και ως νότιο αγκυροβόλιο του ΝΑΤΟ. Αναφέρει ο Brezinski στο βιβλίο του "η μεγάλη σκακιέρα" ότι «μια αποσταθεροποιημένη Τουρκία θα εξαπέλυε προφανώς περισσότερη βία στα νότια Βαλκάνια ενώ θα διεκόλυne την επανεπιβολή του ρωσικού ελέγχου στα κράτη του Καυκάσου».Έτσι λοιπόν «σφυρηλατήθηκαν» οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις την πρώτη δεκαετία μετά το πέρας του Ψυχρού πολέμου και η Τουρκία προσδέθηκε στο «αμερικανικό άρμα».⁹⁰

Αυτή η νέο-οθωμανική εξωτερική πολιτική όμως που άρχισε να ασκείται από την Τουρκία δεν θα μπορούσε να έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Όλο το πακέτο προσδοκιών φαίνεται πως απέτυχε. Αυτό διότι:

α. Δεν μπόρεσε να ταυτίσσει το δυτικό μοντέλο που προέβαλλε η Τουρκία, με το τριτοκοσμικό μοντέλο λειτουργίας των νέο-ανεξαρτητοποιημένων κρατών του Καυκάσου και δεν ικανοποίησε τις υψηλές προσδοκίες των κοινωνιών των χωρών αυτών με συνέπεια να τις απογοητεύσει

β. Προκάλεσε τον ανταγωνισμό με τις υπόλοιπες οικονομικές δυνάμεις της περιοχής όπως το Ιράν αλλά και την ανακάμψουσα ενεργειακά και οικονομικά Ρωσία.

γ. Είχε να αντιμετωπίσει πληθώρα εσωτερικών προβλημάτων όπως το κουρδικό ζήτημα και μια καλπάζουσα οικονομική κρίση ενώ παράλληλα αμφισβήτησε τα ευρωπαϊκά σύνορα με την διαμάχη της με την Ελλάδα

⁹⁰ Δ.Μήλακας, "Η απόρρητη ιστορία του Αιγαίου", εκδ,το ποντίκι
109

δ. Έπρεπε να διαχειριστεί την ισχυρή επιρροή του Ισλάμ στο εσωτερικό της χώρας. Ενώ σε πολιτικό επίπεδο μπόρεσαν να μεταφερθούν οι αυταρχικές ατατουρκικές δομές διακυβέρνησης, η ισλαμοποίηση αγκάλισε ευρύτερα τμήματα του πληθυσμού με συνέπεια την αναβίωση της διαμάχης κεμαλιστών-ισλαμιστών.⁹¹

Οι εξελίξεις αυτές, σε συνδυασμό με τις αναταράξεις στο Κόμμα Ευημερίας και αργότερα στο Κόμμα Αρετής, σηματοδοτούσαν τη βαθμιαία επικράτηση της καλούμενης ανανεωτικής πτέρυγας του πολιτικού Ισλάμ, οι οποίοι ως νέοι πρωταγωνιστές επωμίστηκαν το βάρος της δημιουργίας του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης το 2001, που έμελλε να επικρατήσει για τα επόμενα χρόνια στην πολιτική ζωή της Τουρκίας. Την περίοδο 2002- 2010, το κόμμα αυτό πέτυχε να διευρύνει τον καπιταλισμό στην Τουρκία, να προοδεύσει στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση, να εδραιώσει νέα εμπορικά και επιχειρηματικά κέντρα στην Ανατολία και να μετασχηματίσει σε πνεύμα νεοφιλελεύθερο την Τουρκία. Το κόμμα του Ερντογάν κατάφερε να εκμεταλλευτεί πλήρως τα ισλαμικά οικονομικά δίκτυα με τρόπο που να αντλεί πολιτική στήριξη αλλά και να επιστρέφει σε αυτά πηγές περαιτέρω κερδοφορίας.

Το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης προσπάθησε να νομιμοποιήσει την καπιταλιστική ανάπτυξη, την επιχειρηματική πρωτοβουλία και την ιδιοποίηση του κέρδους μέσα από τις ισλαμικές παραδοσιακές αξίες, καθιστώντας την ίδια τη θρησκεία βασικό παράγοντα καπιταλισμού στην Τουρκία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και μετά από έξι συνεχόμενες εκλογικές νίκες το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης απέδειξε ότι δεν είναι ένα συγκυριακό σχήμα. Αντίθετα, κατάφερε να ανασχηματίσει το κράτος με τρόπο που να μην

⁹¹ Μια διαμάχη που εντοπίζεται ιστορικά στην περίοδο κατάρρευσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

αμφισβητείται συνολικά η δική του παρουσία και των κοινωνικών δυνάμεων που το στηρίζουν, ως ένα άλλος πόλος εξουσίας. Ο Τ.Ερντογάν κατάφερε να κάνει ξανά την Τουρκία οικονομικά υπολογίσιμη δύναμη και εφόσον αποτελεί παραδοσιακά αναθεωρητικό κράτος μερίμνησε και για την ισχυροποίηση της στρατιωτικής της μηχανής. Δεσμεύοντας ένα σημαντικό μέρος του προϋπολογισμού της σταδιακά προέβη σε εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων της με μια φρενήρη κούρσα εξοπλιστικών προγραμμάτων και ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, αναβιώνοντας για μια ακόμα φορά το "νέο-οθωμανικό" όραμα.⁹² Μετά το δημοψήφισμα του Σεπτεμβρίου 2010, η διακυβέρνηση Ερντογάν εισήλθε σε μια νέα καμπή και κλήθηκε να προχωρήσει στην ολοκληρωτική ομαλοποίηση του μοντέλου ανάπτυξης της Τουρκίας, το οποίο εκπροσωπεί και να επιχειρήσει εκ νέου να την καταστήσει σταθεροποιητικό ηγεμόνα της ευρύτερης περιοχής Καυκάσου-Μ.Ανατολής-Κεντρικής Ασίας και Βαλκανίων⁹³.

Η εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία σήμερα είναι αρκετά διαφορετική από αυτή σύμφωνα με την οποία απέκτησε τον τίτλο του υποψήφιου προς ένταξη στην Ε.Ε. κράτους. Δώδεκα χρόνια μετά την άνοδο του στην εξουσία, ο Τ.Ερντογάν πέρασε από την πρωθυπουργία, στην εκλογή στο προεδρικό αξίωμα. Ειδικότερα σήμερα εκτιμάται πως βασικός ρόλος του Ερντογάν και του ΑΚΡ έχει ως απώτερο στόχο την διαίωνιση του ηγεμονικού ρόλου του ΑΚΡ και του προέδρου Ρετζέπ Ταγζίπ Ερντογάν στο τουρκικό πολιτικό πεδίο. Το νέο-οθωμανικό όραμα που περιγράφεται στο "Στρατηγικό βάθος της Τουρκίας" του Α.Νταβούτογλου δεν έχει εγκαταληφθεί όμως το τουρκικό κράτος σήμερα ευρίσκεται στα όρια του εμφυλίου πολέμου, της οικονομικής κατάρρευση και της διάσπασης για τους κάτωθι λόγους:

⁹² Περιγράφεται σαφώς στο "Στρατηγικό βάθος της Τουρκίας" του Α.Νταβούτογλου

⁹³ Αναγνωστοπούλου, 2004

α. Η εμπλοκή του στην τρομοκρατία με την αποδεδειγμένη πλέον συνεργασία με το ISIS

β. Η αλλοπρόσαλη κυβιστική συμπεριφορά που επέδειξε και συνεχίζει να επιδεικνύει ο Ν.Ερντογάν στο ζήτημα της Συρίας και στην στάση του ως προς τις ΗΠΑ καθώς και η στρατιωτική εμπλοκή της Τουρκίας στην Μ.Ανατολή με τις επιχειρήσεις "Ασπίδα του Ευφράτη" και "Ασπίδα του Τίγρη"

γ. Η απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος την 15 Ιουλίου 2016 που προκάλεσε την όξυνση των ήδη διαταραγμένων σχέσεων της με τις ΗΠΑ, την αποδυνάμωση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας και την απομάκρυνση του από την Ε.Ε. μετά τις συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ακολούθησαν τις διώξεις των "πραξικοπηματιών" και των συνεργατών τους.

δ. Ο οικονομικός πόλεμος που έχουν κυρήξει οι διεθνείς αγορές στην τουρκική λίρα και κατ'έπείκταση στην τουρκική οικονομία.

ε. Το κουρδικό ζήτημα

στ. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο έδαφος της Τουρκίας

Τα σχέδια του ΑΚΡ για το μέλλον προσβλέπουν στην ριζική αλλαγή του πολιτεύματος μετά το δημοψήφισμα του Απριλίου 2017 και την εγκαθίδρυση ενός προεδρικού συστήματος αμερικανικού τύπου, το οποίο θα ικανοποιεί τις προσωπικές φιλοδοξίες του Τούρκου Προέδρου που σταδιακά με τον απρόβλεπτο αυθορμητισμό του μετατρέπει την Τουρκία από χώρα ευρωπαϊκού προσανατολισμού σε μια καθαρά αυταρχική ασιατική χώρα.

Ο Ερντογάν για την υλοποίηση του σχεδίου του για το νέο πολίτευμα και την νίκη στο δημοψήφισμα του Απριλίου αναζητεί νέες πολιτικές συμμαχίες . Για αυτό τον σκοπό, επιχειρεί να έρθει σε συνεννόηση με τους Κούρδους. Σε

περίπτωση που αποτύχει να κερδίσει την εμπιστοσύνη των Κούρδων, ο Ερντογάν ενδέχεται να στρέψει την προσοχή του στους εθνικιστικούς πολιτικούς παράγοντες της χώρας του με απώτερο στόχο την σταθεροποίηση της ηγεμονικής θέσης του στο τουρκικό πολιτικό πεδίο.⁹⁴

Οι πρόσφατες εξεγέρσεις στο εσωτερικό της Τουρκίας κατέδειξαν επακριβώς την εσωτερική αστάθεια που επικρατεί στο πολυσύνθετο αυτό κράτος. Οι εσωτερικές αναταραχές αποκάλυψαν μία πραγματικότητα στο εσωτερικό της Τουρκίας όπου οι φιλοευρωπαϊκές κοσμικές κοινωνικές δυνάμεις ασφυκτιούν κάτω από το έλλειμμα πολιτικής αντιπροσωπεύσεως του υπάρχοντος τουρκικού κομματικού συστήματος που έχει παγιώσει ο Ταγίπ Ερντογάν. Παράλληλα κατέδειξαν το πόσο η κυβέρνηση Ερντογάν έχει υποκαταστήσει τα μεταρρυθμιστικά της αντανάκλαστικά με καθεστωτικά, καθώς και την υιοθέτηση ύφους, μεθόδων και ερμηνευτικών σχημάτων που επί δεκαετίες χαρακτήριζαν τις κοσμικές κυβερνήσεις.⁹⁵

Όσον αφορά την Ελλάδα «Η Τουρκία, σύμφωνα με την δεδηλωμένη αναθεωρητική στρατηγική που ακολουθεί πιστά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, επιδιώκει αλλαγή του status quo στο Αιγαίο, εις βάρος των Ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Μεταξύ άλλων, παραβιάζει συστηματικά τον Ελληνικό εναέριο και θαλάσσιο χώρο, αμφισβητεί την κυριαρχία της Ελλάδας στα Ίμια⁹⁶ και σε ένα πλήθος άλλων νησίδων⁹⁷ και παρατάσσει απέναντι από τα νησιά την «στρατιά του Αιγαίου». Στο χώρο της Θράκης θίγει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας, σε μια εμφανή προσπάθεια να «κυπριοποιήσει» την περιοχή αυτή της Ελληνικής επικράτειας, χρησιμοποιώντας τους εκεί

⁹⁴ Χ.Τεάζης, εσπερίδα υπο την αιγίδα της ΑΣΑ με θέμα''15 Ιουλίου-Η νομιμοποίηση της νέας Τουρκίας

⁹⁵ Αποκαλεί την καταστολή του πραξικοπήματος νέο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα (Χ.Τεάζης)

⁹⁶ Τα αποκαλεί πλέον τουρκικό έδαφος και όχι γκρίζα ζώνη

⁹⁷ Αμφισβητεί ανοικτά και την συνθήκη της Λωζάνης

τουρκόφωνους ως «εθνική μειονότητα» και όχι ως θρησκευτική. Για να είμαστε ακριβείς, πράττει αντίστοιχα και ανάλογα με αυτό που έκανε στην Κύπρο.

Τέλος όσον αφορά το κυπριακό ζήτημα αρνείται να αποσύρει τα στρατεύματα κατοχής και να αποδεχθεί μια βιώσιμη λύση. Ο στρατιωτικός συσχετισμός στην Κύπρο θέτει σε διαρκή άμεσο κίνδυνο ένα μεγάλο αριθμό Ελληνοκυπρίων. Επιπλέον, εκμεταλλεζόμενη το στρατιωτικό πλεονέκτημα που διαθέτει στο νησί, επιδιώκει «λύση» του Κυπριακού που ικανοποιεί μόνο τις τουρκικές επιδιώξεις⁹⁸ και επιδεινώνει ακόμη περισσότερο το μετά το 1974 ήδη πολύ δυσμενές status quo⁹⁹.

5.2 Τα Σχέδια και οι Στρατηγικοί Αντικειμενικοί Στόχοι της Υπερδύναμης

“Από την Δύση δεν γυρίσαμε χορτάτοι στην Αθήνα, γυρίσαμε πεινασμένοι”
Γ.Σεφέρης

Οι σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας χρονολογούνται από 1831, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες εγκαθίδρυσαν διπλωματικές σχέσεις με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο και την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, οι Ηνωμένες Πολιτείες εγκαθίδρυσαν επίσης διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία το 1927. Στις 12 Ιουλίου 1947 μια συμφωνία οικονομικής και τεχνικής συνεργασίας υπογράφηκε μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Τουρκίας – με στόχο να επεκταθούν οι σχέσεις των δύο κρατών. Η συμφωνία εφαρμόστηκε στο πλαίσιο του δόγματος Τρούμαν και τη πολιτικής «για την υποστήριξη ελευθέρων λαών που αντιστέκονται στην απόπειρα υποταγής από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις.»

⁹⁸ Οι οποίες αποσκοπούν στον έλεγχο ολόκληρης της Κύπρου

⁹⁹ Ήφαιστος, 2015 Σημειώσεις παράδοσης ΠΜΣ-ΔΕΣ ΠΑΠΕΙ

Η Τουρκία όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο,στην μεταπολεμική εποχή έχει εξελιχθεί σε έναν σημαντικό εταίρο για την εξασφάλιση των συμφερόντων των ΗΠΑ. Επιπλέον, αποτελεί έναν αξιόλογο σύμμαχο στο NATO ήδη από το 1952 και μάλιστα έφτασε στο σημείο να διατηρεί τον δεύτερο πιο ισχυρό στρατό στην Συμμαχία.Η Τουρκία δικαιολογεί την εξοπλιστική "φρενίτιδα" της τελευταίας δεκαπενταετίας ως απόπειρα να καταστεί το «αξιόπιστο μάτι και το ισχυρό χέρι» των ΗΠΑ στην νοτιοανατολική Μεσόγειο και την Μ.Ανατολή. Στήριξε αποφασιστικά την Συμμαχία στο Αφγανιστάν και διατηρεί τον έλεγχο (σύμφωνα με διεθνείς συμβάσεις) των στενών του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων, που συνδέουν τη Μαύρη θάλασσα με τη Μεσόγειο.

Η Τουρκία είναι επίσης ζωτικής σημασίας μέλος του Διεθνούς Συνασπισμού κατά του ISIS παρά το γεγονός ότι έχουν διαρρεύσει στοιχεία που την ενοχοποιούν για συνεργασία και ενίσχυση των τρομοκρατών. Δεδομένου ότι επέτρεψε την πρόσβαση σε στρατηγικές στρατιωτικές βάσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες και στα υπόλοιπα κράτη που συμμετέχουν στις επιχειρήσεις τον Ιούλιο του 2015, η αεροπορική βάση του Ιντσιρλίκ έχει διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην προσπάθεια να καταπολέμησης του ISIS στη Συρία και το Ιράκ.

Έγραψε ο Π.Κονδύλης το 1997¹⁰⁰ ότι «όποια τροπή και να πάρουν τα πράγματα σε καμία περίπτωση η Τουρκία δεν συμπορεύεται στην παρούσα φάση ούτε θα συμπορευτεί στο μέλλον με τις ΗΠΑ ως άβουλος εντολοδόχος.Ακόμα και αν αναλάμβανε ρόλο περιφερειακού τοποτηρητή,τι κάνει για να προωθήσει τις δικές της θέσεις και τα δικά της συμφέροντα για να έχει

¹⁰⁰ Π.Κονδύλης, "Η Θεωρία του Πολέμου" Θεμέλιο 1997

πρόσβαση στην υπερσύγχρονη τεχνολογία και να βρίσκεται κοντα σε κέντρα λήψεως κρίσιμων αποφάσεων»

Επιπρόσθετα τα τελευταία χρόνια η σημασία της Τουρκίας για τις Ηνωμένες Πολιτείες φαίνεται πως έχει αυξηθεί σε σχέση με προηγούμενες περιόδους, εξαιτίας αυξανόμενης γεωπολιτικής και οικονομικής σημασίας της.Όπως επίσης αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο η Τουρκία θεωρήθηκε το "πρότυπο" μουσουλμανικό κράτος τα πάνω στο οποίο οι ΗΠΑ θέλησαν και επεδίωξαν να στηρίξουν τα Ουίλσονικά ιδεώδη τους για τον εκδημοκρατισμό της Μ.Ανατολής έναντι του ισλαμικού φονταμελισμού. Στις ελληνοτουρκικές σχέσεις,παρά το γεγονός ότι και η Ελλάδα αποτελεί έταίρο και σύμμαχο στο ΝΑΤΟ,γενικά όπως αποδείχτηκε και στις μεταξύ τους κρίσεις καθώς και στις συμφωνίες του Νταβός και της Μαδρίτης και η παρ'ολίγον συμφωνία του Παρισίου του 1991¹⁰¹ που ακολούθησαν, δείχνει να στηρίζει τον «περισσότερο ισχυρό» και οι βασικές επιδιώξεις τους φαίνεται να είναι οι εξής:

α. Να υποβαθμιστεί ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια, το Αιγαίο και την ανατολική Μεσόγειο επ'ωφελεία της Τουρκίας

β. Να γίνει συνεκμετάλλευση με την Τουρκία των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που πιθανολογείται ότι υπάρχουν στο Αιγαίο. Για τον σκοπό αυτό επιδιώκουν πολιτική και όχι νομική επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών με διμερή διάλογο και διαπραγματεύσεις.

γ. Να βρεθεί μια λύση στο κυπριακό η οποία να εξυπηρετεί τα τουρκικά συμφέροντα όσον αφορά την ένταξη της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής πλευράς στην Ε.Ε και την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων

¹⁰¹ Την 13 Σεπτεμβρίου 1991 στο πλαίσιο προσέγγισης των δύο πλευρών με πρωτοβουλία των ΗΠΑ με σκοπό την εύρεση της "χρυσης τομής" στο ζήτημα της συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων του Αιγαίου συναντήθηκαν οι πρωθυπουργοί των δύο κρατών Κ.Μητσοτάκης και Μ.Γιλμάζ.Η συνάντηση δεν κατέληξε σε συμφωνία.(Δ.Μήλακας, Η απόρρητη ιστορία του Αιγαίου, σελ.110)

υδρογονανθράκων της νοτιοανατολικής Μεσογείου στηρίζοντας το ενεργειακό «τρίγωνο» ΗΠΑ-Ισραήλ-Τουρκία.¹⁰²

Όπως συνάγεται από δηλώσεις Αμερικανών επισήμων η πολιτική των ΗΠΑ για τις ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο στηρίζεται στους εξής άξονες:

- α. Ίσες αποστάσεις και από τις δύο χώρες ακόμα και αν οι απαιτήσεις της Τουρκίας αντιτάσσονται των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου. Ισχύει πάντα το «Δίκαιο του ισχυρού»
- β. Αντίθεση στην χρήση στρατιωτικής βίας στην επιλύση των ελληνοτουρκικών διαφορών
- γ. Διασφάλιση ελεύθερης ναυσιπλοΐας και αεροπλοΐας στο Αιγαίο
- δ. Αποστασιοποίηση από ακραίες διεκδικήσεις των δύο πλευρών
- ε. Ενθάρρυνση διμερούς διαλόγου μεταξύ των δύο πλευρών με επιδιαιτησία των ΗΠΑ

Η Ελλάδα δεν θα πρέπει να προσδοκά αμερικανική αλλά και ευρωπαϊκή αλληλεγγύη στην αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής. Η κρίση των Ιμίων έδειξε πως όταν ζητήθηκε αυτή η αλληλεγγύη, οι ΗΠΑ «έκλεισαν την πόρτα και υπέδειξαν τον δρόμο του συμβιβασμού και της υποχώρησης». Πρόκειται για αναξιόπιστους συμμάχους και ετέρους και αυτό γιατί η συμμαχική αλληλεγγύη υφίσταται επί κοινών συμφερόντων και όχι επί νομίμων δικαιωμάτων¹⁰³

Σήμερα βέβαια, οι εγχώριες εξελίξεις και τάσεις στην Τουρκία θέτουν σημαντικές προκλήσεις και ερωτήματα σχετικά με τις μελλοντικές σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας, καθώς οι αντίστοιχες αξίες και τα συμφέροντα των κρατών έχουν

¹⁰² Χ.Λυμπέρης, "Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες" κεφ 14-15

¹⁰³ Χ.Λυμπέρης, "Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων" σελ.176

λάβει αποκλίνουσα πορεία. Η μεγαλύτερη ανεξαρτησία δράσης που έχει ακολουθήσει η Τουρκία και ο συνεχιζόμενος πολιτικός εσωτερικός της μετασχηματισμός φαίνεται πως έρχονται σε αντίθεση με τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή.Αυτοί οι δύο παράγοντες σε συνδυασμό με την πρόσφατη εκλογή D.Trump στην Προεδρία των ΗΠΑ δύναται να επηρεάσουν τους στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς της υπερδύναμης στην εξωτερική της πολιτική και κατά συνέπεια στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.Η ένταση στις ήδη οξυμένες σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας από τηνς περίοδο Μ.Ομπάμα έχουν επιδεινωθεί μετά την προσπάθεια του αποτυχημένου πραξικόπηματος τον Ιούλιο του 2016. Οι Ηνωμένες Πολιτείες καταδίκασαν φυσικά την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία και συνεχίζουν να υποστηρίζουν ακλόνητα τη δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση της χώρας, και τους δημοκρατικούς θεσμούς, όμως εξακολουθούν να παρέχουν άσυλο στον Φ.Γκιουλέν τον οποίον το καθεστώς Ερντογάν κατηγορεί ως υπαίτιο και υποκινητή του πραξικοπήματος και πίσω από αυτόν «φωτογραφίζει» και την αμερικανική κυβέρνηση.Αυτός είναι και ο λόγος της ξαφνικής στροφής της Άγκυρας προς την Μόσχα και την έναρξη της επονομαζόμενης από τα ΜΜΕ «λυκοφιλίας» μεταξύ Β.Πούτιν-Τ.Ερντογάν τους τελευταίους μήνες¹⁰⁴

¹⁰⁴ Zanoiti and Thomas,2016

6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική

“Τοις τολμώσιν η τύχη ξύμφορος”
(Θουκυδίδης)

6.1 Η Σύγχρονη Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική και η Ελληνική Αξιοπιστία της Αποτροπής

Σήμερα, η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική στηρίζεται στην άμυνα και αποτροπή, και θέτει ως βασικές της αρχές την αμυντική επάρκεια, την ευέλικτη αντίδραση, το ισοδύναμο τετελεσμένο και τη δυνατότητα κάλυψης του ενιαίου αμυντικού χώρου Ελλάδος – Κύπρου (ΕΑΧ). Στη διαμόρφωση αυτής της στρατηγικής ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξαν η ελληνοτουρκική κρίση του 1987 (υιοθέτηση του δόγματος της αποτροπής), το δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδος-Κύπρου το 1995¹⁰⁵, και η κρίση των Ιμίων του 1996, μετά την οποία διατυπώθηκαν τα δόγματα της ευέλικτης ανταπόδοσης και του ισοδύναμου τετελεσμένου (1997). Προβαίνοντας σε έναν συμπυκνωμένο απολογισμό, θα λέγαμε πως η αποτροπή, νοούμενη ως η συμβατική ικανότητα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, λειτούργησε στην ελληνοτουρκική κρίση του 1987 μερικώς, όμως απέτυχε παταγωδώς στην κρίση των Ιμίων το 1996 και εν συνεχεία κατά την κρίση εγκατάστασης των ρωσικών αντιαεροπορικών συστημάτων S-300 στην Κύπρο, δύο χρόνια αργότερα.

¹⁰⁵ Το δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου σχεδιάστηκε για την αντιμετώπιση, της τουρκικής απειλής. Υιοθετήθηκε με στόχο την εφαρμογή μιας κοινής στρατηγικής άμυνας Ελλάδας-Κύπρου που αφενός θα απέτρεπε και αφετέρου θα αντιμετώπιζε επιθετικές ενέργειες, εναντίον του ενός ή και των δύο μερών. Με την ολοκληρωμένη διακήρυξη του δόγματος (1995), υπογραμμίστηκε η δέσμευση της Ελλάδας να θεωρεί ως αιτία πολέμου (casus belli) οποιαδήποτε τουρκική απόπειρα προέλασης στην ελεύθερη Κύπρο

Όπως επισημαίνει ο Π. Ήφαιστος, σύμφωνα με τον Clausewitz «ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα» και στο πλαίσιο αυτό «οι Ένοπλες Δυνάμεις των πολιτισμένων κρατών λειτουργούν εντός των ορίων των πολιτικών εντολών. Αυτές οι εντολές, διακρίνονται σε πολιτικές που εναλλάσσονται ανάλογα με τις κυβερνήσεις και συνταγματικές που αφορούν την ασφάλεια και την ακεραιότητα της επικράτειας.

Όσον αφορά την τουρκική απειλή, θεωρώντας ότι η Τουρκία αποτελεί ορθολογικό διεθνή δρώντα, υιοθετείται η θεωρητική πρόταση ότι πρώτιστος στόχος της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι η αύξηση της ισχύος και της επιρροής της χώρας με αναθεωρητικό χαρακτήρα, χωρίς όμως να διαταραχθεί η εσωτερική κοινωνική και πολιτική σταθερότητα του τουρκικού κράτους. Αυτά τα δύο σκέλη της τουρκικής πολιτικής ισορροπούν ανάλογα με την αντίδραση των κρατών που δέχονται την τουρκική πολιτική. Άρα επιτυχία ενός κράτους που αμύνεται έναντι της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής είναι η ικανότητα του να προκαλέσει διαταραχή της ισοροπίας των προαναφερθέντων τουρκικών επιδιώξεων. Από τα ανωτέρω μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι τουρκικές απειλές είναι βασικά δύο μορφών:

- α. Η απώτερη απειλή γενικευμένης ή περιορισμένης πολεμικής σύρραξης.
- β. Η συνεχής απειλή σε πολλά ενδιάμεσα επίπεδα.

Η ιδιομορφία των τουρκικών απειλών εναντίον της Ελλάδας έγκειται στο γεγονός ότι είναι σαφέστατα διατυπωμένες, είναι πολύ ευδιάκριτες και πολλές από αυτές μετατρέπονται καθημερινά σε επιθετικές ενέργειες.

Μια επιτυχής στρατηγική θα πρέπει να αποτρέπει τον αντίπαλο σε όλο το φάσμα των απειλών που προβάλλει. Βασική προϋπόθεση της ελληνικής αποτροπής είναι η ενίσχυση της στρατιωτικής ικανότητας της χώρας και επιδίωξη ποιοτικής υπεροχής που θα εξισοροπίσει την τουρκική ποσοτική ασυμμετρία. Επιπλέον, απαραίτητη για αξιόπιστη αποτροπή θεωρείται η πρόθεση της χώρας να απαντήσει σε περίπτωση επίθεσης και φυσικά η δημοσιοποίηση αυτής της πρόθεσης μέσω της χάραξης σαφών «κόκκινων γραμμών» έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ότι ο αντίπαλος θα λάβει το σωστό μήνυμα αντίδρασης.

Η Ελλάδα για να επιτύχει "αποτροπή" έχει τρεις βασικές επιλογές στρατηγικών τις οποίες δύναται να εφαρμόσει:

α. Αδιαλλακτη στρατηγική. Υιοθέτηση δηλαδή σκληρής και ανυποχώρητης θέσεως απέναντι στην Τουρκία.

β. Σταθερή αλλά εύκαμπτη στρατηγική. Δηλαδή υιοθέτηση μιας μικτής στρατηγικής, σκληρής μεν έναντι της τουρκικής προκλητικότητας που όμως δύναται να συνδυαστεί με συμβιβασμό βάσει αμοιβαίων υποχωρήσεων

γ. Στρατηγική κατευνασμού. Υιοθέτηση δηλαδή μια στρατηγικής μονομερών υποχωρήσεων προς την Τουρκία

Το πρόβλημα της αδιάλλακτης στρατηγικής, είναι ότι η αξιοπιστία της ελληνικής αποτροπής μεγιστοποιείται σε βάρος της σταθερότητας της αποτροπής, άρα ελοχεύει ο κίνδυνος μιας ανεπιθύμητης κλιμάκωσης. Απο την άλλη μεριά ο κατευνασμός αποφεύγει τα προβλήματα της αδιάλλακτης στάσης ενισχύοντας την σταθερότητα της αποτροπής. Μονομερείς όμως παραχωρήσεις δύναται να ενθαρρύνουν περεταίρω τουρκικές απαιτήσεις. Η στρατηγική του κατευνασμού είναι αποτελεσματική μόνο όταν τα κίνητρα του αντιπάλου είναι

αμυντικά και η Τουρκία είναι σαφές ότι δεν έχει αμυντικά κίνητρα και επιδιώκει ανατροπή του υφιστάμενου status quo. Οπότε επιβάλλεται να κατανοήσει η πολιτική ηγεσία της χώρας ότι η κατευναστική πολιτική που εφαρμόζει τις τελευταίες δεκαετίες έναντι της Τουρκίας, δηλαδή η πολιτική του να θυσιάζει η χώρα πολλά για να αποφύγει τον πόλεμο, είναι επικίνδυνη και πιθανώς καταστροφική. Για την Ελλάδα η πιο αποτελεσματική στρατηγική διαφαίνεται να είναι η μεικτή στρατηγική, κατά την οποία η αντίσταση στην τουρκική προκλητικότητα συνδυάζεται με την υπό προϋποθέσεις συμβιβασμούς. Αυτή η σταθερή αλλά εύκαμπτη στρατηγική εφαρμόστηκε κατά την κρίση του Μαρτίου 1987. Τότε η χώρα επέδειξε την αποφασιστικότητα της για κλιμάκωση (κινητοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων, προετοιμασία για προληπτικό χτύπημα) και αργότερα δέχτηκε κάποιο συμβιβασμό προκειμένου να αρθεί το αδιέξοδο.

Από τα παραπάνω συμπεραίνει κανείς τον σημαντικό ρόλο που παίζουν οι Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας στον τομέα της αποτροπής. Οι ρόλοι που θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν για να γίνει αξιόπιστη η αποτροπή είναι οι εξής:

- α. Συνεχής παρουσία στο θέατρο επιχειρήσεων, δημιουργώντας στον αντίπαλο αβεβαιότητα και δυνητικό κόστος.
- β. Αύξηση δυνατότητας επιτυχούς άμυνας για την δημιουργία διλλημάτων εν όψει πιθανής ήττας στον αντίπαλο.
- γ. Απειλή ανταπόδοσης χτυπημάτων.
- δ. Δημιουργία εντύπωσης γενικευμένης ήττας στον αντίπαλο με συνεχή προβολή ισχύος

Η αξιοπιστία της αποτροπής είναι συνάρτηση της εθνικής ισχύος δηλαδή της ικανότητας να εκτελεστούν οι αποτρεπτικές απειλές αν απαιτηθεί και της

ικανότητας άμυνας στην αντιμετώπιση της αντίπαλης πλευράς.Μερικοί από τους επιμέρους παράγοντες αξιοπιστίας της αποτροπής είναι οι κάτωθι:

- α. Ποσοτική και ποιοτική επάρκεια πολεμικών μέσων
- β. Αξιόμαχη στρατιωτική ηγεσία
- γ. Επεξεργασμένα επιτελικά σχέδια
- δ. Οικονομική υποδομή υποστήριξης;
- ε. Εθνικό φρόνημα και εθνική συναίσθηση
- στ. Ικανή και αξιόπιστη πολιτική ηγεσία.Ο βαθμός αξιοπιστίας της αποτρεπτικής απειλής είναι άλλωστε συνάρτηση συνεργασίας πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας
- ζ. Εξωτερικές διασυνδέσεις και συμμαχίες καθώς και δι[λωματική υπηρεσία υψηλής ποιότητας
- η. Φήμη επιτυχούς παρελθοντικής αποτροπής
- θ. Αμυντική πολεμική βιομηχανία

Τέλος, στο πλαίσιο της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής ο Π.Ήφαιστος επισημαίνει τις παρακάτω αναγκαιότητες για την Ελλάδα και την προάσπιση των ζωτικών εθνικών συμφερόντων:

- α. Η ανάγκη να αναπτυχθεί μια πανίσχυρη αποτροπή στα κεντρικά μέτωπα του Αιγαίου και της Θράκης.
- β. Η ανάγκη να ενισχυθεί η προεκταθείσα άμυνα στην Κύπρο καθότι όπως εξηγήσαμε, μεταξύ άλλων, είναι στρατηγική ανευθυνότητα και επικίνδυνη κατάσταση να υπάρχει casus belli και να μην υπάρχει συντεταγμένη προεκταθείσα αποτροπή. [αυτό ονομάστηκε στην συνέχεια Εναιός Αμυντικός Χώρος]

γ. Η ανάγκη για την αποφυγή κάθε κατευναστικής στάσης ή απόφασης (ακολούθησαν αναρίθμητες συμπεριλαμβανομένων «μυστικών» διπλωματικών διαπραγματεύσεων που συμβολίζουν την αποδοχή από την Ελλάδα συμβιβασμών που αφορούν την Επικράτεια που της προσφέρει η διεθνής νομιμότητα – στα όμματα των μεγάλων δυνάμεων αυτό μας καθιστά μη βιώσιμο κράτος).

4. Η ανάγκη για πρωτοβουλίες στο διπλωματικό πεδίο ούτως ώστε να υπάρξει συνολική σταθεροποίηση των σχέσεων Ελλάδας – Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης μιας βιώσιμης λύσης του Κυπριακού στο πλαίσιο της διεθνούς και ευρωπαϊκής νομιμότητας.¹⁰⁶

Η προάσπιση των συμφερόντων αυτών είναι δυνατή μόνο με την συνεχή αύξηση της σχετικής τους ισχύος της χώρας όσο αυτό είναι εφικτό με τα διατιθέμενα μέσα και πάντα παράλληλα με την εξασφάλιση της εσωτερικής και διεθνούς νομιμοποίησης.¹⁰⁷

6.2 Το Δόγμα της Ευέλικτης Ανταπόδοσης

Έχοντας εξετάσει το ιστορικό πλαίσιο των κρίσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα πρέπει να σημειώσουμε πως βασικός στόχος της ελληνικής πλευράς θα πρέπει να είναι η αποφυγή της κλιμάκωσης και η διατήρηση του έλεγχου στον τομέα αυτό. Ειδικότερα βασικό χαρακτηριστικό των κρίσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία είναι πως χαρακτηρίζονται ως κρίσεις «χαμηλής έντασης», (κρίσεις 1976, 1987, 1996). Οι κρίσεις αυτές απαιτούν ειδικότερους χειρισμούς με στόχο τον έγκαιρο έλεγχό τους, αλλά και σύνθετους και ακριβείς στρατιωτικο-πολιτικούς χειρισμούς.

¹⁰⁶ Ηφαιστος, 2016 (ifestos.edu.gr/2016)

¹⁰⁷ Πλάτσιας-Ηφαιστος, 1992

Στόχος είναι η απόκτηση του ελέγχου μέσα από την ανάληψη της στρατιωτικο-πολιτικής πρωτοβουλίας όσον αφορά την διαδικασία κλιμάκωσης. Η στρατηγική αυτή χαρακτηρίζει το αμυντικό δόγμα της Ελλάδας και στο πλαίσιο αυτό έχει αναπτυχθεί το ειδικότερο δόγμα περί «Ευέλικτης Ανταπόδοσης». Η Ελλάδα θα πρέπει να εξασφαλίζει πως διαθέτει την ικανότητα να απαντά επαρκώς και να ανταποκρίνεται κατάλληλα στις προκλήσεις μίας κρίσης ακόμη και στην περίπτωση της κάθετης κλιμάκωσης προς μια γενικευμένη σύγκρουση. Η αρχή αυτή θα πρέπει να είναι και ο βασικός πυλώνας της ελληνικής αποτροπής, ο μόνος τρόπος να μην υπάρξουν ελεγχόμενες κρίσεις και θερμά επεισόδια στο Αιγαίο.

Σύμφωνα με τα όσα απέδειξε η κρίση των Ιμίων, το βασικότερο πρόβλημα εντοπίζεται στον πολιτικό και στρατηγικό τομέα το οποίο στη συνέχεια αποτελεί και το πλαίσιο για τους τακτικούς-στρατιωτικούς χειρισμούς. Παρατηρώντας αυτή τη θέση, διαπιστώνει κάποιος ότι υπάρχουν σημαντικές αδυναμίες όσον αφορά το κομμάτι του πολιτικού σχεδιασμού για την αποστολή των ενόπλων δυνάμεων στις περιπτώσεις κρίσεων.. Το ζήτημα αυτό ενισχύεται έντονα από δύο παράγοντες, την συστηματική και εξαιρετικά προκλητική πλέον τουρκική “μέθοδο” της απειλής χρήσης βίας στην προώθηση των εδαφικών διεκδικήσεων της στο Αιγαίο και την ολοφάνερη υποτίμηση και ανοχή διεθνών παραγόντων στην τουρκική επιθετικότητα

Σύμφωνα με τα όσα ήδη έχουν λεχθεί η Ελλάδα θα πρέπει να έχει « την ικανότητα κλιμακωτής αποτροπής αφήνοντας στον αντίπαλο το ρίσκο της “κάθετης” στρατιωτικής κλιμάκωσης αλλά πρέπει να είναι πάντα σε θέση να ανταποκριθεί με αποφασιστικότητα σε κάθε επίπεδο, δηλαδή να δίνει επιτυχημένες αποτρεπτικές απαντήσεις σε περιπτώσεις αντιπαράθεσης.

Η δεδομένη τουρκική απειλή και η υποβόσκουσα κρίση στο Αιγαίο συνηγορεί υπέρ εκείνων των επιχειρησιακών προσαρμογών που έχουν τον χαρακτήρα μιας "Ευέλικτης Ανταπόδοσης" με βάση τις εξελισσόμενες συνθήκες και την ιδιαιτερότητα των πολιτικών αιτημάτων της συγκυρίας.»¹⁰⁸

6.3 Η Οικονομική Κρίση και η Απαιτήση Στρατιωτικής Ισχύος και Ισορροπίας Δυνάμεων στο Αιγαίο

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της εθνικής ισχύος είναι η στρατιωτική ικανότητα που διαθέτει ένα κράτος. Οι συντελεστές που συνθέτουν τη στρατιωτική ισχύ ενός κράτους είναι πολλοί, όπως ο αριθμός και η ποιότητα του προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων, τα οπλικά συστήματα και μέσα, η δομή δυνάμεων, η οργάνωση, η ηγεσία, η διάταξη, η ετοιμότητα, το ηθικό, κ.λπ. Όπως είναι κατανοητό μια απλή καταγραφή αριθμών στους συντελεστές που προαναφέρθηκαν δεν είναι δυνατόν να αποτελεί ασφαλή μέθοδο εξαγωγής συμπερασμάτων, καθόσον κάποιοι από αυτούς δεν είναι ποσοτικά μετρήσιμοι και επίσης είναι δυνατόν μέρος αυτών να μην είναι δυνατόν να διατεθούν σε «τόπο» και «χρόνο».

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι συνεχείς μειώσεις του αμυντικού προϋπολογισμού των τελευταίων ετών επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη στρατιωτική ισχύ και δεν απειλούν απλά το αξιόμαχο αλλά την ίδια την εθνική μας επιβίωση. Θεωρείται ότι ο σημαντικότερος παράγοντας στρατιωτικής ισχύος είναι το προσωπικό και οι σχετικοί με αυτό συντελεστές όπως η ποιότητα και το ηθικό που διαθέτει. Από τον ανθρώπινο παράγοντα εξαρτάται η αποτελεσματικότητα των οπλικών συστημάτων και η υλοποίηση μιας αξιόπιστης στρατηγικής εθνικής άμυνας. Για το λόγο αυτό η καλύτερη αξιοποίηση του

¹⁰⁸ Αλειφαντής, 2006

ανθρώπινου δυναμικού των Ενόπλων Δυνάμεων, θα είναι να επιτρέψουν σ' αυτές να λειτουργήσουν ανεξάρτητες, χωρίς μικροκομματικές παρεμβάσεις που υπονομεύουν την αξιοκρατία και το ηθικό.

Χαρακτηριστικό δείγμα αυτού αποτελεί μια αναδρομή στις κρίσεις των Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων. Η πολιτεία με ενέργειες της (ΚΥΣΕΑ διά περιφοράς, συνεχείς αντικαταστάσεις Αρχηγών, κατατομήσεις ηγεσιών με φανταστικά σενάρια περί πραξικοπήματος, λίστες, κ.λπ), επιτυγχάνει τον ευτελισμό της θεσμικής διαδικασίας των κρίσεων και καταδεικνύει την έλλειψη σεβασμού για τα στελέχη που την υπηρετούν. Είναι απαραίτητο να γίνει κοινή συνείδηση ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν έναν από τους βασικούς πυλώνες ασφάλειας και σταθερότητας της πατρίδας μας και για το λόγο αυτό η διατήρηση και ανύψωση του αξιόμαχου των ενόπλων δυνάμεων προϋποθέτει την εμπέδωση του αισθήματος αξιοκρατίας και εμπιστοσύνης από τα στελέχη στην ακολουθούμενη από την πολιτική ηγεσία διαδικασία των κρίσεων.

Το ζήτημα της θητείας, αποτελεί επίσης ένα ζήτημα παρεμβάσεων και μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων. Τα τελευταία χρόνια οι εκάστοτε κυβερνήσεις επιδίδονται σε κούρσα μειώσεων με μοναδικό σκοπό τη συλλογή ψήφων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σε συνδυασμό με την από ετών μηδενική πρόσληψη επαγγελματιών οπλιτών, την υποστελέχωση των μονάδων Έβρου και νήσων, θέμα που επηρεάζει την ετοιμότητα και μαχητική ικανότητα σχηματισμών πρώτης γραμμής. Η διάρκεια της θητείας πρέπει να είναι συνάρτηση των αμυντικών αναγκών της χώρας και δεν θα πρέπει σε καμιά περίπτωση να εντάσσεται σε οποιοσδήποτε πολιτικές σκοπιμότητες.

Το ζήτημα της ηθικής και υλικής απαξίωσης των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων θα πρέπει να αποτελέσει επίσης αντικείμενο αναθεώρησης

πρακτικών και νοοτροπίας εκ μέρους της πολιτείας. Το θέμα των μεγάλων περικοπών σε μισθούς και συντάξεις που υπέστησαν τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων λόγω μνημονιακών νόμων δεν θα πρέπει να ειπωθεί απλώς από την οικονομική, αλλά κυρίως από την ηθική του διάσταση. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η προάσπιση της ελευθερίας αποτελεί πρώτη προτεραιότητα και τα οικονομικά θέματα που αφορούν στις Ένοπλες Δυνάμεις δεν αντιμετωπίζονται με καθαρά τεχνοκρατική αντίληψη.

Είναι ψευδαίσθηση να θεωρείται ότι είναι δυνατόν να υλοποιηθεί οποιαδήποτε στρατηγική εθνικής άμυνας με ένοπλες δυνάμεις τα στελέχη των οποίων αισθάνονται ότι αποτελούν πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Θα πρέπει η πολιτεία να αποδώσει την τιμή που οφείλεται σ' εκείνους στους οποίους έχει αναθέσει την εθνική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της χώρας και να εκδηλώσει τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να διατηρήσει την αξιοπρέπεια το κύρος και το επίπεδο διαβίωσης των στελεχών στις ένοπλες δυνάμεις. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό απ' όλους ότι η διατήρηση και επαύξηση της απαιτούμενης στρατιωτικής ισχύος δεν εξυπηρετεί απλά τα εθνικά μας συμφέροντα αλλά είναι κρίσιμη για την ίδια την εθνική μας επιβίωση.

Συμπεράσματα

Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις παρέμειναν τεταμένες σχεδόν καθόλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα και παραμένουν τεταμένες στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Το τουρκικό κράτος αποτελεί το διάδοχο κράτος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το οποίο και ιδρύθηκε μετά τη διάλυσή της στο πλαίσιο των Βαλκανικών πολέμων και του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Στη συνέχεια και μετά την ελληνική ήττα κατά τη Μικρασιατική εκστρατεία, η Συνθήκη της Λωζάννης έφερε για πρώτη φορά τα κράτη στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με στόχο την οριστική επίλυση των εδαφικών, συνοριακών και πολιτικών τους διαφορών. Θεωρητικά με αυτό τον τρόπο τα κράτη ρυθμίζουν με μία διεθνή συνθήκη τα εκκρεμή τους ζητήματα και είναι σε θέση πλέον αν συνυπάρξουν ειρηνικά. (Barlas, 1998)

Οι σχέσεις των δύο κρατών διαταράχθηκαν στην συνέχεια εξαιτίας της απόφασης του ελληνικού κράτους να επεκτείνει το 1936 τα χωρικά του ύδατα από τα τρία στα έξι ναυτικά μίλια, κίνηση η οποία θεωρήθηκε προκλητική από την Άγκυρα. Στη συνέχεια τα δύο κράτη επηρεάζονται από το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μετά τη λήξη του, εμπλέκονται στην ψυχροπολεμική πολιτική των δύο υπερδυνάμεων, και λόγω της γεωγραφικής και γεωπολιτικής τους σημασίας γίνονται αντικείμενο διεκδικήσεων και οικονομικής υποστήριξης. Άμεσο αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής ήταν η εισδοχή των δύο κρατών στο ΝΑΤΟ.¹⁰⁹

Ωστόσο οι σχέσεις των δύο κρατών επιδεινώθηκαν ριζικά μετά τη δεκαετία του '60. Σταδιακά οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας ξεκίνησαν να επηρεάζονται καθοριστικά από την αναταραχή του κυπριακού ζητήματος και

¹⁰⁹ Moustakis, 2003

την ολοένα και αυξανόμενη προκλητική στάση της Τουρκίας απέναντι στο ζήτημα αυτό. Το 1974 η Ελλάδα εμπλέκεται στα εσωτερικά ζητήματα της Κύπρου και προκαλεί εσωτερική αναταραχή με την προσπάθεια επιβολής πραξικοπήματος. Η κίνηση αυτή προκαλεί την έντονη ανασφάλεια της Τουρκίας η οποία και αντιδρά άμεσα για να αποτρέψει την ενσωμάτωση της στην Ελλάδα, εισβάλλοντας στο νησί από το Βορρά και επιβάλλοντας την στρατιωτική κατοχή στο βόρειο τμήμα του νησιού, το οποίο και κατέχει μέχρι σήμερα.

Στη συνέχεια οι σχέσεις των δύο κρατών έφτασαν ξανά ένα βήμα πριν τη στρατιωτική σύγκρουση το 1987 μετά την αποτυχία επίτευξης συμφωνίας για το θέμα του Αιγαίου. Ήδη το 1976 η Τουρκία προκάλεσε την ελληνική πλευρά καθώς απέστειλε το ερευνητικό πλοίο Hora με τη συνοδεία πολεμικών πλοίων για να πραγματοποιήσει έρευνες στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Η κίνηση αυτή ήταν εξαιρετικά προκλητική και οδήγησε στην διαμαρτυρία της Ελλάδας προς τον ΟΗΕ ζητώντας παράλληλα την προσφυγή για την επίλυση της διαφοράς στο Διεθνές Διξαστήριο της Χάγης.

Οι σχέσεις των δύο κρατών έφτασαν ξανά ένα βήμα πριν τη σύγκρουση τον Ιανουάριο του 1996 όταν επίλεκτες δυνάμεις μεταφέρθηκαν στις βραχονησίδες των Ίμια προκαλώντας τη μεγαλύτερη κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις στην μεταψυχροπολεμική εποχή. Η κρίση τελικά εξομαλύνθηκε και κατέληξε στην Συμφωνία της Μαδρίτης με την παρέμβαση των ΗΠΑ η οποία δημιούργησε μία πλαστή και επιφανειακή ηρεμία. Σύντομα οι σχέσεις των δύο κρατών επιδεινώθηκαν εξαιτίας δύο σημαντικών υποθέσεων, εφενός της Υπόθεσης του Κούρδου ηγέτη Οτσαλάν και αφετέρου εξαιτίας της αγοράς των ρωσικών πυραύλων S-300.

Το 1999 τέλος ο τότε Υπεξ της Ελλάδας Γ. Παπανδρέου συναντήθηκε στην Νέα Υόρκη με τον ομόλογό του Ισμαήλ Τζεμ, ενώ τα δύο κράτη συμφιλιώθηκαν εξαιτίας των φυσικών καταστροφών στην Τουρκία το ίδιο έτος και μετά την βοήθεια που παρείχε η Ελλάδα προς τη γείτονα χώρα. (Έλλης και Ιγνατίου, 2009) Παράλληλα το 1999 η Ελλάδα αποκτά μία περισσότερο θετική στάση ως προς το ενδεχόμενο εισδοχής της Τουρκίας στην ΕΕ συναινώντας στην απόδοση του καθεστώτος της υποψήφιας χώρας προς ένταξη, χωρίς ουσιαστικά να έχει καταφέρει να συνδέσει την ευρωπαϊκή της διάσταση με την επίλυση των διμερών προβλημάτων των δύο κρατών.

Τέλος αγκάθι στις σχέσεις των δύο κρατών παραμένει το ζήτημα της επέκτασης των χωρικών υδάτων της Ελλάδας από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια. Έτσι τον Ιούνιο του 1995, το Ελληνικό Κοινοβούλιο κύρωσε την Σύμβαση παρά τις προηγούμενες δηλώσεις από την Τουρκία προς την Ελλάδα να μην προχωρήσει το μέτρο αυτό. Σε απάντηση στην επικύρωση αυτή, η Τουρκία ανακοίνωσε πως η κυβέρνησή της θα λάμβανε όλα τα αναγκαία μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής δράσης, προκειμένου να προστατεύσει τα τουρκικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Αυτό ονομάστηκε ως *casus belli* για την Τουρκία για κάθε κίνηση, δηλαδή, της Ελλάδας που ενισχύει τα χωρικά της ύδατα στο Αιγαίο Πέλαγος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογία τουρκική στρατιωτική απάντηση. Το *casus belli* έδωσε επιπλέον λόγους για την ελληνική κυβέρνηση να εμποδίσει την προώθηση των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας

Απ' ότι έχει διαφανεί στις μέχρι σήμερα σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας, η εξ' Ανατολών απειλή ποτέ δεν έπαψε να υπάρχει για τη χώρα μας. Η βούληση της Άγκυρας να αλλάξει το *status quo* της περιοχής είναι δεδομένη και η προσπάθεια της να διατηρήσει ψηλά τη στρατιωτική της ικανότητα είναι συνεχής για να μετουσιώσει την αναθεωρητική της πολιτική σε πράξη, όποτε της δοθεί

ευκαιρία. Μέχρι στιγμής, οι τουρκικές επιδιώξεις υλοποιούνται μέσω διαδοχικών κρίσεων ποικίλης εντάσεως και μορφής. Η εφαρμοζόμενη τακτική από την πλευρά της Τουρκίας έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός συνολικού καταλόγου διμερών διαφορών (γκρίζες ζώνες, υφαλοκρηπίδα, FIR, χωρικά ύδατα, κ.λπ), με σκοπό την επίτευξη μικρών υποχωρήσεων από την πλευρά μας. Αυτό αποσκοπεί στη συρρίκνωση της αποτρεπτικής μας αξιοπιστίας και τη σταδιακή κάμψη της ελληνικής πολιτικής βούλησης. Η συνεχής υποχωρητικότητα από την πλευρά μας εξυπηρετεί την επίτευξη επιμέρους τουρκικών επιδιώξεων, οι οποίες μακροχρόνια θα ισοδυναμούν με μεγάλη νίκη ή εκπλήρωση του συνόλου των στόχων που έχει θέσει η γείτονα χώρα.

Η Τουρκία κατά καιρούς θέτει διάφορα θέματα, όπως αυτονομία της Θράκης, διεκδικεί την υφαλοκρηπίδα και τον έλεγχο του μισού Αιγαίου, κατέχει το 37% της Κύπρου και παραβιάζει σχεδόν καθημερινά τον εναέριο μας χώρο. Πρέπει λοιπόν εμείς να συνεχίσουμε μια προσπάθεια εξουμενισμού αυτής της εκκολαπτόμενης περιφερειακής ηγεμονικής δύναμης με υποχωρήσεις και παραχωρήσεις; Έχει αποδειχθεί ότι η στρατηγική του κατευνασμού ενθαρρύνει την αδιαλλαξία του αντιπάλου και οδηγεί σε πόλεμο. Η Τουρκία σήμερα επιθυμεί να αρχίσουμε διαπραγματεύσεις για μια σειρά ζητημάτων στο Αιγαίο.

Οι διεθνείς οργανισμοί και το σύνολο σχεδόν των κρατών, θεωρούν ότι ο διάλογος είναι αναγκαίος και αναπόφευκτος. Οι υπερασπιστές της γραμμής αυτής αντιπείνουν «αν δεν αρχίσουμε διαπραγματεύσεις, γεγονός που απαιτεί υποχωρήσεις, πως θα λύσουμε τις διαφορές μας; Με πόλεμο;» Το επιχείρημά τους είναι, εκ πρώτης όψεως πειστικό. Ακόμη και θανάσιμοι ανταγωνιστές επιλύουν τις διαφορές τους με διαπραγματεύσεις. Όμως οι διαπραγματεύσεις δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να κωδικοποιούν το συσχετισμό δυνάμεων. Το πρόβλημα λοιπόν δεν είναι αν θα ανοίξουμε διάλογο με την Τουρκία, αλλά κάτω

από ποια σύγκριση δυνάμεων θα διεξαχθεί ο διάλογος. Από θέση ισχύος μπορεί κανείς να διαπραγματευθεί οτιδήποτε και να κερδίσει. Για το λόγο αυτό η ισορροπία ισχύος είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την έναρξη οποιoδήποτε διαλόγου και την εθνική μας κυριαρχία.

Κεντρικός άξονας της στρατιωτικής μας στρατηγικής πρέπει είναι η αποτροπή οποιασδήποτε στρατιωτικής απειλής, σε συνδυασμό με την πολιτική αποκλιμάκωσης των εντάσεων. Πρέπει λοιπόν να συνεχίσουμε την προσπάθεια δημιουργίας καλού κλίματος ανάμεσα στις δυο χώρες στο πλαίσιο των Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης, γεγονός που θα συμβάλλει στην δημιουργία ενός εποικοδομητικού διαλόγου. Αυτή η προσπάθεια όμως θα πρέπει όμως απαραίτητα να συνδυασθεί με τη διατήρηση και την επαύξηση της επιχειρησιακής ετοιμότητας και ικανότητας των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων για την υλοποίηση μιας αποτελεσματικής αποτρεπτικής πολιτικής.

Παράρτημα «Α»

(Χάρτης Νο 1 που απεικονίζει την ελληνική (κόκκινο χρώμα) και την τουρκική (μαύρο χρώμα) άποψη για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου)

Εικόνα Νο1: Το τουρκικό πλοίο Sismic-I (πρώην Hora) των κρίσεων '76 και '87

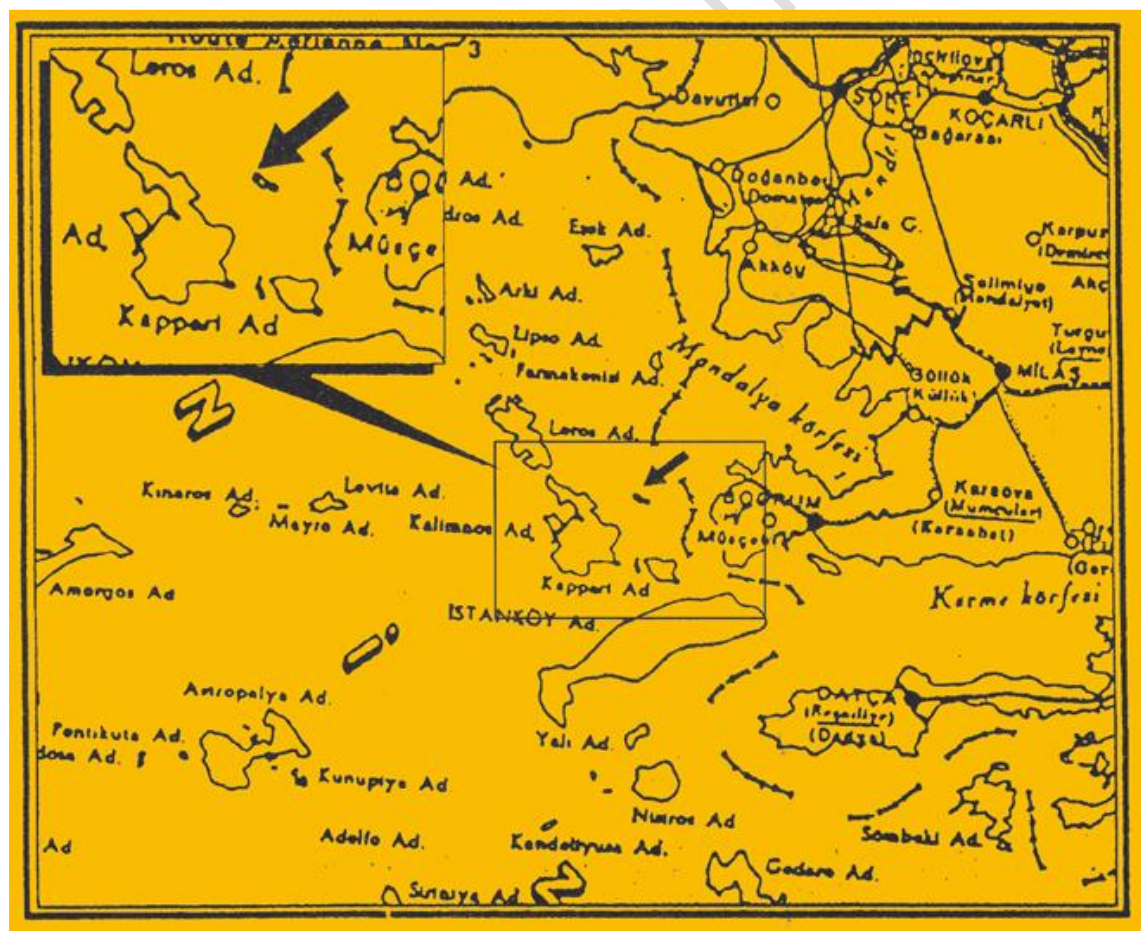
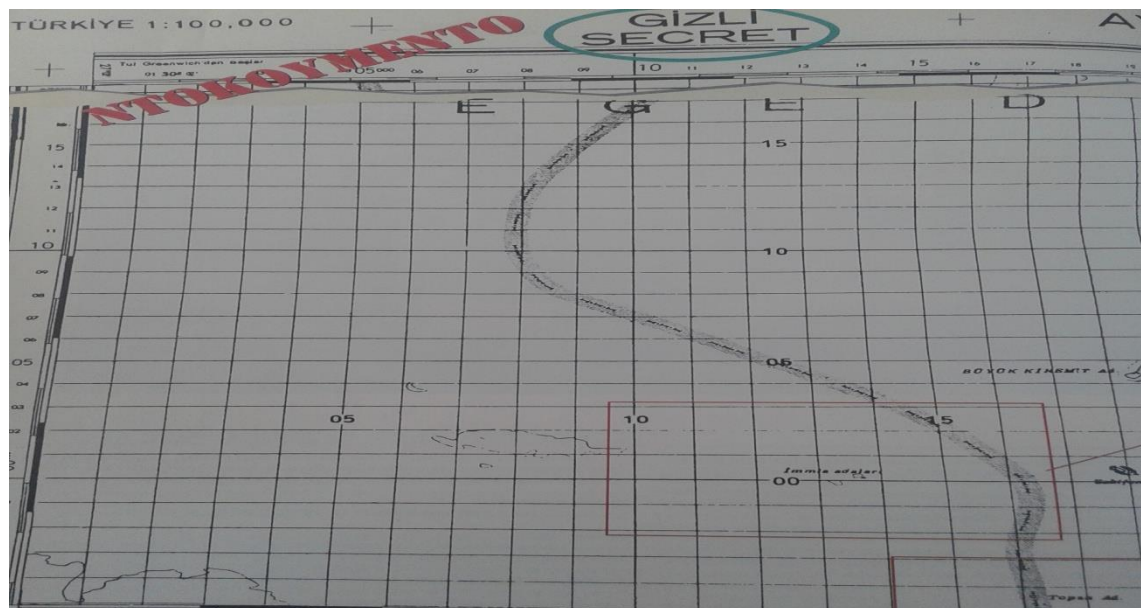
Εικόνες Νο 2-3: Αποβίβαση τουρκικών ειδικών δυνάμεων στη Δυτική Ίμια.

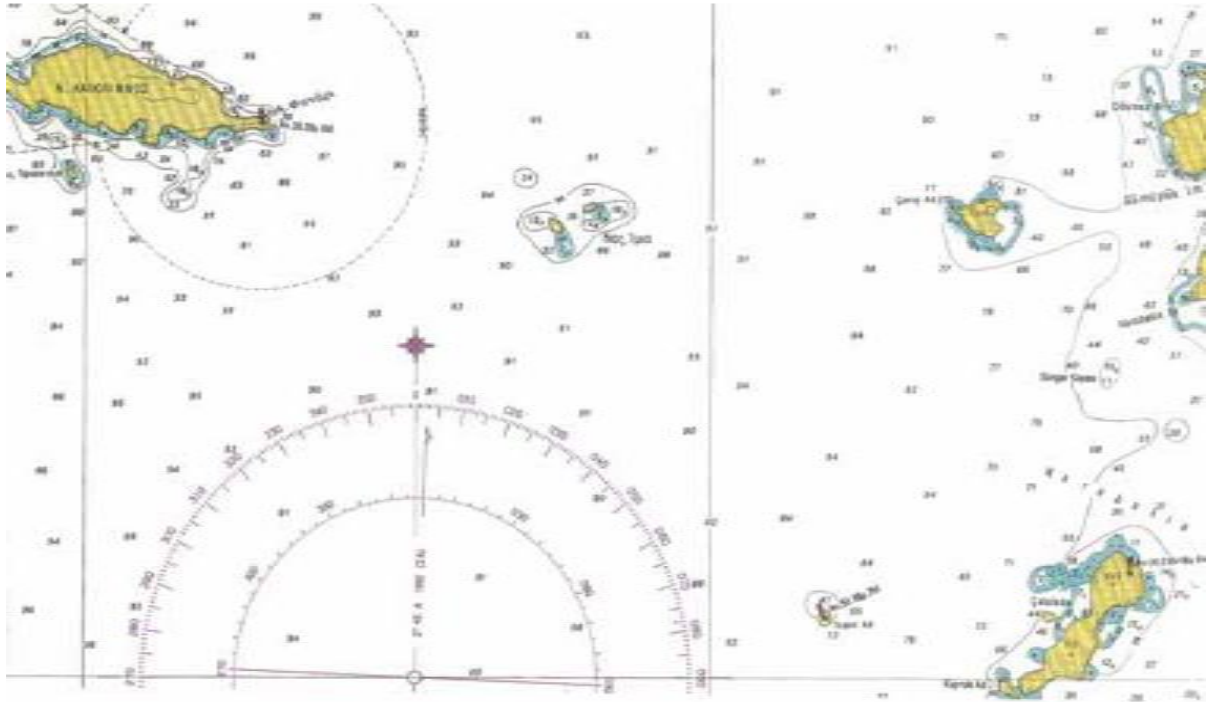
Εικόνες Νο 4-5: Τμήματα λαμαρίνας του "μοιραίου" ελικοπτήρου των Ιμίων

Χειρισμός Κρίσεων και Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική. Μια συγκριτική προσέγγιση του Μαρτίου '87 και των Ιμίων" Χειρισμός Κρίσεων και Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική-Μια συγκριτική προσέγγιση του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων"

Χάρτες Νο 2-3:Τουρκικοί χάρτες που απεικονίζουν τα Ίμια ως ελληνικά

Χάρτης Νο 4: Απεικόνιση των Ιμίων.Στο βάθος δεξιά διακρίνεται η Τουρκία

ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΥΠ'ΑΡΙΘΜΟΝ "1" ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Ημερομηνία: 31 Ιανουαρίου 1996, ώρα 15.14

Από: Πρεσβεία ΗΠΑ, Ρώμη

Προς: Υπουργό Εξωτερικών Στει Ντιπαρτμεντ, Ουάσιγκτον, άμεση παράδοση

Ενημέρωση: European Political Collective

Θέμα Απάντηση στο διάβημα στη διαφορά Ιμίων / Kardak

1. Διαβάθμιση από πολιτικό σύμβουλο Σον Μπρινς.
2. Επικοινωνήσαμε με Γραφείο Υποθέσεων Βαλκανίων και Νότιας Ευρώπης του Υπουργείου Εξωτερικών στις 30 Ιανουαρίου για το αίτημα του τηλεγραφήματος αναφοράς για πληροφορίες / χάρτες σχετικά με τους βράχους των Ιμίων / Καρντάκ. Απουσία της διευθύντριας και του αναπληρωτή διευθυντή του εν λόγω γραφείου (οι οποίοι βρίσκονται για υποθέσεις της ΕΕ στις Βρυξέλλες), μιλήσαμε με κατώτερο υπάλληλο του γραφείου, τον Ράβανιαν. Παρά την οικειότητα και την περιέργεια, δεν είχε

πρόχειρες τη Συνθήκη του Ιανουαρίου του 1932 και την προσθήκη του Δεκεμβρίου του 1932 ούτε την ιταλοελληνική Συνθήκη Ειρήνης ούτε τυχόν χάρτες ή άλλα έγγραφα, τα οποία θα μπορούσαν να φωτίσουν την προηγούμενη ιδιοκτησία των Ιμίων. (Μάλιστα, κατόπιν αιτήματος του, του παρείχαμε αντίγραφο της Συνθήκης του 1932 μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας, την οποία δεν μπορούσε να βρει σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα.)

3. Ο Ράβανιαν περιέγραψε συνοπτικά την ιταλική άποψη σχετικά με το ζήτημα της κυριότητας των Ιμίων. Είπε ότι τα Ίμια / Καρντάκ περιλαμβάνονταν στα Δωδεκάνησα που εκχώρησε η Ιταλία στην Ελλάδα το 1947. (Ως προς αυτό, άρθρο στο φύλλο της 31^{ης} Ιανουαρίου της κεντρίας ημερησίας εφημερίδας *Corriere della sera*, σχετικά με την ελληνοτουρκική διαφορά, αναφέρει την ιταλοελληνική Συνθήκη Ειρήνης του 1947 και επισημαίνει ότι η Ιταλία εκχώρησε τα Ίμια στην Ελλάδα τότε).
4. Σε τηλεφώνημα συνέχειας στις 31 Ιανουαρίου, ο Ράβανιαν είπε ότι η διευθύντρια του Γραφείου Μιραχιάν είχε ενημερωθεί για το θέμα το βράδυ της 30^{ης} Ιανουαρίου, μόλις επέστρεψε από τις Βρυξέλλες. Ο Ράβανιαν επανέλαβε ότι η θέση της Ιταλίας ήταν ότι τα Ίμια είχαν εκχωρηθεί από τη Ρώμη στην Αθήνα. Επιπλέον, σε σχέση με τη Συνθήκη του 1932, οι Ιταλοί θεωρούν έγκυρη την προσθήκη της 28^{ης} Δεκεμβρίου στη Συνθήκη του Ιανουαρίου του 1932 που υπογράφηκε στην Άγκυρα, καθώς η εν λόγω προσθήκη δεν απαιτούσε χωριστή κύρωση. Παρότι γνωρίζει ότι η Συνθήκη του Ιανουαρίου δεν αναφέρεται συγκεκριμένα στα Ίμια (δεν περιλαμβάνονταν στις υπό αμφισβήτηση περιοχές τότε), **ο Ράβανιαν είπε ότι η Ιταλική θέση είναι αυτή των Ελλήνων, η προσθήκη της 28^{ης} Δεκεμβρίου ήταν μια απόπειρα να αποσαφηνιστούν περιοχές που δεν περιλήφθηκαν στο κείμενο του Ιανουαρίου και δεν απαιτούσε πρόσθετη κύρωση για να ισχύει. Επομένως, είπε, << η Ελλάδα έχει δίκιο >>.**

ΥΠΟΓΡΑΦΗ :Μπαρτόλομιου

ΥΠ'ΑΡΙΘΜΟΝ '2'' ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Από: Πρεσβεία ΗΠΑ, Αθήνα

Προς: Υπουργό Εξωτερικών Στειν Ντιπαρτμεντ, Ουάσιγκτον

Ενημέρωση: Πρεσβεία ΗΠΑ, Άγκυρα

1. Διαβάθμιση από Τόμας Μίλερ, αναπληρωτή επικεφαλής αποστολής.
2. Επιθυμώ να σας διαβιβάσω τα λιγοστά πράγματα που **μάθαμε σχετικά με τις ελληνικές αξιώσεις (greek claims) στα Ίμια / Καρντάκ βάσει του Διεθνούς Δικαίου**. Για να σχηματίσουμε καλύτερη εικόνα των πραγμάτων, μιλήσαμε τηλεφωνικά, στις 31 Ιανουαρίου, με τον (ακολουθεί

λογοκριμένο όνομα) της αντιπροσωπείας των ΗΠΑ στον ΟΗΕ. Συμφωνώντας ότι οι ερωτήσεις μας είχαν προκαταρκτικό χαρακτήρα και ότι οι απαντήσεις του οπωσδήποτε δεν θα εκλαμβάνονταν ως επίσημη νομική γνωμοδότηση, ο (ακολουθεί λογοκριμένο όνομα) έθιξε ορισμένα ενδιαφέροντα σημεία (τα οποία παρουσιάζουμε στη συνέχεια) σχετικά με τη διαφορά στα Ίμια. Ίσως θα θέλατε να γνωστοποιήσετε τις πληροφορίες αυτές στη Νομική Διεύθυνση.

Α) Εάν η Συνθήκη του Ιανουαρίου του 1932 μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας σχετικά με τα Δωδεκάνησα είχε κατατεθεί στην Κοινωνία των Εθνών, υπογεγραμμένο αντίγραφο της πρέπει να βρίσκεται σήμερα στα αρχεία του Γραφείου Συνθηκών του ΟΗΕ στη Γενεύη.

Β) Εάν το Πρωτόκολλο του Δεκεμβρίου του 1932 που αναφέρει τους βράχους του Καρντάκ ως ιταλική ιδιοκτησία υπογράφηκε από την Ιταλία και την Τουρκία, (ως εκ τούτου) είναι δεσμευτικό για την Ελλάδα και την Τουρκία σήμερα, επειδή η Ιταλία μεταβίβασε τις κυριαρχικές αξιώσεις της στα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα το 1947.

Γ) Εάν το πρωτόκολλο δεν κατατέθηκε στην Κοινωνία των Εθνών, αυτό δεν μειώνει την ισχύ της διμερούς εφαρμογής του, αλλά ίσως είναι δύσκολο για την Ελλάδα να προβάλει αξιώσεις βάσει του πρωτοκόλλου ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου, του Συμβουλίου Ασφαλείας ή οποιουδήποτε άλλου οργάνου του ΟΗΕ. Βάσει του Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, τα δικαστήρια του ΟΗΕ δεν δύνανται να θεμελιώσουν αποφάσεις σε συνθήκες και πρωτόκολλα που δεν κατατέθηκαν ποτέ στον ΟΗΕ. Ο (ακολουθεί λογοκριμένο όνομα) λέει ότι αυτό αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της <<γυιλοσπονικής διαφάνειας>> στις διεθνείς συνθήκες, αποθαρρύνοντας τις χώρες από τη σύναψη μυστικών συνθηκών ή μυστικών πρωτοκόλλων και παραρτημάτων σε συνθήκες που έχουν κατατεθεί φανερά.

Δ) Ο (ακολουθεί λογοκριμένο όνομα) δεν γνωρίζει το άρθρο 18 του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών. Εάν ορίζει πράγματι, όπως ισχυρίζεται η Ελλάδα, ότι τα μη κατατεθειμένα πρωτόκολλα συνθηκών, οι οποίες έχουν κατατεθεί, είναι δεσμευτικά και εκτελεστά στα φόρα της Κοινωνίας των Εθνών, αυτό μπορεί και να μην ισχύει. Εισηγήθηκε περαιτέρω ότι, προτού διατυπώσει κάποια νομική γνωμοδότηση με βεβαιότητα σε μια τέτοια ερώτηση, θα έπρεπε κατά πάσα πιθανότητα να διεξαγάγει διεξοδική έρευνα των πιθανών προηγούμενων.

3. Πιστεύουμε ότι το ζήτημα αυτό μπορεί να είναι πολύπλοκο, καθώς μπορεί να αφορά τη σχέση του Διεθνούς Δικαστηρίου με τον ΟΗΕ το κατά πόσον η ιταλοελληνική συμφωνία του 1947 κυρώθηκε πριν από ή μετά το Χάρτη του ΟΗΕ και πλήθος άλλων, απρόβλεπτων προς το παρόν, παραγόντων.
4. Ελπίζουμε ότι το Νομικό Τμήμα Ευρώπης και το Τμήμα Ωκεανών και

Περιβάλλοντος θα μπορέσουν να εξετάσουν τα ζητήματα αυτά, σύμφωνα με την προηγούμενη εισήγηση του πρέσβη Νάιλς να εξεταστεί το ιστορικό αρχείο των νόμιμων αξιώσεων στις νησίδες. Πιστεύουμε επίσης ότι θα ήταν καλή ιδέα να ζητήσετε από την αντιπροσωπεία των ΗΠΑ στον ΟΗΕ, στη Γενεύη, να ελέγξει στο Γραφείο Συνθηκών του ΟΗΕ για να εξακριβωθεί εάν υπάρχει οτιδήποτε στο εκεί αρχείο σχετικά με την ιταλοτουρκική συμφωνία του 1932.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ:Νάιλς

Απόσπασμα από το έγγραφο της ΕΥΠ που αναφέρεται στο περιεχόμενο του τηλεγραφήματος της 29 Ιαν 96

<<.....Το απόγευμα της 29ης Ιανουαρίου ο σταθμός της ΕΥΠ στην Αλεξανδρούπολη εντοπίζει, από ανοιχτά κανάλια επικοινωνίας, εντολές του τουρκικού ΓΕΝ προς δύο περιπολικά στην περιοχή των Ιμίων.

Η εντολή ήταν σαφής: να πλησιάσουν και στις δύο βραχονησίδες και να ελέγξουν αν και πού υπήρχαν έλληνες κομάντος αλλά και ελληνική σημαία.

Ο Κυβερνήτης του ενός περιπολικού ρωτήθηκε μάλιστα επίμονα από το κέντρο κατά πόσο θα μπορούσε να διαπιστώσει την τακτική κατάσταση κατά την διάρκεια της νύχτας και με δεδομένες τις κακές καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν.

Ο Τούρκος αξιωματικός απάντησε ότι αυτό θα εξαρτιόταν από τις συνθήκες που θα αντιμετώπιζε την ώρα που προσέγγιζε τις βραχονησίδες.

Η σχετική συνομιλία μεταφράστηκε στην Θράκη το βράδυ της 29ης Ιανουαρίου και στάλθηκε στην κεντρική υπηρεσία της ΕΥΠ το επόμενο πρωί.Από εκεί στάλθηκε από τον απόρρητο τηλετύπο στο κέντρο επιχειρήσεων του ΓΕΝ.....>>

Βιβλιογραφία

Ale, Ben J. M. 2009. Risk.. London: Routledge.

Devlin, Edward S. 2007. Crisis Management Planning And Execution. Boca Raton, FL: Auerbach Publications.

Fagel, Michael J. 2012. Principles Of Emergency Management.. Boca Raton: CRC Press/Taylor & Francis Group.

Fink, Steven. 1986. Crisis Management. New York, NY: American Management Association.

Heath, Robert L. 2009. Handbook Of Risk And Crisis Communication. 1st ed. New York: Routledge.

Bakich, S. (2014). Success and failure in limited war. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press.

Barlas, D. (1998). Etatism and diplomacy in Turkey. 1st ed. Leiden: Brill.

Callaghan, J. and Kernic, F. (2003). Armed forces and international security. 1st ed. Münster: Lit.

George, A. and Bar-Siman-Tov, Y. (1991). Avoiding war. 1st ed. Boulder: Westview Press.

Goodby, J. (1998). Europe undivided. 1st ed. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.

Harvey, F. (1997). *The future's back*. 1st ed. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Malkasian, C. (2002). *A history of modern wars of attrition*. 1st ed. Westport, Conn.: Praeger.

Moustakis, F. (2003). *The Greek-Turkish relationship and NATO*. 1st ed. London: Frank Cass.

Van Evera, S. (1999). *Causes of war*. 1st ed. Ithaca: Cornell University Press.

Zanotti, J. and Thomas, C. (2017). *Turkey: Background and U.S. Relations In Brief*. CRS Reports Congress. [online] Congressional Research Service. Available at: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44000.pdf> [Accessed 24 Jan. 2017].

Γενικό Επιτελείο Στρατού, (2014). *Δόγμα Στρατου Ξηράς*. [online] Αθήνα: Διεύθυνση Δόγματος. Available at: http://www.army.gr/files/File/DIDO_LIBRARY/Dogmata_SJ/dogma_d1.pdf [Accessed 24 Jan. 2017].

Ηλιάδη, Ι. (2017). 1987: Όταν η Ελλάδα πήγαινε για πόλεμο, http://www.ethnos.gr/arxiki_selida/arthro/1987_otan_h_ellada_pigaine_gia_p_olemo-40774956/ [Accessed 24 Jan. 2017].

Καρύδης, Β. (2016). *Η κρίση του 1987 με τα μάτια των Βρετανών, ΒΥΡΩΝ ΚΑΡΥΔΗΣ* | Kathimerini. [online] Kathimerini.gr. Available at:

<http://www.kathimerini.gr/850032/article/epikairothta/politikh/h-krish-toy-1987-me-ta-matia-twn-vretanwn> [Accessed 24 Jan. 2017].

Λαλούμης, Ν. (n.d.). Ορισμοί σχετικά με την κρίση. [online] ΤΕΙ Αθηνών. Available at: <http://www.teiath.gr/userfiles/laloumis/krisi.pdf> [Accessed 24 Jan. 2017].

Κουσκουβέλης, Ηλίας.1997. Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση. Αθήνα: Παπαζήσης

Παπαστάμκος, Γκίκας . 2002. Εθνική και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Διαχείριση Κρίσεων, Αθήνα- Κομοτηνή :Εκδόσεις Σάκκουλα

Σφακιανάκης, Μανώλης Κ. 1998, Διοικητική Κρίσεων. Crisis Management,. Εκδόσεις Έλλην.

Βαληνάκης Γ.- Μπότσιου Κ, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή, Θεσσαλονίκη ,Παρατηρητής, 2000

Κουσκουβέλης Η., Θεωρία Διεθνών Σχέσεων: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο, Αθήνα ,Ποιότητα, 2000

Κουσκουβέλης Η. , Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα ,Ποιότητα,2004

J. Dougherty R.Pfaltzgraff, Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων , Β' Τόμος , Αθήνα, Παπαζήσης, 1992

Morgan P.M., Deterrence Now ,Cambridge, Cambridge University Press, 2003

Π. Ηφαιστος, Αποτρεπτική στρατηγική και η "απαγόρευση" χειραφετημένης ελληνικής στρατηγικής σκέψης
<Http://www.ifestos.edu.gr/103DeterrenceStrategy.htm>

Έλλης Α.-Ιγνατίου Μ. (2009). ΙΜΙΑ: τα απόρρητα τηλεγραφήματα των αμερικανών, Αθήνα: Εκδ.. Λιβάνης

Μηλάκας Δ. Η Απορρητη ιστορία του Αιγαίου Εκδοσεις Το Ποντικι

Williams, P. (1976). Crisis management. 1st ed. New York: Wiley.

George, A. and Bar-Siman-Tov, Y. (1991). Avoiding war. 1st ed. Boulder: Westview Press.

Janis, I. and Mann, L. (1977).Decision making. 1st ed. New York: Free Press.

Χ.Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων,1997,εκδ.Ποιότητα

Χ.Λυμπέρης, Πορεία σε παραγμένες θάλασσες, 1999, εκδ.Ποιότητα

Χ.Λυμπέρης, Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 2014, εκδ.Ποιότητα

Α.Πλατιάς- Π.Ήφαιστος, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική,1992, εκδ.Παπαζήση

Χ.Κ. Γιαλλουρίδης-Π.Ι.Τσάκωνας ,Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου,1999, εκδ.Σιδέρης

Κ.Κολλιόπουλος, Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα,2008,εκδ.Ποιότητα

Ν.Κουρής,Ελλάδα-Τουρκία, ο πεντηκονταετής πόλεμος,1997, εκδ.Λιβάνης

Ι.Καψής,Οι τρεις μέρες του Μάρτη, απόρρητος φάκελος,1997,εκδ.Λιβάνης

Υποστράτηγος ε.α. Λ.Τζούμης, Ιστορικό ελληνοτουρκικών σχέσεων (Δοκίμιο 2005)

Αντιναύαρχος Β.Μαρτζούκος,Ίμια 1996 πως το πάθημα πρέπει να γίνεται μάθημα,2016,ΕΛΙΣΜΕ

Χ.Τεάζης, Νοέμβριος 2016, Σημειώσεις εσπερίδας ΑΣΑ με θέμα "15 Ιουλίου- Η νομιμοποίηση της νέας Τουρκίας"

Σημειώσεις ΣΔΙΕΠΝ 25/16 διαλέξεων καθηγητών Ι.Μάζη,Κ.Κυριακίδη

Π.Κονδύλης, Θεωρία πολέμου,1997,εκδ.Θεμέλιο

Κ.Σημίτης, Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004, (2005), εκδ.Πόλις

Α.Νταβούτογλου,Στρατηγικό βάθος- Η διεθνής θέση της Τουρκίας, 2004, εκδ.Ποιότητα

Χειρισμός Κρίσεων και Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική.Μια συγκριτική προσέγγιση του Μαρτίου '87 και των Ιμίων''Χειρισμός Κρίσεων και Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική-Μια συγκριτική προσέγγιση του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων''

Δ.Κόκκινος,Η γεωπολιτική του πετρελαίου,2016, www.kassandros.gr